

MENIGHETENES SAMVIRKE MED HJEMMET

EVALUERINGSFORSKNING PÅ
TROSOPPLÆRINGSREFORMEN

RAPPORT 1

Ida Marie Høeg, KIFO

Irene Trysnes, UiA

KIFO NOTAT 1/2012

KIFO
Stiftelsen Kirkeforskning

©KIFO Stiftelsen Kirkeforskning 2012

ISBN 978-82-92972-22-9

e-post:kifo@kifo.no

<http://www.kifo.no>

1	Innledning.....	5
1.1	Bakgrunn for reformen.....	5
1.2	Hva er trosopplæring.....	6
1.3	Hjem og kirke.....	7
1.4	Målsetningen med rapporten	8
1.5	Samvirke, Reasjon og tillit	8
1.5.1	Sosiale relasjoner og trosopplæring.....	8
1.5.2	Generelt om medlemmenes relasjoner til kirken	11
1.5.3	Religiøs tro og tradering	12
1.5.4	Myndiggjøring av barn og unge.....	13
1.5.5	Relasjonshåndtering og tillit.....	14
1.6	Datagrunnlag og metode.....	15
1.6.1	Intervjuer og observasjoner	16
1.6.2	Foreldreundersøkelsen.....	18
1.6.3	Ansatteundersøkelsen.....	19
1.6.4	Rapportens datagrunnlag.....	20
1.6.5	Hvem er foreldrene i foreldreundersøkelsen?.....	21
2	Dåp og kirkens tilbud til barn	24
2.1	Holdninger til kirkens overgangsritualer	24
2.2	Motiver for dåp	26
2.3	Erfaring med møte med kirken i forbindelse med dåp	27
2.4	Foreldres holdning til dåpssamtalen og Kirkens bruk av den	28
2.5	Erfaring med dåp	29
3	Tilbud og oppslutning om trosopplæring.....	30
4	Foreldres holdninger til barns deltakelse.....	34
4.1	Positivt overrasket i møte med kirken	37
4.2	Et delt samarbeid	39
5	Barns erfaring med trosopplæring	40
5.1.1	Barn og tro.....	44
5.1.2	Nye ritualiserte praksiser	44

5.2	Barn og nattverd.....	46
6	Ungdoms erfaring med konfirmasjon	50
6.1	Trosopplæring aktiverer foreldres religiøse praksis.....	54
7	Foreldres holdning til formidling av kristen tro og verdier	54
8	Foreldres holdning til kirkens formidling til barn	57
9	Motatt materiell til bruk i hjemmet	59
10	Konfirmantforeldres holdning til kirkens formidling.....	60
11	Informasjon	63
11.1	Ansattes bruk av informasjonskanaler	63
11.2	Foreldres holdning til kirkens informasjonsarbeid.....	66
11.3	Informasjonskanaler og relasjonsbygging.....	67
11.4	Konfirmantforeldres informasjonsbehov.....	70
12	Kirkelig frivillig engasjement blant foreldre	71
13	Ansattes holdninger til samarbeid med hjemmet.....	73
13.1	Engasjement, samarbeid og rekruttering.....	75
13.1.1	Fokus på sikkerhet.....	77
14	Sammenfattende vurderinger	77
14.1.1	Et måltidssamarbeid.....	78
14.1.2	Et utdelingssamarbeid.....	78
14.1.3	Et rituelt samarbeid.....	79
14.1.4	Et tradisjons- og verdisamarbeid.....	79
14.1.5	Et samarbeid på barnets premisser.....	80
15	Konklusjon	81
16	Litteraturliste:.....	82

1 INNLEDNING

Prest: "Er det noen som har vært på gudstjeneste før?"

Leder: Hva gjør de på gudstjeneste?

Barna: Synger salme. – Ber - Noen ganger begraver de folk

Leder: - Ja, det gjør de også. Men i morgen skal vi ikke begrave noen.

Gutt:- Kommer det russ?

Leder: - Nei, ikke i morgen. Aller først kommer ei dame med korset. Så kommer foreldrene til de små babyene, også kommer dere inn etter dem. Dere skal stå her foran i trappene så alle kan se dere. Så tror jeg foreldrene deres er veldig stolte. Så skal dere synge.

Gutt: Jeg gleder meg ikke til å begynne på skolen.

Presten Nå skal vi øve på å gå i prosesjon. Korset foran skal minn oss om at Jesus er ved siden av oss hele tiden.

Gutt: Jeg trodde han var inni oss?

Prest: Han er inni oss, hos oss, overalt

(Feltnotat fra samtale under trosopplæringstiltak i Sletta menighet)

1.1 BAKGRUNN FOR REFORMEN

27. mai 2003 vedtok Stortinget å finansiere over statsbudsjettet en reform av trosopplæringen i Den norske kirke. Reformen skulle ha en årlig kostnadsramme på ca 250 millioner når den var ferdig utviklet. De første fem årene skulle drives som et prosjektorganisert forsøks- og utviklingsarbeid rettet inn mot bredden av barn og unge med utprøving, erfaringsinnhenting og evaluering. Hensikten med reformen var å sikre at alle menigheter i Den norske kirke fikk muligheten til å gi et tilbud om opplæring til alle døpte mellom 0-18 år. I løpet av en periode på fem til ti år skulle alle landets menigheter utvikle et systematisk og sammenhengende trosopplæringstilbud til alle døpte opp til myndighetsalder.

Bakgrunnen for Stortingsvedtaket var å finne i nasjonale og internasjonale forpliktelser. For flertallet i komiteen som ga sin innstilling, var det av avgjørende betydning at Den norske kirke fortsatt skulle være en bred folkekirke for barn og unge. Kirken skulle gi medlemmene grunnleggende kunnskap om den kristne tro og gi støtte til "å mestre livet i lys av den kristne tro". Opplæringen av Den norske kirkes døpte ble svekket ved endringer i grunnskoleloven i 1969, da ikke lenger skolens kristendomsundervisning var kirkens dåpsopplæring, og i 1997 ved innføringen av det ikke-forkynnende konfesjonsfrie faget KRL. Dessuten mente Stortinget at det var forpliktet på å oppfylle internasjonale erklæringer og konvensjoner om menneskerettigheter som blant annet understreker

at barn har rett til åndelig utvikling (Inst. S. nr. 200 (2002-2003):1). Andre tros- og livssynssamfunn ble også tilgodesett med en tilsvarende økning i den statlige støtten.

Trosopplæringsreformen i Den norske kirken ble innledet med en femåring forsøksfase som var prosjektorganisert. I perioden 2004-2008 ble det gjort forsøk lokalt, regionalt og nasjonalt. Forsøksarbeidet ga kirken et bredt erfaringsgrunnlag for en fornyet og utvidet trosopplæring. Etter 2008 har trosopplæringsreformen vært inne i gjennomføringsfasen. Det vil si at alle landets menighetene skal få tilført friske midler til å fornye trosopplæringsarbeidet etter en tildelingsmodell fastsatt av Kirkemøtet. De menighetene som fikk tildelt midler i forsøks- og utviklingsfasen vil gå over i gjennomføringsfasen.

På slutten av 2009 hadde 45 prosent av menighetene fått tilført trosopplæringsmidler og i juni 2010, 53 prosent. Av disse 674 menighetene som i juni hadde fått midler var 471 menigheter i reformens gjennomføringsfase og 203 menigheter i mellomfasen (menigheter som fikk og fortsatt får midler via reformens forsøksfase). I 2011 mottar 65 prosent av menighetene tilskudd. 677 menigheter samt døvekirken er i gjennomføringsfasen av reformen og 152 i mellomfasen.

For at en menighet skal kunne være i gjennomføringsfasen av reformen må *alle* menighetene i et prosti ha fått tildelt midler. I et nært samarbeid med bispedømmene og ut fra nasjonale og økonomiske hensyn bestemmer Kirkerådet rekkefølgen av hvilke prostier som får tildeling. Det er bispedømmerådene som fordeler midlene til menighetene. Tildelingene er basert på antall døpte 0-18 år. I 2011 er 51 prosent av landets 107 prostier i gjennomføringsfasen.

Tildelingene fra departementet for 2010, 2011 og 2012 var henholdsvis på 170 mill, 197 mill og 203 mill. Det vil si at bevilgningen til reformen ikke har kommet opp i den totale rammen på 250 millioner i 2003-kroner. Vurdert ut fra tildelingene så langt, ligger de et godt stykke unna den opptrappingsplanen på 5-10 år som er vedtatt av Stortinget.

1.2 HVA ER TROSOPPLÆRING

Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse

i kirke og samfunnsliv for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne (Gud gir – vi deler 2010:4).

Plan for trosopplæring bygger på tre grunnleggende forutsetninger:

- 1 "Trosopplæringen skal være systematisk og sammenhengende når det gjelder innhold og oppbygging.
- 2 Den skal være helhetlig og ha et visst omfang.
- 3 Den skal være for alle døpte." (Gud gir – vi deler 2010:18)

Punkt 1 handler blant annet om formen på arrangementene, her kan "breddetiltakene være både punktuelle, over noen få samvær, eller strekke seg over lang tid" (Gud gir – vi deler 2010:37). Man skiller mellom kontinuerlige tiltak som går over flere år, og ikke regnes som trosopplæring, og spesifikke trosopplæringstiltak, som er tidsavgrenset. Tidsavgrensede tiltak kan være et punktult tiltak, tiltak over noen få samvær eller lengre opplæringsperioder, som for eksempel konfirmasjon (Gud gir – vi deler 2010:50) I noen menigheter bruker man begrepene grein- og stammetilbud for å skille trosopplæringen fra annet arbeid. I denne sammenheng representerer stamme trosopplæringstiltakene, mens greintilbudet står for de frivillige kristne organisasjonenes og menighetens kontinuerlige barne- og ungdomsarbeid. Omfanget er 315 timers tilbud fra 0-18 år. Reformens breddeperspektiv handler om at tilbudet skal nå ut til alle døpte i hvert årskull.

1.3 HJEM OG KIRKE

Plan for trosopplæring forstår trosopplæring som en felles oppgave mellom kirke, foreldre og faddere. Sett fra kirkens siden skal derfor trosopplæring være et samvirke med hjemmet og familien:

"Menigheten, foreldre/foresatte og faddere står sammen om oppdraget som oppfølgingen av dåpen innebærer. Det er derfor en viktig oppgave for menigheten å ivareta samarbeid med hjemmet og utruste og motivere til å la kristen tro, verdier og tradisjoner prege livet i familien. Menighetens trosopplæring må legge til rette for at det utvikles gode relasjoner og godt samspill med familien" (Gud gir – vi deler 2010:27).

Til grunn for utviklingen av gode relasjoner og godt samspill med familien ligger god kommunikasjon. Plan for trosopplæring er opptatt av at god kommunikasjonen med hjemmet må utformes på en måte som rommer mangfoldet av "hjem" og "familie". Det heter at barn og ungdom som hører til i kirken utgjør et stort og rikt mangfold (Gud gir – vi deler 2010:7).

Kirkens trosopplæringstiltak forutsetter et aktivt samspill med hjemmet. Foreldre og foresatte skal involveres i utforming, gjennomføring og evaluering av trosopplæringstiltak. Planen begrunner dette med den viktige funksjonen familie og hjem har i barn og unges oppvekst og utvikling. Også menighetenes planarbeid for trosopplæring skal reflektere hvordan menighetene skal forholde seg til barn og unges foresatte i utviklingen av samarbeid og tilbud til barn og unge.

Et kirkelig engasjement skaper eller videreutvikler allerede etablerte relasjoner til kirken. Barn og unges deltakelse i kirkelige tilbud eller foreldres involvering gjennom barnas kirkelige engasjement aktiverer foreldres relasjoner til kirken. Foreldres erfaringer med og innstilling til kirken er av betydning for barn og unges kirkelige engasjement. I kirkens bestrebelse på å engasjere foreldre og gjøre dem delaktige i trosopplæring er derfor foreldrenes relasjoner til kirken avgjørende. Et viktig fokus i kirkens trosopplæringsarbeid vil derfor være prosessen rundt etablering og utvikling av relasjoner mellom kirke og hjem.

1.4 MÅLSETNINGEN MED RAPPORTEN

Evaluering er å sammenligne formålet med et tiltak med gjennomføringen av det, for å vurdere i hvilken grad tiltaket har lyktes. Rapporten *Menighetenes samvirke mellom hjemmet* er en evaluering av kirkens samvirke med hjemmet og en vurdering av om kirken har lyktes i å nå målsetningen om å utvikle gode relasjoner og godt samspill med familien (Gud gir – vi deler 2010:27).

Hensikten med rapporten er å:

1. Analysere og vurdere hvordan menighetene ivaretar samvirke med hjemmet, og hvordan menighetene arbeider med kommunikasjon med barn, unge og foreldre / foresatte. Det sentrale spørsmålet er om menighetene lykkes i å involvere hjem og familie i menighetens trosopplæring? Her vil vi se på om menighetene legger vekt på denne dimensjonen av trosopplæringen og hvordan dette kommer til uttrykk i praksis.

2. Analysere og vurdere foreldrenes opplevelser, vurderinger og praksis med kirkens trosopplæring med tanke på samvirke og kommunikasjon. Hva gjør foreldre i hjemmet når det gjelder religiøs praksis og formidling, og hvor opptatt er de av dette som en viktig side ved familieliv og barn og unges oppvekst? I undersøkelsen vil vi blant annet fokusere på hvordan materiell som deles ut til bruk i hjemmet blir brukt.

3. Analysere og vurdere om kirkens samvirke og kommunikasjon med barn, unge og foreldre utgjør en religiøs ressurs som kan stimulere til kristen livstolkning og livsmestring i hjem og kirke. Opplever foreldrene at de gjennom menighetens tilbud og henvendelser involveres og delaktiggjøres i trosopplæringen for sine barn og unge, eller foretrekker de at menigheten tar hånd om trosopplæringen? Overlater foreldrene delaktighet og interesser for kristen tro og kirke til barn og unge selv, eller er de viktige støttespillere og inspiratorer for sine barn og unge.

Kunnskapen som samles inn om ansatte og foreldres opplevelser, vurderinger og praksis med kirkens trosopplæring med tanke på samvirke og kommunikasjon vil ikke bare gi kirken kunnskap om hvordan viktige grupper av kirkemedlemmer tenker, handler og forstår, men vil også kunne danne grunnlag for hvordan trosopplæring i framtiden skal utformes. Intensjonen med rapporten er å gi innspill til hvor tyngdepunktet skal ligge for at informasjon, formidling og kommunikasjon skal kunne forbedres.

1.5 SAMVIRKE, REASJON OG TILLIT

1.5.1 SOSIALE RELASJONER OG TROSOPPLÆRING

Et sentralt tema i menighetens samvirke og kommunikasjon med hjemmet er: Hvilke relasjoner har dagens foreldre til kirken, og hvordan former relasjonene til kirken deres forventninger, bruk og erfaringer med kirken som foreldre til barn 0-1 år, 9-åringer og konfirmanter? Og omvendt: Hvordan ser de ansatte og de som utfører frivillige oppgaver i kirken på kontakten med foreldre, barn og unge? Hvordan opplever de samspillet, interessen og tilgjengeligheten?

Gjennom kontakt og samhandling dannes relasjoner. Relasjoner er sosialt fundert, men vil likevel alltid variere i styrke og karakter. Som oftest har et voksent menneske bare noen få personer som vedkommende står i nær tilknytning til, og mange mennesker en har løse relasjoner til. I en eldre undersøkelse om nettverk oppga den enkelte respondent i gjennomsnitt 18,5 relasjoner, og blant dem var slett ikke alle spesielt sterke eller betydningsfulle (Fischer, 1982).

Relasjoner er ofte bygget omkring felles interesser eller felles problemer. Gjennom møter og gjentatt arbeid med å utføre en oppgave dannes forbindelser og kontakt. I mye menneskelig utveksling følges både egeninteresse og fellesinteresse, og relasjoner kan både være etablert på grunnlag av hva som tjener den enkeltes hensikt og hva som tjener fellesskapet. Å bygge gode relasjoner er en viktig ressurs for å kunne utføre en felles oppgaver. Dette gjelder for oppgaver som krever mange eller få involverte, sporadisk eller hyppig kontakt, lite eller mye ressurser for å få utført.

Sosiale relasjoner inngår i sosiale nettverk som danner forbindelser mellom flere mennesker. Noen ganger inngår de sosiale relasjonene i formelle organisasjoner eller sosiale grupper, foreninger eller løse samlinger. I nettverksforskning er en opptatt av relasjoner på ulike nivåer, ikke bare på individnivå, men også relasjoner mellom individer i grupper og organisasjoner, og hvilke mønstre de ulike relasjonene danner. I følge nettverksforsker Live Fyrand er relasjoner mellom mennesker selve kraften i nettverket. Hun bruker metaforen byggesteiner for å illustrere hvor fundamentalt relasjoner er for enkeltpersoner, grupper, lokalsamfunn, organisasjoner, arbeidsplasser og så videre. (Fyrand 2005: 22). Det er på bakgrunn av studier av relasjoner i kontekst forskerne forsøker å finne ut hvilken sosial betydning relasjonene har. Viktige områder i nettverksforskning er å studere sentrale sider ved nettverkets struktur og form (størrelse, tetthet, betydning, hierarki, sentralitet) og nettverkets interaksjonelle trekk og kvalitet (gjensidighet, hyppighet, tilgjengelighet).

I Den norske kirke er det dåpen som danner grunnlaget for medlemmenes formelle relasjon til kirken. De aller fleste innleder denne relasjonen gjennom dåpen som spedbarn. Foreldres og fadderes relasjon til kristendom og kirke danner grunnlaget for valg av dåp. Med faddere som er medlem av Den norske kirke eller andre kristne faddere som "ikke forkaster barnedåpen", kan barn bli båret til dåpen (*Alminnelige bestemmelser for dåp* 2011). På denne måten innledes ikke bare barnets formelle relasjon til kirken, men også en religiøs og sosial relasjon. Som medlem av Den norske kirke har en visse rettigheter, men ingen plikter til aktiv deltakelse eller krav om jevnlig å bekrefte relasjonen gjennom gaver, skatter eller avgifter.

Kirken er både en formell organisasjon og en åndelig størrelse; samlet om ord og sakrament. I likhet med andre organisasjoner har kirken et klart formål, med samlinger rettet inn mot å oppnå denne målsetningen, og regler og prosedyrer for relasjoner og samhandling. Hvert sokn er en egen juridisk enhet hvor menighetsrådet stort sett er bundet opp av de samme lover og regler som gjelder for andre offentlige organer. De ulike aktivitetene, gruppene og foreningene lokalmenighetene har for barn og unge er konstruert for å nå bestemte mål, og har regelverk og prosedyrer for den kollektive virksomheten. Like fullt ligger målsetningen for all kirkens virksomhet til grunn, forankret i kirkemøtets visjonsdokument ("I Kristus, nær livet – en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke") og de formuleringene som underbygger denne visjonen. Plan for trosopplæring er det andre plandokument som styrer kirkens tenkning og virksomhet på dette området (*Gud gir – vi deler* 2010).

Like fullt er ikke alle sider ved menighetenes virksomhet preget av samme grad av formalitet, struktur og organisering. Ikke minst gjelder dette for de enhetene som etableres for grupper eller aldersklasser av barn og unge. Her forekommer ulik grad av formalisering med tanke på arbeidsdeling, samordning, styring og samarbeid. Generelt er kirkens ansatte tilbakeholdne med å kreve innsats fra barn og unge og deres foreldre. Få tiltak legger til grunn høye egenandeler eller så og så mange timer dugnadstimer eller annen form for foreldreinnsats.

Kirkens barne- og ungdomsarbeid illustrerer to viktige sider ved Den norske kirkes virksomhet. Den viser fram mangfoldet i kirkens måte å organisere sin virksomhet på, samtidig som den belyser bredden i medlemmenes relasjoner til kirken; tilknytning, kontakt og bruk av kirken. Kristne barne- og ungdomsorganisasjoner var lenge enerådende på området kristent arbeid for barn og unge. De har vært og er fortsatt organisert som selvstendige organisasjoner med egen formålsparagraf, styre, medlemskap og medlemsaktiviteter. Tradisjonelt har det vært et utbredt samarbeid mellom Den norske kirke og de kristne organisasjonene. Noen av organisasjonene definerer seg som organisasjoner innenfor Den norske kirke, mens andre er opptatt av uavhengighet og kan også ha en økumenisk profil, hvor virksomheten er rettet inn mot flere kirkesamfunn enn Den norske kirke. Som oftest preges forholdet mellom Den norske kirke og organisasjonene av et komplimentert forhold og ikke et konkurranseforhold.

Med utviklingen av arbeidskirker og med bygging av menighetshus lå de strukturelle rammebetingelsene til rette for at menighetene ikke bare kunne invitere de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene til å legge sin virksomhet under samme tak som Den norske kirke, men også for at menighetene kunne tilby aktiviteter i egen regi. Framveksten av flere kirkelige profesjoner og et større samarbeid mellom de ansatte i menighetene har også gjort sitt til at flere og flere menigheter har et program for barn og unge. For å virkeliggjøre grupper, foreninger, klubber og så videre har de ansatte i kirken måtte basere seg på frivillige medarbeider, slik som de kristne organisasjonene i stor grad alltid har gjort.

Kirken har gjennom trosopplæringsplanen definert trosopplæring som et anliggende som hjem og menighet står sammen om (*Plan for trosopplæring Gud gir – vi deler* 2010: 3). Kirken er opptatt av å skape gode vilkår for samarbeid mellom medlemmene i kirken: "De ulike aktører og instanser har et ansvar for å samarbeide slik at oppfølgingen av alle døpte kan ivaretas på best mulig måte" (*Plan for trosopplæring Gud gir – vi deler* 2010: 40). Å snakke om relasjoner som skal bygges mellom kirkens ansatte og kirkens medlemmer blir derfor en feilaktig framstilling av slik kirken tenker om trosopplæring for barn og unge. Til grunn for kirkens syn på trosopplæring ligger det heller en oppfatning om at relasjoner skal etableres og vedlikeholdes mellom flere aktørgrupper. Kirkens ansatte er i denne sammenheng bare én av gruppene. Kirkens frivillige – aktive som passive, og kirkens barn og unge og deres familier er andre grupper som naturlig vil kunne etablere kontakt og samhandling med utgangspunkt i et felles anliggende. Både når tiltak utformes og gjennomføres utenfor hjemmet, og når tiltak utvikles for bruk i hjemmet, skaper grupper av kirkemedlemmer relasjoner seg i mellom.

I kirken har man tatt høyde for at medlemmenes relasjoner til Den norske kirke er ulike og at medlemmenes preferanser og interesser vil være styrende for hva som skjer rundt omkring i menighetene og hvordan det organiseres. Dette kommer tydelig til uttrykk i kirkens visjonserklæring: "Være fellesskap preget av ulike og mangfoldige kulturuttrykk og fellesskapsformer

(*Visjonsdokument for Den norske kirke 2009-2014*)". I Plan for trosopplæring understrekes flere ganger at mangfold er et kvalitetsstempel på kirkelige fellesskap: "Barn og unge bør få erfare og medvirke til åpne, trygge og inkluderende fellesskap som består av et mangfold av mennesker med forskjellig kulturell og etnisk tilhørighet, ulik alder, seksuell legning, funksjonsevne, sosial og økonomisk status, familie- og livssituasjon" (*Plan for trosopplæring Gud gir – vi deler* 2010: 30).

Hva slags type fellesskapsformer som utvikles vil alltid begrense seg til tilgjengelige ressurser og tradisjoner på feltet. En menighet med mange menneskelige, økonomiske og materielle ressurser har muligheten til å etablere flere fellesskapsformer som bosatte innenfor menigheten kan ta stilling til om de ønsker å involvere seg i, og hvor tett relasjonen de vil ha til disse fellesskapene. En menighet med færre ressurser har ikke den samme muligheten til å gi et variert tilbud som soknets medlemmer kan velge blant. Ressurssvake menigheter er heller avhengig av å trekke til seg ressurser for å etablere ulike fellesskapsformer. Hvilke preferanser foreldre, barn og unge har i forhold til de fellesskapene menighetene representerer vil uansett være avhengig av relasjoner til kirken, interesse for kirke, religiøse spørsmål og religiøs tro.

1.5.2 GENERELT OM MEDLEMMENES RELASJONER TIL KIRKEN

Få medlemmer i Den norske kirke har en tett relasjon til kirken i betydning hyppig kontakt. I 2008 oppga 6 prosent å delta jevnlig på gudstjeneste. Undersøkelsen blant kirkens medlemmer *Folkekirke 2000* viste at kirkens aktivitetstilbud heller ikke tiltrekker seg mange av medlemmene. Halvparten har ikke vært i kontakt med Den norske kirke i løpet av de siste 12 måneder i forbindelse med arrangementer eller aktiviteter. Under ti prosent har vært med på en eller annen form for møter eller foreningsaktiviteter i kirken de siste 12 måneder. Kirkens barne- og ungdomsarbeid har noe større nedslagsfelt enn møtevirksomheten og foreningslivet. To av ti var i kontakt med kirken i forbindelse med aktiviteter for barn og ungdom (Høeg, Hegstad, Winsnes 2000:42).

Medlemskap i Den norske kirke er noe annet enn et foreningsmedlemskap (jfr. Aagedal 2009). Medlemskapet har både å gjøre med mening og tilhørighet, hvor en lang rekke faktorer spiller inn og gjør seg gjeldende for tilknytningen, alt fra tradisjon til forholdet til familie, lokalsamfunn og nasjon (Høeg 2001). I medlemmenes relasjon til kirken kommer en ikke utenom at kirken er en religiøs organisasjon og at forholdet til kirken sånn sett skiller seg fra det forholdet en har til andre organisasjoner. Den religiøse siden ved medlemstilhørigheten aktiveres for de fleste kirkemedlemmer ved flere anledninger i løpet av livet.

Hvorvidt erfaringene med kirken er positive eller negative er ofte avgjørende for tilknytningen medlemmene har til kirken. Fra undersøkelsen *Folkekirke 2000* vet vi at de som ønsker å melde seg ut ofte har løse relasjoner til kirken. De har i liten grad selv tatt i bruk kirkens ritualer eller deltatt på slekt eller venners ritualisering i kirken. I de nordiske nabolandene Sverige og Finland får vi bekreftet at dette ikke bare er et kjennetegn ved de som vurderer å melde seg ut, men at det også er karakteristisk for de som faktisk gjør det. Spesielt er konfirmasjonstiden av betydning for holdning og tilhørighet til kirken. Finner med negative erfaringer med konfirmasjon ønsker i større grad å melde seg ut enn de med positive erfaringer (Niemi 2008). Halvparten av de svenske medlemmene rapporterer om at konfirmasjon er en faktor som har forandret deres syn på kirken i positiv retning (Bromander 2005:34).

1.5.3 RELIGIØS TRO OG TRADERING

Både i et individuelt og kollektivt perspektiv er dåp og konfirmasjon store begivenheter som utgjør viktige faktorer i religiøs sosialisering og tradering. I kirkens bestemmelser for dåp er det "... en forutsetning for dåp at barna oppdras i kristen tro. Når barn blir døpt, skjer det derfor i forventning om at de skal ta del i kirkens trosopplæring" (*Alminnelige bestemmelser for dåp* 2011). I dåpen blir den dømte kristen, får del i troen og frelsen og blir en del av det kristne fellesskapet. At barnedåp og kristen oppdragelse hører sammen blir dåpsforeldre kjent med. Fra dåpssamtalen i forkant av dåp og fra kirkens dåpsliturgi blir foreldrene bevisstgjort dette forholdet.

Dåp og de andre livsløpsritualene har potensialer til å aktivere foreldres religiøse eller livssynsmessige orientering, og til å markere religiøs eller livssynsmessig identitet (Høeg 2008). Trosopplæringsreformen har vært opptatt av at livsløpsritualene, sammen med markeringer av helg og høytider, skal utgjøre en ressurs i trosopplæringen, både i kirken og i hjemmet. I følge plandokumentet er dette anledninger til å praktisere og formidle tro (*Plan for trosopplæring Gud gir – vi deler* 2010: 9). For foreldre blir dette spesielt aktuelt når en står overfor spørsmålet om en vil dømpe barnet sitt eller om en vil motivere sin tenåring til å vurdere kirkens tilbud om konfirmasjon.

Forskning på foreldrenes forhold til kirken viser at kirken representerer verdier som tradisjon, høytid og familie, men også at kirken for en del foreldre kan være en viktig formidler av religiøs tro, religiøs erfaring og religiøs fortolkning (Høeg 2008:141-143). Det er derfor nødvendig å fokusere på kirken som en religiøs institusjon, og ikke bare se på den sosiale og kulturelle kapitalen som kirken representerer. Vi vil se på om kirken utgjør en religiøs ressurs for foreldrene, som på en eller annen måte kan nære foreldre, ungdom og barns religiøse interesse, nysgjerrighet og engasjement. Trolig vil foreldre, som ønsker å gi barna en religiøs oppdragelse med bønn og bibellesning, tenke at kirken er et sted å hente påfyll og inspirasjon.

Den religiøse orienteringen i vår tid går ikke utelukkende i retning av organisert religion. Mer og mer av den religiøse orienteringen er, om ikke løsrevet fra kirken, så løselig basert på kristendommen. Dette gjelder også foreldre til barn og unge. Undersøkelsen må være åpen for at religiøs oppdragelse ikke nødvendigvis inneholder bønn og bibellesning, men heller samtale om religiøse spørsmål og åpenhet for religiøse impulser.

Siden *Folkekirke 2000* ble gjennomført har prosesser i retning av økt pluralisering og individualisering, skutt fart. De siste årenes religionsundersøkelser har vist en viss nedgang i oppslutningen om tradisjonelle kirkelige trosforestillinger. Trosforestillingene har blitt vagere og flere tror på høyere makter enn på Gud. Samtidig er det like mange som kaller seg religiøse og/eller åndelige som før (Botvar & Schmidt 2010). Mange kirkemedlemmers forhold til kristendommen har likhetstrekk med befolkningen i Norge og i Europa for øvrig. Medlemmene inntar en fri posisjon i forhold til kristendom og kirke. Vekten ligger på den enkeltes følelsesmessige opplevelser, vurderinger og individuelle behov. I møte med den kristne forkynnelsen er egne erfaringer og preferanser viktigere enn å gi sin tilslutning til religiøse autoriteter eller trosdogmer. På organisasjonsnivå gir det seg utslag i at kristen teologi kan bli en ressurs som medlemmene ganske selektivt henter elementer fra på bakgrunn av det som en føler kan passe til egen tolkning og forståelse.

1.5.4 MYNDIGGJØRING AV BARN OG UNGE

Endringer i verdisyn er blant de samfunnsendringer som er av særlig betydning for oppvekst. I dagens samfunn er ikke forholdet mellom barn og foreldre i så sterk grad regulert av verdier, normer og ritualer som det var tidligere. I mange familier er heller ikke religion eller religiøse verdier tydelig til stede i oppveksten, og sånn sett bestemmende for forholdet mellom foreldre og barn. Pedagogen Marit Løhre Nielsen mener at det har skjedd et selvfølghetstap i kulturen, i den forstand at en ikke lenger kan ta for gitt en hel del som tidligere av en selvfølge. Den kulturelle endringen har gjort noe med hvordan voksne og barn kommuniserer og samhandler, med de følgende det får for oppdragelsen. Når relasjonen er friere, er det i større grad åpent for forhandlinger. Forhandlingene preger hverdagsrelasjonene mellom barn og voksne (Marit Løhre Nilsen 2003: 81).

Også sosialantropologen Marianne Gullestad er opptatt av endringer i norsk kultur og hvordan det påvirker familieliv og oppvekst. På bakgrunn av selvbiografier på slutten av 1980-tallet har hun sett tydelige kulturelle endringer som er viktige for barnas oppvekstvilkår. Hun beskriver endringene har gått fra å være opptatt av lydighet til å fokusere på å være seg selv. Typiske trekk ved oppdragelsesmønsteret er at det legges vekt på samtale, diskusjon, overtalelse og forhandlinger (Gullestad 1996: 226). Forhandlingsbarnet utvikler seg til å bli en kompetent samtalepartner. Til grunn for samtalen, kontakten og utvekslingen ligger et subjekt – subjekt forhold.

Også andre arenaer enn familien merker endringer i oppdragelsesmønsteret og sosialiseringsbetingelsene. Barn og unge har fått kompetanse i forhandling og bruker det i barnehage, skole og i fritidsaktiviteter. Samtalene mellom skolelever, lærer og elev, venner i mellom og familiemedlemmer bærer preg av at barnet mener at det har rett til å ha egen mening, uttrykke dem, bli hørt og å blitt tatt hensyn til.

Vår tids myndiggjøring av barnet har konsekvenser for flere sider ved oppveksten, inkludert hvordan lovverket forholder seg alder, religion og livssyn. I følge Norges lover innebærer et foreldreansvar plikt til å ha omsorg for barnet og en rett til å bestemme over barnet i personlige forhold. Jussen gir ikke noen utømmende rettsregler angående omsorgsplikten, men baserer seg på at omsorgsplikten innebærer at foreldre må sørge for å tilfredsstille barnets åndelige og materielle behov. Når det gjelder bestemmelsesplikten har foreldrene retten og plikten til å bestemme for barn. Det dreier seg om bl.a. avgjørelser om hvor barnet skal bo, oppdragelse, religiøs og sekulære utdanning og medisinsk behandling (Smith & Lødrup 1993: 67-76). Etter at barnet har fylt 15 år har ikke foreldrene den samme bestemmelsesplikten i religiøse spørsmål. Før en er myndig i borgerlig forstand er en religiøst myndig. Fra og med 15-årsalderen har ungdom rett til å melde seg inn og ut av tros- og livssynssamfunn, eller på andre måter bestemme sitt religiøse eller livssynmessige engasjement (Lov om trdomssamfunn og ymist anna, § 3).

At foreldre er opptatt av barnets egne ønsker, preferanser og interesser har også betydning for de relasjoner foreldre velger at barna deres skal ha til kirken. Blant de viktigste motivene for valg av dåp er tradisjon og oppfatningen om at dåp ville gi barnet bedre muligheter for å velge livssyn selv senere i livet (Høeg, Hegstad, Winsnes 2000:48-49). Overraskende nok gjelder ikke bare dette for foreldre som er medlem av Den norske kirke eller som selv er døpt i kirken, men også foreldre som har valgt alternative ritualiseringer til dåp for sine barn. De som har valgt privat navnefest, humanistisk navnefest eller nyreligiøs navnefest i stedet for dåp, legger vekt på at deres valg av ritualisering ved

livets begynnelse ikke skal legge føringer for barnets valg av religiøs eller livssynsmessig orientering i ungdomsårene, men at ungdommen fritt skal kunne velge selv (Høeg 2008).

Vår tids myndiggjøring av barnet har også konsekvenser for hvordan foreldre forholder seg til kirkens tilbud til barn og unge. Hva barnet måtte mene om for eksempel fireårsklubb eller søndagsskole ser ut til å tillegges betydelig. Det innebærer at det ikke alltid er foreldrene som avgjør barnas forhold til kirken og kanskje også kristendom. Barnas egne preferanser er viktige for den kontakten de har med kirken. I Norge er det en tendens til at foreldre overlater valget omkring deltakelse i kristent barne- og ungdomsarbeid til barna selv (se Evenshaug og Hallen 1997:103–104). Dette utgjør en stor utfordring for kirken når den utformer sine tilbud. I stedet for utelukkende å kommunisere med hjemmet når det skal informeres om kirkens tilbud, må også kirken kommunisere med barn og unge.

I den komparative undersøkelsen det refereres til overfor, gjort blant foreldre som har valgt fire ulike ritualiseringer for sine barn, legger flere av foreldrene stor vekt på at barnet er kompetent til å kunne velge livssyn selv. Det avgjørende valget mente mange av foreldrene vil komme med konfirmasjon. I følge foreldrenes forståelse av valget de tok, er dåp eller navnefest et midlertidig valg. I stedet for at konfirmasjonen er betinget av dåpen, er heller tenkningen hos foreldrene det motsatte. Det er konfirmasjon som rettferdiggjør valg av barnedåp eller navnefest (Høeg 2008:133-134).

Vår kulturs myndiggjøring av barn i tros- og livssynsspørsmål trenger nærmere empiriske undersøkelser. Spørsmålet som denne evalueringsrapporten undersøkelsen vil forsøke å finne svar på er i hvilken grad foreldre overlater delaktighet og interesser for kirken til barn og unge selv. Anser foreldrene at avgjørelsen om å delta er suverent barnets eller ungdommens egen, eller er det slik at foreldre mener at det kirken står for representerer verdier som er viktige, og at de sånn sett er opptatt av å inspirere, følge opp og motivere barn og ungdom til å engasjere seg i kirken?

Konfirmantundersøkelsene gjort blant et representativt utvalg norske konfirmanter i 2007/2008 viser at foreldre betyr noe for avgjørelsen om kirkelig konfirmasjon, og at deres rolle, selv om den ikke for mange ungdom er avgjørende, betyr mer enn venners valg av konfirmasjon (Høeg 2009:227). Videre viser konfirmantundersøkelsene, i likhet med mange andre undersøkelser om oppvekst og religion, at bakgrunnen er viktig for det religiøse utbytte av religiøs undervisning (Hauge 1980:107). De som har personlig erfaring med religion før de blir konfirmant, er også de som har det største utbytte av konfirmasjon, både på det religiøse og på det sosiale området. Her kan vi vente oss at de foreldre som er mest religiøst aktive, også er de foreldrene som følger best opp barnas konfirmasjonstid. Men hva med alle de andre foreldrene, hva slags erfaringer har de med ungdommens konfirmasjonstid og ungdommens engasjement? Etablerer konfirmasjonstiden kontakt mellom konfirmantforeldre og kirke, og øker foreldrenes deltakelse i kirkelige arrangementer?

1.5.5 RELASJONSHÅNTERING OG TILLIT

I kirken som i en hvilken som helst annen organisasjon er tillit nødvendig på flere måter. En må ha tillit til at struktur, organisering og formål er det riktige, og en må ha tillit til at de personene som er satt til gjøre det, faktisk gjør det de skal. Like viktig som å ha tillit til systemet og ledelsen er det å ha tillit til ansatte og frivillige som jobber med å utføre oppgavene. Dette er helt avgjørende for personer som er aktive i en organisasjon eller personer som lurer på om de vil gi av sin tid i relasjonsdanning. Gode relasjoner mellom personer avspeiles i gjensidighet, forpliktelse og

tilfredshet, men også i tillit. Er det en tillitsfull relasjon mellom personene i en organisasjon vil det være lettere å motivere for oppgaver, og det er større sannsynlighet for at kvaliteten på oppgavene øker.

I likhet med relasjonsbygging krever det langsiktighet å bygge opp tillit. Manglende kompetanse og uheldig håndtering av problemer skaper usikkerhet og manglende tillit. Den organisasjonen som ikke har tillit, vil heller ikke være i stand til å gi råd, og det vil være vanskelig for folk å sette lit til den informasjonen som blir gitt.

Innen organisasjonsforskning ser en økonomisk effekt av et godt omdømme. Følgelig er både offentlige virksomhet og private bedrifter opptatt av sitt omdømme. Strategiplaner legges og investeringer gjøres for tiltak som kan øke organisasjonens omdømme. Forsker Peggy S. Brønn ved Senter for virksomhetskommunikasjon på BI har vist at til grunn for et godt omdømme ligger relasjonsbygging. De institusjonene som satser på å håndtere relasjoner på en god måte, kan også vise til et godt omdømme hos klienten. Hun kan vise til signifikante sammenhenger mellom hvordan en organisasjon behandler sine kunder og institusjonens omdømme hos kundene. I stedet for å satse på å bygge tillit, vil hun heller anbefale å indirekte bygge tillit ved å jobbe for å skape gode relasjoner (Brønn 2007).

Peggy S. Brønn presenterer fire indikatorer på suksessfylte relasjoner:

Tillit. Den ene parts vilje og evne til å åpne seg for den andre part i relasjonen. Dette måles gjennom integritet, tiltro og kompetanse.

Gjensidighet. Enighet om hvilke(n) av partene som har rett til å påvirke den andre.

Forpliktelse. I hvilken grad hver av partene føler det er verdt å investere tid og penger i relasjonen.

Tilfredsstillelse. I hvilken grad hver av partene har en positiv oppfatning av den andre med hensyn til hva som kommer ut av relasjonen. Det bidrar igjen til å forsterke samarbeidsrelasjonen.

Kirken har som mange andre organisasjoner vært opptatt av å ha tillit blant sine medlemmer og i samfunnet for øvrig. Å danne seg et bilde av kirkens tillit i samfunnet er vanskelig, da svarene spriker mye i undersøkelsene som er utført. I religionsundersøkelsene er tilliten til Den norske kirke uendret siden 1990, til tross for pågående debatt om spørsmål knyttet til forholdet mellom stat og kirke, religion og skole, medlemskap og samlivsspørsmål. Et representativt utvalg av nordmenn (medlemmer og ikke-medlemmer) ble høsten 2010 spurt om deres kjennskap og inntrykk av Den norske kirke. Totalbildet var nedslående: Én av tre sier at de har et dårlig inntrykk av kirken, og bare én av sju har et godt inntrykk av kirken. Resten befant seg i midtfeltet av svaralternativer. Blant de sidene ved kirken som folk flest tydeligst festet lit til var kirkens barne- og ungdomsarbeid (*Den norske kirke, Omdømmeundersøkelse 2010*).

1.6 DATAGRUNNLAG OG METODE

Til grunn for evalueringsrapporten ligger flere datakilder, utforsket og analysert gjennom ulike analyseverktøy.

1.6.1 INTERVJUER OG OBSERVASJONER

Forskergruppen har intervjuet ansatte og frivillige i seks menigheter; to i Nord-Norge (Viken og Dalen), én på Vestlandet (Åsen), én på Sørlandet (Sletta) og to på Østlandet (Skogen og Lien). Til sammen utgjør det intervjuer på mellom 20 minutter til 1,5 time med 74 mennesker. Intervjuene ble gjennomført i løpet av våren og høsten 2011. Intervjuene har med få unntak blitt gjennomført ansikt til ansikt med informantene. Der tid og avstand ikke har gjort tilstedeværelse mulig for informant eller intervjuer har intervjuene blitt tatt over telefon. Samtlige intervjuer har blitt tatt opp på bånd og transkribert ordrett. De seks studerte menighetene er alle anonymisert med fiktive navn.

Tabell 1 Informanter

	Åsen	Skogen	Sletta	Lien	Viken	Dalen
Ansatte	3	2	4	4	3	3
Ungdom	2	2	3		1	1
Barn		7	5		1	1
Rådsmedlemmer/andre frivillige	3	3	3		2	
Foreldre	10	1	4	2	2	2

I alle de seks menighetene har forskergruppen gjort feltstudier basert på observasjoner, deltagende observasjoner og hatt samtaler med de involverte. Forskere har vært til stede på forberedelser og gjennomføring av gudstjenester, klubber, foreninger og andre tiltak som sorterer inn under menighetenes trosopplæringsarbeid. I det følgende vil vi kort presentere særtrekk ved den enkelte med vekt på trosopplæringstilbudet.

Skogen – en integrert trosopplæring

Skogen menighet har et utstrakt barne – og ungdomsarbeid og økende gudstjenestedeltakelse. Området kan karakteriseres som bygdeby, preget av tett bebyggelse i sentrum samt landlig gårdsbebyggelse. Bygdas tre kirker har lang historie, og folk er stolte av dem. De brukes til kulturarrangement i tillegg til de gudstjenestelige samlingene. Vårt inntrykk er at både barn og voksne har mye kunnskap om kirkenes historie og det er et stort frivillig engasjement i menigheten. Respekten for kirkerommet preger også trosopplæringstiltakene vi har observert. Her foregikk all lek og spising utenfor kirken, mens man brukte kirkerommet til bønn, lystenning og liturgi. Menigheten har egen trosopplærer som er drivkraften i arbeidet. Tiltakene preges av struktur og god organisering, og er organisert som klubber i tillegg til ulike punktuelle utdelinger. Skogen menighet har valgt å integrere trosopplæringsaktivitetene i de eksisterende tilbudene ved å forandre litt på disse. Dette gjør at det blir lite skille mellom grein- og stammetiltak, og at man samtidig også får til et tett samarbeid med frivillige organisasjoner. Trosopplæringen blir dermed ikke en egen del som står ved siden av greintilbudene, men fungerer isteden som tett innvevd i disse. Trosopplæringens fokus på å inkludere barn og unge i gudstjenesten er også med på å knytte greintilbudene tettere opp mot denne. Menighetens tilbud til barn og unge strekker seg fra 0-18 år, og det er trosopplærer og kantor som organiserer det meste.

Sletta – en ekspanderende trosopplæring

Sletta menighet kan karakteriseres som en aktiv foreningsmenighet med karismatiske innslag. Gudstjenesten har ofte innslag av moderne lovsang og trosopplæringen preges av et tydelig Jesusfokus. Bygda har også to andre større frikirkelige menigheter som har satt et sterkt preg på kristenlivet de senere år. Sletta kan beskrives som ei bygd med mye tilflytting og ny bebyggelse. Bygda har tre kirker, høy gudstjenestedeltakelse og et stort barne- og ungdomsarbeid. Sletta har et stort greinarbeid i menigheten. Etter trosopplæringsreformen har man valgt å sette i gang en rekke nye tiltak i tillegg til de eksisterende. Arbeidet drives av trosopplærere i lønnet stilling, men har et tydelig teampreg hvor flere ansatte er sterkt involvert. Stamme- og greintilbudet er tydelig atskilt i Sletta, og stammetilbudet er tett knyttet opp mot gudstjenester. Gudstjenesteinvolveringen er også tenkt å involvere foreldrene, og på denne måten tenker man trosopplæring for hele familien. Man prøver å knytte sammen trosopplæringstiltak med greintilbudet ved å invitere inn aktuelle greintilbud på ulike trosopplæringstiltak. Sletta preges av en rekke nye og kreative aktiviteter. Dette representerer også ei utfordring, spesielt fordi menigheten er så stor og det ikke alltid er lett å få tak i frivillige.

Lien – trosopplæring for de minste

Lien er en storbymenighet med mye både til- og fraflytting. De ansatte har høy faglig kompetanse, og er opptatt av å levere kvalitet til lavpris. Lien menighet kan beskrives som åpen og inkluderende. Her ligger vekten på verdi- og tradisjonsformidling, og man konsentrerer seg om arbeid med de yngste barna. Det er et tett samarbeid med nabomenigheten, som har flere kontinuerlige tiltak. Her fordeles ressurser og ansvarsområder og i nabomenigheten er det flere tiltak for litt eldre barn. Lien er også en menighet med vekst i antallet barn, men med få ungdommer. Trosopplæringen preges av få tiltak med høy kvalitet, og menigheten har lite greinarbeid. Dette gjør at barna stort sett bare møter kirken gjennom de punktuelle tiltakene. Det er heller ingen tiltak etter konfirmasjonen. Mye av fokus i trosopplæringstiltakene er å bli kjent for barnefamilier. Lien driver også søndagsskole her er det en spenning mellom søndagsskolens Jesusprofil, og menighetens mer tradisjons- ritualorienterte profil.

Viken – trosopplæring og tradisjoner i brytning

Viken er ei lita bygd som ligger i nærheten av et mindre bysentrum. Denne menigheten har stor oppslutning om de kirkelige ritualene, og de aller fleste deltar også på utdeling av 4- og 6- årsbøker. Menigheten har samiske og læstadianske innslag, og man tilbyr samisk liturgi for de som ønsker det. Her opplever man en del spenninger knyttet til læstadianske tradisjoner når det gjelder nattverdspraksis hvor man ønsker skriftemål og kneling, og ny praksis med kontinuerlig nattverd med intinksjon. Menigheten føler seg ikke inkludert i trosopplæringsarbeidet som er blitt lagt til prostiet. Disse prostioppleggene har også fått liten lokal oppslutning, og menigheten ønsker isteden å videreføre egne opplegg istedenfor å slutte opp om tiltakene på prostinivå. Menigheten sliter med lite ressurser til å utvikle trosopplæring. De har gode tradisjoner på opplegg for mindre barn, men har ikke enge opplegg for ungdom.

Åsen – trosopplæring som nye ritualiserte praksiser

Åsen er ei bygd som preges av mye pendling. Bygda har et rikt kulturliv, og menigheten har to kirker med lange tradisjoner. Menigheten preges av en velfungerende stad, men har få frivillige ressurser. Dette er en tradisjonell folkekirkelig menighet, og her har trosopplæringen vært med på å endre gudstjenestekulturen med å sette barnet i sentrum. Trosopplæringen er sentrert rundt sang- og

korvirksomhet, i tillegg til at man forsøker å legge opp gudstjenester på barnas premisser. Åsen menighet har et stort fokus på å gi barn opplæring i nattverd, og legger praktisk til rette for at barn skal delta i nattverdsfeiringen. Menigheten har ingen ungdomsarbeid etter konfirmasjonen, noe som begrunnes i at flere unge flytter fra bygda for å gå på videregående skole.

Dalen – en aktivitetsorientert trosopplæring

Dalen er en forstadsmenighet med mange unge innflytterfamilier, studenter og pendlende eller hybelboende elever i videregående skole. Menigheten har fire kirker og er rikt aktivitetstilbud. Både demografisk og kulturelt er det store forskjeller innen menigheten, fra tradisjonsbundne øysamfunn med sterke innslag av lekmannsbevegelse, til veletablert villabebyggelse og drabantbyer. Menigheten har også læstadianske og samiske innslag. Også her er det spenninger og læstadianerne er blitt mindre aktive i menigheten grunnet endringer i Den norske kirkes syn på kvinnelige prester, homofili og så videre. Trosopplæringen har bidratt til innføring av flere nye aktiviteter, samt videreføring av eksisterende barne- og ungdomsarbeid. Menigheten har relativt godt med ressurser og flere ansatte og frivillige blant annet i menighetsråd som har engasjert seg i arbeidet med trosopplæringen. Man har stort tilbud både for barn og unge.

1.6.2 FORELDREUNDERSØKELSEN

Foreldreundersøkelsen er en spørreskjemaundersøkelse som er gjort for å få kunnskap om hvem foreldrene er og hvordan de forholder seg til Den norske kirkes trosopplæringstilbud. Utvalget i undersøkelsen er foreldre som døpte sine barn i Den norske kirke i 1996, 2002 eller 2010; og som var tilknyttet en menighet i gjennomføringsfasen av trosopplæringsreformen. Vi var særlig interessert i å komme i kontakt med foreldre som nylig hadde barn som var døpt (født i 2010), foreldre til barn som i skolealder (født i 2002) og konfirmantforeldre (barn født i 1996). Da 9-åringer er gamle nok til å ta aktivt del i kirkens trosopplæring på egenhånd, samtidig som mye av dette arbeidet kan involvere foreldrene, og fordi mange menigheter har et opplegg for akkurat denne aldersgruppen (f. eks. Tårnagentene), valget vi foreldre til barn som er født i 2002.

Surveyen har spørsmål om holdninger til kontakt med kirken, forventninger til og interesse for informasjon, ønske om kontakt med kirken, erfaringer med kirken, kjennskap til reformen, foreldres holdninger til religiøs oppdragelse, barnas religiøse praksis. Vi kartlegger også foreldrenes kirkelige og religiøse engasjement (ber kveldsbønn, har barnebibel), hvordan de forstår seg selv i forhold til, religion og tidligere erfaring med kirken. Av bakgrunnsinformasjon om foreldrene i utvalget ble det spurt om kjønn, alder, sivilstand, bosted, utdanning, antall barn, og om de hadde barn/unge med spesielle behov.

Utvalget bestod av 4560 foreldre, tilfeldig trukket ut i fra Den norske kirkes medlemsregister. For å sikre anonymitet ble uttrekket, samt utsendelse av invitasjonsbrev, utført av Kirkerådet. Forskergruppen som evaluerer trosopplæringsreformen deltok ikke i uttrekningen, og har ikke hatt tilgang på informasjon som direkte kan identifisere respondentene.

Denne måten å gjøre utvalget på tar ikke hensyn til alderen til foreldrene, heller ikke foreldrenes sosiale status. Utgangspunktet for utvalget er barn som er medlem av Den norske kirke. I medlemsregisteret til Den norske kirke står døpte og tilhørende fram til 18 år. I registeret vil vi derfor ikke finne foreldre som ikke er medlem, men som har barn som er det. Det vil si at vi ikke kan gjøre et

tilfeldig utvalg blant foreldre med barn som vi vet med sikkerhet er medlem av Den norske kirke. Hvor stor denne gruppen foreldre er, har vi ikke tall på. Trolig vil det utgjøre en liten andel av bruttoutvalget. Uavhengig av hvor stor denne gruppen er, er det først og fremst viktig å være klar over at utvalget foreldre i undersøkelsen er trukket ut fra barn i de aktuelle aldersklasser og som har én eller begge foreldre medlem av Den norske kirke.

Spørreundersøkelsen ble laget i det nettbaserte survey-verktøyet, "Questback". Siden kontaktinformasjonen bestod av postadresser, måtte vi utforme undersøkelsen noe annerledes enn det som er vanlig ved nettbaserte undersøkelser. Først ble det opprettet et subdomene på KIFOs hjemmesider (www.kifo.no/kirken). På den opprettede nettsiden ble det gitt informasjon om evalueringsarbeidet samt undersøkelsen, og plassert en lenke man måtte trykke på for å bli ført videre til selve spørreundersøkelsen.

Til respondentene ble det sendt ut et brev med to ark: ett informasjonsskriv om undersøkelsen fra KIFO, samt ett skriv fra Kirkerådet. I informasjonsskrivene ble det opplyst om undersøkelsen, i tillegg til at nettadressen til undersøkelsessiden ble oppgitt. For å delta i spørreundersøkelsen måtte respondentene først skrive inn lenken i sine nettlesere og deretter klikke seg inn på lenken til den nettbaserte spørreundersøkelsen.

Utsendelsen av invitasjoner til undersøkelsen skjedde i to omganger. Den første var 22. august 2011. Et påminnelsesbrev ble deretter sendt ut en drøy uke etterpå, i begynnelsen av september.

Ved utgangen av oktober er det registrert 523 svar. Dette vil si en svarprosent på kun 11,5 prosent. Årsakene til den lave svarprosenten må oppsummeres med at det har vært for krevende å delta i undersøkelsen. Deltakerne måtte gå fra brev til nettmedia og denne omstendelige veien fram til endelig å kunne besvare skjemaet har nok vært en viktig årsak til at bare de mest motiverte besvarte skjemaet. At undersøkelsen var relativt lang med mange spørsmål krever at en setter inn en stor innsats for å få deltakeren i utvalget til å besvare skjemaet. Det var bare økonomi til å sende ut ett påminnelsesbrev om undersøkelsen. Så liten grad av oppfølging er ikke heldig med tanke på å oppnå en tilfredsstillende svarprosent.

1.6.3 ANSATTEUNDERSØKELSEN

Det ble gjennomført en spørreskjemaundersøkelse blant ansatte i Den norske kirke som arbeider med trosopplæring. Spørreundersøkelsen skulle fange opp ulike yrkesgrupper som jobber med trosopplæringen i ulike menigheter i gjennomføringsfasen av reformen. Bakgrunnen for undersøkelsen var å studere arbeidet med å lage lokale planer, hvordan en arbeider med å nå alle døpte mellom 0-18 år, samarbeid og tverrfaglighet i reformen, og hvordan menighetene samvirker med hjem og familie.

Selve undersøkelsen ble gjennomført ved hjelp av det nettbaserte survey-verktøyet Questback. Respondentene får ved denne tilnærmingen tilsendt en invitasjon via e-post, der det medfølger en uthevet URL-lenke. Lenken aktiviserer nettleseren som viderekobler svareren til selve spørreskjemaet.

Utvalget av respondenter ble gjort ut fra Trosopplæringsreformens ressursbank. Ressursbanken er en database med oversikt over prosjekter, tiltak og ressurser til bruk i trosopplæringen. I ressursbanken

ligger det informasjon om menighetene, samt kontaktinformasjon om personer som jobber med trosopplæringen. Kontaktinformasjonen var av varierende kvalitet. Enkelte kontaktpersoner manglet e-post eller var oppført feilaktig. Også personer som tidligere var ansatt sto oppført som kontaktpersoner.

Utvalget besto av et primær- og et sekundærutvalg. Primærutvalget var personer som sto oppført med e-postadresse i ressursbanken, og som jobbet i en menighet som befant seg i gjennomføringsfasen. Dette utvalget bestod av 530 personer. Sekundærutvalget besto av 95 tilfeldig valgte menigheter. I invitasjonen til menighetene i sekundærutvalget bad vi menighetene om å videresende e-posten til opptil fire andre i menighet som jobbet med trosopplæring. Tanken bak dette var å kunne fange opp andre yrkesgrupper, samt personer som ikke var oppført i ressursbanken.

Spørreskjemaet ble sendt ut 8. juni 2011, etterfulgt av tre påminnelser den 15. og 28. juni og 29. august. Da spørreskjemaundersøkelsen ble avsluttet hadde vi 231 svar fra primærutvalget og 74 svar fra sekundærutvalget. På grunnlag av primærutvalget ga dette en oppslutning på 44 prosent. Det er ikke mulig å beregne en eksakt svarprosent på sekundærutvalget, siden mottakeren av e-posten i menighetene ble bedt om å videresende e-posten. Det man kan se er at 63 av svarene genererte 74 responser fra et utvalg av 95. Totalt sitter vi igjennom med et nettoutvalg på 305 respondenter.

1.6.4 RAPPORTENS DATAGRUNNLAG

Lav oppslutning om foreldreundersøkelsen gjør at vi må fortolke dataene med forsiktighet. I stedet for utelukkende å presentere tall fra undersøkelsen, og å analysere dem inngående ut fra respondentenes kjønn, bosted, erfaring med kirke, religiøs aktivitet i hjemmet, trosholdninger og så videre har vi derfor valgt å trekke inn andre kvantitative undersøkelser som har data på medlemmer i Den norske kirke.

Vi har gjort bruk av religionsundersøkelsene fra The International Social Survey Programme (ISSP) fra 2008, Statistisk sentralbyrås undersøkelse Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) fra 2007, Innbyggerundersøkelsen fra 2010, Konfirmasjon 2008 med data fra den norske delen av den internasjonale konfirmasjonsundersøkelsen fra 2007 og 2008, og eldre undersøkelser som Folkekirke 2000 fra år 2000 og Religious and Moral Pluralism (Ramp) fra 1998. Fra Innbyggerundersøkelsen vil vi presentere data fra brukerne av Den norske kirke, fra Ramp-undersøkelsen medlemmene i Den norske kirke og for Folkekirke 2000 vil vi der det er aktuelt medlemmer som er foreldre med barn under 18 år. Et mer spesifikt underutvalg, som foreldre til barn rundt ett år, på ni år og i konfirmasjonsalder er ikke mulig. Med unntak av LOGG, har de nevnte undersøkelsene for få respondenter til å kunne lage så spesifikke underutvalg og samtidig behandles dataene på en forsvarlig statistisk måte.

Intensjonen med å få tilgang på dataene fra LOGG var nettopp med tanke på å lage de nevnte underutvalg. Imidlertid viste datafilen seg å ha mange begrensninger. Skulle vi etablere underutvalg, måtte vi hatt bedre tid enn det som var satt av til prosjektet. LOGG undersøkelsen er en av de mest omfattende intervjuundersøkelser som er gjennomført i Norge. LOGG er av forholdsvis ny dato med datafangst i januar 2007 til september 2008. Antall respondenter mellom 18-79 år er stort, 25 930, og oppslutningen om undersøkelsen er god. 60 prosent av utvalget ble intervjuet på telefon og av

dem besvarte 70 prosent et 16 siders spørreskjema. Det ble lagt til vektorer som korrigerer for skjevheter i utvalget etter telefonintervjuet, samt skjevheter mellom nettutvalget og fordelingen i populasjonen knyttet til bakgrunnsvariabler som kjønn, alder og bosted (Bjørshol m.fl. 2010:3). Vi vil derfor presentere noen aktuelle data fra undersøkelsen, men da ikke differensiert på foreldreskap til barn under 18 alder, men for hele medlemsgruppen i Den norske kirke.

1.6.5 HVEM ER FORELDRENE I FORELDREUNDERSØKELSEN?

Av de 523 foreldrene som besvarte spørreskjemaet er to tredjedeler kvinner og en tredjedel menn. Ca fire av ti er mellom 30 og 40 år og ca like mange mellom 40 og 49 år. Nesten én av ti er mellom 18 og 20 år og én av ti er over 50 år. Nesten to av tre er gift eller registrert partner, tre av ti er samboer og fem prosent er separert eller enslig og tre prosent er enslig. Ca fire av ti har tre barn eller flere, 37 prosent har to barn og 22 prosent har ett barn.

Tabell 2 Fylke. Prosent og antall

Fylke	Prosent	Antall
Akershus	5,8	30
Aust-Agder	5,6	29
Buskerud	6,6	34
Finmark	4,1	21
Hedmark	4,6	24
Hordaland	5,0	26
Møre og Romsdal	6,0	31
Nordland	4,1	21
Nord-Trøndelag	5,8	30
Oppland	7,2	37
Oslo	6,8	35
Rogaland	4,8	25
Sogn og Fjordane	6,8	35
Sør-Trøndelag	3,7	19
Telemark	4,3	22
Troms	3,7	19
Vest-Agder	4,6	24
Vestfold	5,8	30
Østfold	4,8	25
Totalt	100	517

Foreldrene fordeler seg temmelig jevnt mellom fylkene, bortsett fra at det er noen flere foreldre som kommer fra Oppland, Oslo og Sogn og Fjordane. Hadde utvalget vært helt representativt i forhold til medlemmer i Den norske kirke, skulle det vært en større andel respondenter fra Akershus, Vestfold og Hordaland. De fleste bor i en mindre by eller i et tettsted.

Tabell 3 Bosted. Prosent

	Prosent
En stor by	20
En forstad til, eller i utkanten av en stor by	7

En mindre by	27
Et tettsted	30
Spredtbygd strøk	19
Totalt	103

N=514

Tre av fire er yrkesaktive på fulltid og 16 prosent på deltid. Bare fem prosent er hjemmeværende med husarbeid og omsorg på heltid. Vi ønsket spesielt å fokusere på foreldre med barn i tre aldersgrupper; ettåringer (født i 2010), 9-åringer (født i 2002) og 15-åringer (født i 1996). 37 prosent (194 foreldre) har barn som er født i 2010, 32 prosent (167 foreldre) har barn som er født i 2002 og 35 prosent (180 foreldre) har barn som er født i 1999. Selv om flest foreldre har barn i disse tre aldersklassene har også en større andel foreldre barn som er født mellom 2006 og 2009 (27 prosent) og barn som er født mellom 2001 og 1998 (27 prosent). Av alle foreldrene har syv prosent av foreldrene barn som trenger tilrettelegging ut fra særlige behov.

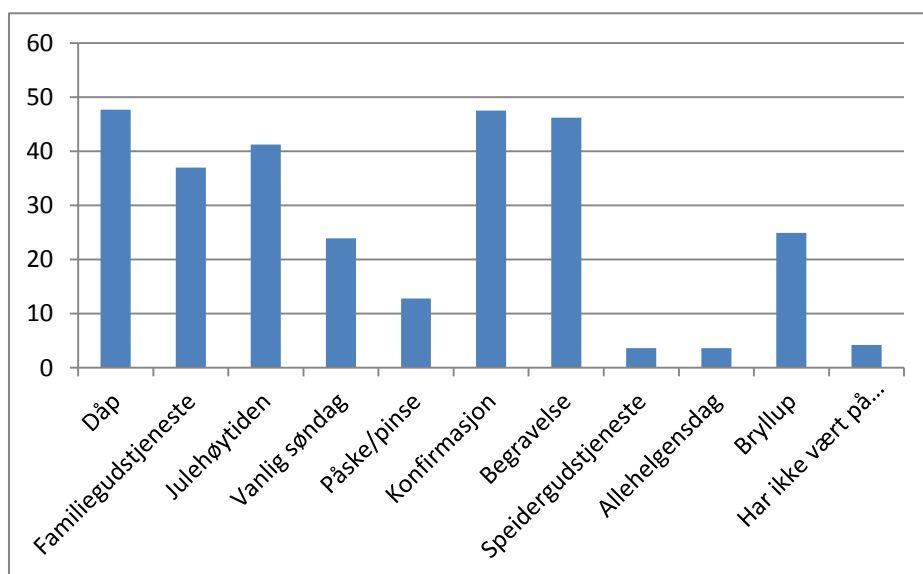
Sett i forhold til den totale medlemsmassen i Den norske kirke er foreldrene noe hyppigere kirkegjengere enn gjennomsnittet. Likefullt er nesten seks av ti aldri i kirken eller sjeldnere enn noen ganger i året. Andelen som betegner seg som bekjennende kristne ligger over gjennomsnittet hos foreldre som har barn under 18 år (Folkekirke 2000).

Tabell 4 Religiøs selvbetegnelse. Prosent

	Prosent
Jeg regner meg som bekjennende kristen	17
Jeg regner meg som kristen, men ikke bekjennende kristen	20
Jeg regner meg som kristen, men på min egen måte	38
Jeg har en tro, men regner meg ikke som kristen	14
Jeg har ingen religiøs tro	9
Vet ikke	3
Totalt	101

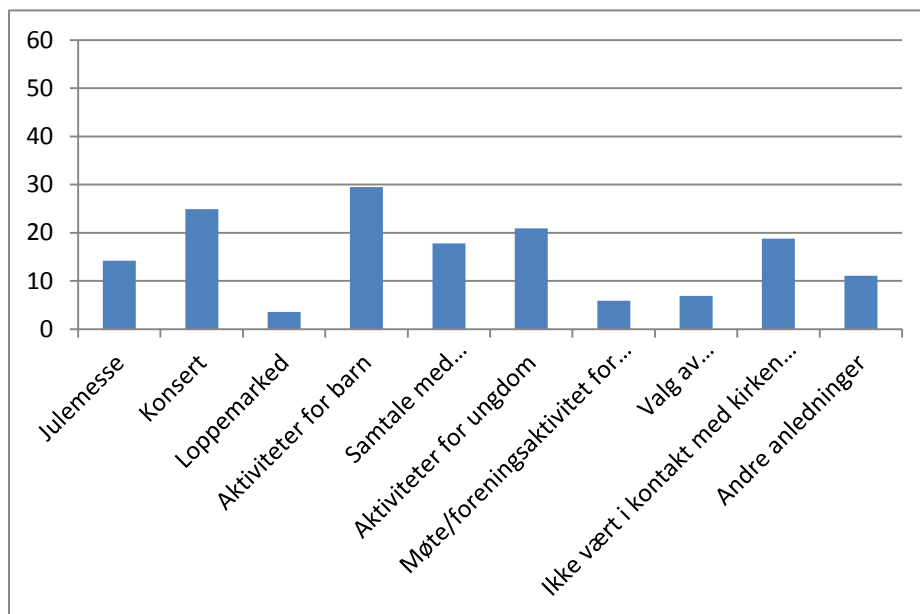
N=517

Figur 1 Har deltatt på gudstjenester siste 12 måneder i forbindelse med... Prosent

Naturlig nok har de fleste foreldre vært på gudstjeneste i løpet av det siste året i og med at mange av dem har barn som er i alder dåp og barn som er under konfirmasjonsforberedelser eller har blitt konfirmert. Ut over dåp (47 %) og konfirmasjon (48 %) har en del foreldre vært i begravelse (48 %) og på vielse (25 %). Bortsett fra overgangsritualene er det familiegudstjenester (37 %) og gudstjenester i forbindelse med jul (41 %) som flest foreldre har vært med på. Nesten hver fjerde mor eller far har vært på gudstjeneste en vanlig søndag i året. Dette tallet ligger et par prosentpoeng under andelen foreldre til barn under 18 år som hadde vært med på en vanlig gudstjeneste i 2000 (Folkekirke 2000).

Figur 2 Har vært i kontakt med kirken siste 12 måneder i forbindelse med... Prosent

Det er gjennom aktiviteter for barn de fleste foreldre (30 %) har vært i kontakt med kirken de siste 12 måneder i forbindelse med. Dernest kommer konserter (25 %) og aktiviteter for ungdom (20 %). En forholdsvis stor andel foreldre; hver femte mor eller far, har hatt en samtale med prest, diakon, kateket. Dette må sees i sammenheng med at foreldre har barn i dåpsalder og barn i konfirmasjonsalder, hvor det i forbindelse med dåp og konfirmasjon er vanlig å ha samtale med en eller flere av de nevnte yrkesgruppene.

Tabell 5 Trosopplæring. Prosent

	Fått tilbud om å være med på trosopplæringsaktiviteter	Vært med på trosopplæringsaktiviteter
	Prosent	Prosent
Ja	87	72
Nei	10	27
Vet ikke	4	1
Totalt	101	100

N=513 og 509

Foreldrene har i stor grad fått tilbud fra kirken om trosopplæringsaktiviteter for barn og unge, og mange barn og ungdommer har vært med på dem. Nærmere bestemt har nesten ni av ti foreldre fått et slikt tilbud, og godt og vel syv av ti barn eller unge, med eller uten foreldrene, har deltatt.

Tabell 6 Kjenner til at Dnk har satt i gang en trosopplæringsreform. Prosent

	Prosent
Ja	47
Nei	44
Vet ikke	10
Totalt	101

N=518

Nesten halvparten av foreldrene kjenner til at Den norske kirke har satt i gang en trosopplæringsreform.

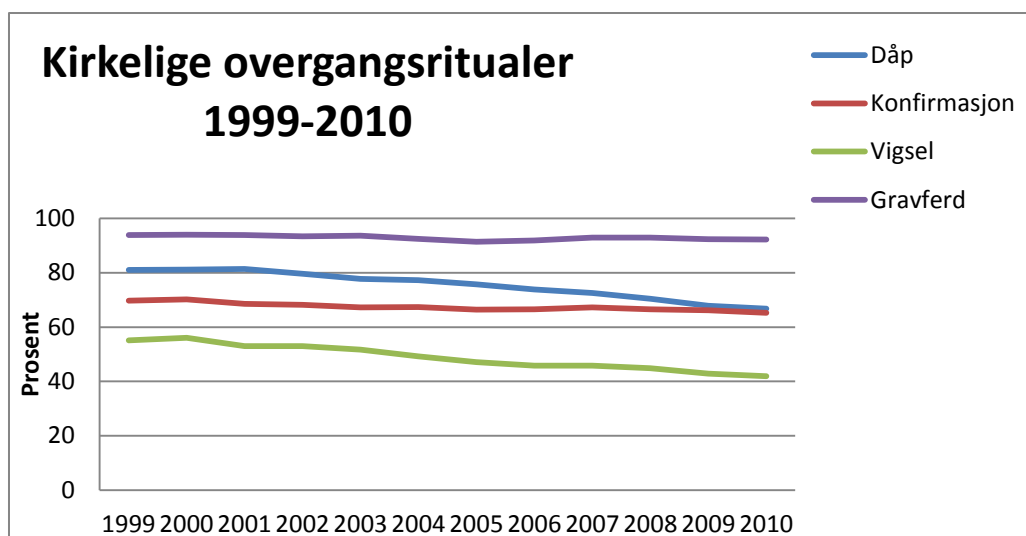
2 DÅP OG KIRKENS TILBUD TIL BARN

2.1 HOLDNINGER TIL KIRKENS OVERGANGSRITUALER

Dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse er selve ryggraden i Den norske kirke som folkekirke. Overgangsritualene er viktige kontaktpunkter i relasjonen til kirken og er et vesentlig grunnlag for medlemmenes erfaring med kirken. Det er når en skal gjennom en viktig endring i livet eller er til stede som venn eller slektning at majoriteten av kirkens medlemmer er i et kirkebygg, er med på en gudstjeneste og møter ansatte og frivillige i kirken. Som hovedaktør i ritualene eller som nær pårørende, involverer også disse ritualene som oftest kontakt med kirken i forkant og etterkant av gudstjenestene. Hvordan medlemmene fortolker og forstår gudstjenestene, hvilken betydning de har for dem og hvilke erfaringer de har som deltakere, er derfor helt avgjørende for synet på kirken og holdningen til kristendommen. Hvordan disse ritualene føyer seg inn i nasjonale, lokale- og familietradisjoner og hvilke ressurser de utgjør i sosial forstand er vesentlig for tilknytningen til og samspillet med kirken.

Den norske kirkens overgangsritualer står sterkt i norsk kultur. På tross av at det har vært en betydelig nedgang i oppslutningen om dåp og kirkelige vielser det siste tiåret, velger fortsatt en overveiende stor andel av det norske folk å døpe barna sine i Den norske kirke. Dåpsprosenten henger sammen med medlemsandelen hos medlemmer i reproduserende alder. Blant medlemmer mellom 30 og 39 år ligger medlemsprosenten på ca 70 prosent, mens den er lavere for 20-åringene og høyere for 40-åringene. Dåpsprosenten lå i 2010 på 67 prosent.

Figur 3 Kirkelige overgangsritualer 1999-2010. Prosent

LOGG-undersøkelsen viser at disse ritualene står sterkt blant medlemmene i Den norske kirke.

Tabell 7 Holdninger til religiøse overgangsritualer blant kirkens medlemmer. Prosent

Religiøse seremonier er viktige...	Viktig	Verken eller	Ikke viktig	Sum	N
For et barn når det er født (for eksempel dåp)	64	21	16	101	8578
For et par som gifter seg	60	25	15	100	8575
For en begravelse	79	14	7	100	8582

Kilde: Livsløp, generasjon og kjønn. LOGG 2007

At ritualisering av livsløpsovergangene er en viktig grunn for å være medlem og er den måten flest medlemmer opprettholder kontakten med kirken på, er tydelig når vi sammenligner medlemmene i Den norske kirke med befolkningen forøvrig. Medlemmene i Den norske kirke ligger over gjennomsnittet i befolkningen i å vektlegge betydningen av religiøse seremonier ved livsløpsoverganger. Det problematiske med disse svarene er imidlertid at vi ikke helt vet hva de inneholder: Er det snakk om viktigheten av dåp, kirkelig vigsel og kirkelig begravelse eller kan det også innebære andre religiøse ritualiseringer av livsløpsoverganger? Tolker vi det i retning av kirkelige seremonier og sammenligner da svarene med svar fra andre undersøkelser, ser vi at sakramentet dåp ikke er det viktigste av livsløpsritualene for medlemmene, men heller den kirkelige begravelsen. At dåp er viktigere enn kirkelig vigsel, har vi sett i Ramp-undersøkelsen. I Folkekirke 2000 figurerte dåp som et viktigere religiøst ritual enn kirkelig vielse. Sammenligner vi Ramp-undersøkelsen fra 1998 med LOGG fra 2007 har det vært en liten økning blant medlemmene i viktigheten av dåp fra henholdsvis 62 prosent til 64 prosent.

Vi vet at ikke alle medlemmer døper sine barn og at heller ikke alle som er døpt i Den norske kirke velger å konfirmere seg. Hvor mange av medlemmene som velger alternative ritualiseringer har vi ingen sikre data på. I 2010 fikk nesten fire prosent av alle fødte barn det året en humanistisk navnefest. Human-Etisk Forbund (HEF) kan fortelle at de færreste av foreldrene som velger humanistisk navnefest er medlem av HEF. Resultatene fra foreldreundersøkelsen kan derfor gi oss interessante opplysninger om hvordan foreldre har forholdt seg til andre ritualiseringer. Tallene viser at ikke alle foreldre anser det som en selvfølge å døpe barnet sitt, og at de har vurdert andre ritualiseringsformer. Gruppen er i midlertidig liten og peker på at dåpen fortsatt er det mest selvfølgelige valget for de fleste foreldre som er medlem av kirken.

Tabell 8 Alternativer til dåp. Prosent

Vurderte du alternativer til dåp?	Prosent
Ja, jeg vurderte å bare ha en familiefest/vennefest	4
Ja, jeg vurderte humanistisk navnefest	4
Ja, jeg vurderte barnevelsignelse i en frikirkemenighet	1
Nei, jeg vurderte ikke alternativer til dåp	91
Husker ikke	1
Totalt	101

N=517

2.2 MOTIVER FOR DÅP

For foreldrene er det familietradisjon, muligheten for å skape gode valgbetingelser, estetikk og ønsket om å gi barnet tilhørighet til kirken som er de aller viktigste motivene for valg av dåp, hvor familietradisjon og en vakker høytidelighet ansees som de aller viktigste.

Tabell 9 Motiver for dåp. Prosent

	Viktig	Verken eller	Ikke viktig	Sum
I vår familie er det vanlig å døpe barna	76	19	6	101
Jeg ville ha en vakker høytidelighet for barnet/barna	73	20	7	100
Jeg mente at dåpen ville gi barnet/barna Guds bedre mulighet til å kunne velge selv senere i livet	68	26	6	100
Jeg ville at barnet/barna skulle være en del av kirken	68	23	9	100
Min ektefelle/samboer/kjæreste ville at barnet/barna skulle døpes	57	29	15	100
Jeg hadde/har en kristen tro	56	31	13	100
Jeg ville at barnet skulle vokse opp som kristen	44	38	18	100
Jeg ville at barnet /barna skulle bli Guds barn	44	36	20	100
Jeg tror at dåpen gir Guds beskyttelse	31	41	28	100
Andre i familien ønsket det	17	37	46	100

N= 480-518, Kilde: Foreldreundersøkelsen 2011

Nesten seks av ti foreldre begrunner valget med egen tro, mens fire av ti foreldre motiverer valg av dåp ut fra ønsket om at troen også skal være en del av deres barns liv og at dåpen sånn sett har en betydning for at de skal kunne vokse opp som en kristen. Mellom 20 og 30 prosent av foreldrene legger ikke vekt på de religiøse begrunnelsene for valg av dåp. Det er en positiv sammenheng mellom å legge vekt på familietradisjon som et viktig motiv for dåp og motivene vakker høytidelighet og at andre i familien ønsket dåp. Det er en sterk positiv sammenheng mellom å legge vekt på at barnet skulle være en del av kirken og motivene at barna skulle bli Guds barn, vokse opp som kristen, at dåpen gir Guds beskyttelse og at en selv har en kristen tro.

Sammenligner vi denne undersøkelsen med resultatene fra Folkekirke 2000, finner vi at rangeringen er mer eller mindre den samme. De tradisjonelle faktorene veier tyngst hos flest foreldre, dernest kommer valgbetingelsene.

Tabell 10 Motiver for dåp blant foreldre med barn mellom 0 og 18 år. Prosent

	Viktig
Jeg er selv døpt	65
Jeg synes barnedåp er en fin tradisjon	82
Jeg ville ha en vakker høytidelighet for barnet/barna	59
Jeg mente at dåpen ville gi barnet/barna Guds bedre mulighet til å kunne velge selv senere i livet	67
Jeg ville at barnet/barna skulle være en del av kirken	52
Min ektefelle/samboer/kjæreste ville at barnet/barna skulle døpes	56
Jeg hadde/har en kristen tro	44
Jeg ville at barnet skulle vokse opp som kristen	37
Jeg ville at barnet /barna skulle bli Guds barn	44
Jeg følte at dåpen gir trygghet	51
Jeg opplevde press fra familien	7

N=592-618, Kilde: Folkekirke 2000

Kirken som tilhørighetsfellesskap ser ut til å ha økt i betydning hos foreldrene fra 2000 til 2011. I år 2000 la ca halvparten av foreldrene vekt på tilslutningen til kirken som et viktig motiv for dåp. I 2011 har andelen økt til nesten syv av ti foreldre. Dette tyder på at kirkens overgangsritualer evner å skape bånd til kirken, om ikke alltid aktivitetsbånd så i alle fall tilhørighetsbånd, hvor tilslutning og medlemskap danner et viktig element i relasjonen til kirken.

Den estetiske siden ved de kirkelige overgangsritualene har alltid vært viktig, men ser ut til å ha økt i betydning det siste tiåret. Langt flere i foreldreundersøkelsen enn i Folkekirke 2000 legger vekt på de estetiske kvalitetene ved dåpsritualet. Dette korresponderer med norske og internasjonale trender på religion. Opplevelses-, sans- og erfaringsssidene ved religion ser ut til å bli viktigere og viktigere sider ved religiøs tilhørighet og mening (Woodhead & Riis 2010). Det er ikke vanskelig å legge merke til at disse gudstjenestene har mange estetiske kvaliteter. Av det som kan fremheves er særlig prosessen med dåpsfølge, kirkelig ansatte og frivillige, vakkert dekorert døpefont, prest som står i presteklær foran forsamlingen, dåpsbarn i tradisjonelle dåpsklær og pyntet dåpsfølge, ofte i folkedrakter. Det vil ikke si det samme som at en familiegudstjeneste eller en annen gudstjeneste som også involverer barn ikke kan oppleves som en flott opplevelse hvor også andre estetiske sider ved gudstjenesten slik som sang, orgelmusikk, stillhet, lystenning og så videre sammen kan gjøre gudstjenesten til en vakker høytidelighet.

2.3 ERFARING MED MØTE MED KIRKEN I FORBINDELSE MED DÅP

Foreldrenes førstegangskontakt med kirken som foreldre eller kontakten med kirken i forbindelse med familieførøkelse er for foreldrene et positivt møte. Nesten ni av ti foreldre i foreldreundersøkelsen synes møtet med kirken i forbindelse med dåp var positivt eller meget positivt.

Undersøkelsen viser at kirken lykkes i stor grad med å skape et godt møte mellom kirke og foreldre når barn skal døpes. Et positivt møte i forbindelse med en viktig dag i livet skaper i første rekke et inntrykk av en velfungerende kirke som er dyktig på å kommunisere med sine medlemmer. Et positivt møte i forbindelse med en viktig begivenhet kan også innlede en relasjon eller danne et viktig grunnlag for å skape gode relasjoner mellom hjem og kirke i framtiden. Tilfredshet er som vi har sett i Peggy S. Brønn sin forskning en viktig indikator på suksessfulle relasjoner. Hvorvidt foreldrene føler at det var verdt å investere i relasjonen ut over der og da er et viktig spørsmål som vi må bringe med oss når vi studerer de andre sidene ved undersøkelsen om menighetenes samvirke med hjemmet. Likeså er det viktig å føre videre spørsmålet i hvilken grad foreldrene har tillit til kirken, og om det er noen form for gjensidighet i foreldrenes relasjon til kirken.

2.4 FORELDRES HOLDNING TIL DÅPSSAMTALEN OG KIRKENS BRUK AV DEN

Foreldrene ble bedt om å ta stilling til hva som skal være hovedtemaene i dåpssamtalen. Ut fra tabellen ser vi at det viktigste dåpssamtalen skal dreie seg om er de praktiske forholdene ved dåpsgudstjenesten.

**Tabell 11 Det viktigste dåpssamtalen skal dreie seg om... Prosent
(Svarerne hadde mulighet for å krysse av for 2-3 svaralternativer)**

	Prosent
Hva kirken forstår med dåp	57
Foreldrenes forhold til kristen tro	13
Praktiske ting under dåpsgudstjenesten	76
Kirkens tilbud til barn	51
Hvordan foreldre kan formidle kristen tro til barna	34
Hvordan foreldre opplever det å bli foreldre	19

N= 328

Foreldre som har fått spørsmålet om dåpssamtalen er foreldre som har barn født i 2010. Blant dem er kirkegangsfrekvensen nesten den samme som for hele foreldreutvalget, bortsett fra at det er flere i denne gruppen dåpsforeldre som går sjeldnere eller aldri i kirken. Bare hver tiende foreldre i denne gruppen har vært på gudstjeneste en vanlig søndag de siste 12 månedene. Det sterke fokuset på det praktiske må forstås ut fra at majoriteten av de som døper barnet sitt ikke er ofte på gudstjeneste, og at de derfor ikke har den kjennskapen til dåpsgudstjenesten som mange som går ofte på gudstjeneste har. Fordi de trolig mangler kjennskap til gudstjenesten er det viktig å få alle den informasjonen om den praktiske gjennomføringen for at de skal kunne oppnå kontroll og trygghet på egen rolle som dåpsfar eller dåpsmor.

Omtrent hver tredje forelder er opptatt av at dåpssamtalen skal dreie seg om hvordan de kan formidle kristen tro til barnet. Personlige forhold som hvordan de opplever å ha blitt foreldre eller deres forhold til tro er områder som få foreldre ønsker å snakke med presten om på dåpssamtalen. Derimot mener ca seks av ti at det er viktig å bli informert om hva kirken forstår med dåp. Halvparten av foreldrene synes også det er viktig å få informasjon om hvilket tilbud kirken har til barn.

At foreldrene er skeptiske til å åpne seg for presten om personlige forhold må sees i lys av at mange av foreldrene har hatt lite kontakt med kirken og at mange av dem har liten kjennskap til kirken. Bare halvparten av dåpsforeldrene visste at kirken hadde satt i gang en trosopplæringsreform.

Også prestene i Den norske kirke har en oppfatning av at foreldrene er opptatt av å få mye informasjon om dåpsgudstjenesten. Cecilie Holdøs studie av dåpssamtalen viser at prestene kan føle et forventningspress om ikke å oppfylle foreldrenes ønsker for dåpssamtalen, men heller det de forstår som kirkens forventinger om å gi noe mer. Hun mener derfor at intensjonene presten har med dåpssamtalen ikke alltid stemmer overens med foreldrenes. Mange prester gir uttrykk for at de tror foreldrene ønsker seg mest praktisk informasjon om dåpsgudstjenesten når det kommer til samtalen (Holdø 2009:105).

I de seks studerte menighetene legges det vekt på å snakke om trosopplæring i dåpssamtalene. Prestene sprer informasjon om trosopplæringen, og deler blant annet ut foldere og annet materiell. I Åsen menighet mottar foreldrene en dåpsperm hvor de hvert år får materiell som er tenkt brukt til trosopplæring i hjemmet. I Sletta menighet har de egne dåpsbesøkende som kommer på døra med gave på dåpsdagen de tre første årene. De fleste menigheter sender ut informasjon om dåpen i posten til nybakte foreldre. I alle de seks menighetene er det en utbredt oppfatning blant de ansatte om at dette er en vellykket strategi og at foreldrene setter pris på å få denne informasjonen.

Det er likevel ikke alle som mottar slik informasjon. I Viken menighet forteller en mor om hvordan hun selv måtte ta kontakt for dåpssamtale, og at hun ikke har mottatt noe informasjon om aktiviteter i menigheten. Hun sier hun er fornøyd med at det er slik, og at hun tar kontakt med kirken når hun selv trenger det. Denne mangelen på informasjon kan handle om at familien er relativ nyinnflyttet i bygda og handle om problemer med oppdatering av medlemsregister, noe vi kommer tilbake til i kapittel 4.

2.5 ERFARING MED DÅP

Foreldrenes hovedinntrykk fra dåpen er i likhet med erfaringene fra møte med kirken i forbindelse med dåp, positive. Ni av ti foreldre hadde et meget positivt eller positivt inntrykk av dåpsgudstjenesten. Også tidligere undersøkelser viser at medlemmene har gode erfaringer med dåpen i Den norske kirke. I *Folkekirke 2000* svarte 84 prosent at de hadde meget en positiv eller stort sett positiv opplevelse av dåpsgudstjenesten da barnet ble døpt (Høeg, Hegstad, Winsnes 2000: 51).

Mye kan forstyrre et positivt inntrykk av dåpen, men lite ser ut til å ha betydning når foreldrene til syvende og sist oppsummerer sine erfaringer. Et foreldrepar i Åsen menighet beskriver hvordan selve dåpsgudstjenesten kan oppleves som stressende fordi barnet gråter, samtidig som man prøver å følge med:

”Det er klart, det er litt – når du har en unge som skriker og du er litt sånn – ja – Men gudstjenesten i seg sjøl – hvis jeg hadde bare sittet og kunne – kunne være med i gudstjenesten uten å passe på henne, så var det en kjempefin gudstjeneste. Vi har – han presten er kjempeflink, og det er – det var veldig greit at det var HAN som skulle døpe henne. Det syns jeg nok, at det – det var litt – litt viktig for oss også, for han er på en måte den presten som vi har forholdt oss til nå lenge og vil forholde oss til. Så – men det var en veldig – veldig fin gudstjeneste. Og det sa de som – familien som kom fra utsida også sa at det var

en veldig – ja – Og han er veldig – tilpasser seg nivået, på en måte. Når det er mye unger så blir det tilpassa til DET nivået.”

Disse foreldrene fremhever det positive ved å kjenne presten personlig, og er også glad for at opplegget tilpasses barna under gudstjenesten. De er også fornøyd med dåpspermen de har mottatt, som de mener gjør det lettere å følge med på hva som foregår i kirken.

En trebarnsfar i Åsen menighet fremhever at dåpsseremonien har endret seg, noe han er positiv til:

”Jeg synes de er veldig fine. De – Det er veldig greit at de har – Jeg synes kanskje at de har ungen mer i fokus nå enn – Sjølve seremonien rundt – en viser fram ungen og ... Ja – Jeg synes det er en veldig flott seremoni. (...) Nei, de var vel nettopp begynt med – Jeg tror det var første gang jeg så at barnet ble holdt fram og presentert for menigheten, det var med eldstemann. Det var første gangen jeg så det. Og det syntes jeg var veldig sånn – hei, velkommen (ler litt). Jeg syntes det var veldig – veldig flott.”

At barnet er i fokus er viktig for foreldrene, og i Åsen og Sletta menighet engasjeres også dåpsfolket til ulike oppgaver som lystenning og tekstlesning under gudstjenesten. Dette vurderes som positivt av dåpsforeldrene. I Viken menighet har også presten lært seg samisk liturgi som han tilbyr dem som ønsker det. Her mottar også barnet en samisk Bibel. Dette er ”(...) for mange en veldig viktig symbolverdi, at kirken tør å bruke det, og vil bruke samisk” (prest Viken). Samtidig forteller han at her må han trø varsomt, for ikke alle ønsker samisk:

”De sterkeste reaksjonene er vel egentlig fra samer som fornekt... som fortsatt sliter med sår fra fornorskingspolitikken. Det er noen av de som vil ha seg frabedt alt sånn samisk. Det skaper vonde minner. Men som sagt, vi deler ut samisk barnebibel til dem det er aktuelt for, nå lurer jeg på om det står i planen, jeg er ikke sikker, nå ble jeg usikker, men dette med når vi har bibelutdeling til femteklasse, så har jeg i hvert fall tenkt at vi burde være litt mer offensive i forhold til å kunne dele ut samisk nytestamente eller Bibel til de det er aktuelt for.”

I de studerte menighetene ser det ut til at man i større grad retter fokus mot barna som skal døpes og legger vekt på at hele familien skal føle seg inkludert i menigheten gjennom å gi dem oppgaver, vise frem barnet, ønske det velkommen og så videre. At foreldrene føler seg godt i varetatt, inkludert og delaktig i liturgien kan skape et positivt inntrykk av kirkens evne til å utforme gode dåpsgudstjenester. Et positivt samspill mellom kirke og foreldre i liturgien, er trolig også viktig for å skape tillit mellom kirke og hjem. I likhet med erfaringene med det først møte med kirken i forbindelse med dåp, danner også disse erfaringene relasjoner mellom kirke og hjem. De etablerte relasjonene, basert på positive erfaringer, er et godt utgangspunkt for videre kontakt, samhandling og kommunikasjon mellom hjem og kirke.

3 TILBUD OG OPPSLUTNING OM TROSOPPLÆRING

I utvalget svarer 86 prosent av foreldrene at deres barn/unge har fått tilbud om å være med på aktiviteter, 72 prosent av dem har takket ja til etter eller flere tilbud. Vi ba foreldrene om å krysse av for hvilke tilbud de hadde fått og hvilke tilbud de hadde takket ja til. Foreldrene har krysset av for et vidt spekter av tilbud. Likevel er det to tiltak som foreldrene i større grad enn andre har fått tilbud om og to tilbud barn og unge i større grad enn andre tiltak har deltatt på.

Kirkens musikalske engasjement gjenspeiles både i tilbud gitt og i oppslutningen om dem. Blant samtlige tiltak er det flest foreldre som har fått tilbud om å være med på kor, sang eller musikk. Fra en annen undersøkelse, som bare undersøker hva kirken gir av tilbud til ungdom etter konfirmasjon, ser vi også at kirken satser mye på musikk. Blant samtlige tilbud som Den norske kirke har gitt til ungdom 15-18 år er musikk, sammen med ledertrening og klubb, blant de tilbudene som flest menigheter gir (Høeg, Morvik 2012).

Tabell 12 Tilbud og deltakelse

Fått tilbud om...	Tiltak	Vært med på...
Prosent		Prosent
29	Kor/sang/musikk	21
26	Utdeling av 4-årsbok	44
22	Skolegudstjeneste	44
21	Barne-/ familiegudstjeneste	29
13	Barnehagegudstjeneste	24
23	Babysang/trilletteff	17
17	Konfirmantleir	26
15	Tårnagent	8
14	Andre aktiviteter/arrangementer	14
11	Klubb	11
12	Utdeling av 6-årsbok	15
12	Lys våken/overnatting i kirken	7
8	Utdeling av bibel	17
8	Helgetur/leir for ungdom	9
9	Speider	8
7	Ungdomsgudstjeneste	10
7	Ungdomsklubb/kafé	8
5	Ledertrening for ungdom	3
3	Dåpsskole	3
2	Skolestartmarkering	3

De sist tiårene har det vært en stor avskalling i det kristne organisasjonslivet for barn og unge, i likhet med de fleste andre barne- og ungdomsorganisasjonene, bortsett fra idretten (Selle og Wollebæk 2009). Bildet ser ut til å være i endring; i alle fall hvis vi legger til grunn tall og rapporter fra Landsforeningen for barne- og ungdomsorganisasjonene (LNU) ¹ og statistikken til Fordelingsutvalget.² Dette gjelder også de kristne organisasjonene og deriblant dem som tilbyr musikk. Mye av kirkens musikalske virksomhet skjer i regi av de kristne organisasjonene. Tar vi for oss tallene til Ung kirkesang, som ikke bare tilbyr kor for ungdom, men også barn, har det vært en jevn og trutt økning siden organisasjonen ble etablert i 1996. I dag organiserer foreningen 296 kor, med

¹ LNU er et samarbeidsorgan og en interesseorganisasjon for 98 barne- og ungdomsorganisasjoner i Norge som blant annet forvalter støtteordninger for organisasjonene.

² Fordelingsutvalget er et forvaltningsorgan underlagt Barne-, likestillings- og inkluderings-departementet, og har som hovedoppgave å tildele tilskudd til Norges frivillige, landsomfattende barne- og ungdomsorganisasjoner.

8000 medlemmer (Fordelingsutvalget). Stor sett alle korene hører hjemme i menigheter i Den norske kirke. I tillegg til Ung kirkesang finnes det også andre organisasjoner som organiserer kor for barn. De sorterer hovedsakelig innenfor KFUK/KFUM og Acta.

Utdeling av Min kirkebok til 4-åringene det trosopplæringstiltaket nest flest foreldre har fått tilbud om. Utdeling av min kirkebok til 4-åring er en tradisjon som går flere tiår tilbake i tid, og er det tilbudet til en bestemt årsklasse som etter konfirmasjon har størst oppslutning. Så godt som alle menigheter deler ut boka, og ca 40 prosent av 4-åringene i Norge mottar boka. Blant døpte 4-åring mottok 58 prosent boka. Utdelingen finner sted under en barne- eller familiegudstjeneste.

Tabell 13 Oppslutning om min kirkebok for 4-åring 2010. Antall og prosent

	Antall	Prosent
Deltakere	23 323	
Antall døpte 4-åring 2010	40 099	58 %
Antall medlemmer og tilhørende 4-åring 2010	48 102	48 %
Antall 4-åring pr.1. januar 2010	61 181	38 %

Kilde: SSB og Medlemsregisteret i Den norske kirke

I de siste årene har det blitt vanligere å tilby et opplegg i forbindelse med utdeling. Dette er gjerne dagen i forveien eller en kveld i uka hvor en bibeltekst, gudstjeneste eller kirkerommet er tema. I Ressursbanken inngår utdeling av Min kirkebok som et trosopplæringstilbud som mange menigheter har benyttet seg av. Menighetene i Lofoten har et opplegg i forbindelse med utdelingen på en gudstjeneste som kan stå som et typisk eksempel på hvordan mange av menighetene bruker denne anledningen til et mer utvidet tilbud: "I forbindelse med utdeling av bok til 4-åring, ønsket vi å utvide tilbudet, med en "Bli kjent i kirka" samling, hvor 4-åringene blir kjent med kirkerommets ulike elementer og inventar. Vi lærer en sang fra boka, og leser en av fortellingene, samt en av bibelfortellingene representert i boka. 4-åringen skal kjenne seg hjemme i sin egen kirke ("dette er kirken min")" (<http://www.kirken.no>).

En gjennomgang viser at av 144 trosopplæringsmenigheter i 2010, hadde 140 utdeling av min kirkebok til 4-åring, eventuelt i kombinasjon med et utvidet tilbud. Dette utgjør 97 prosent av trosopplæringsmenighetene.

Etter gudstjenesten hvor 4-årsboka blir utdelt er det skolegudstjenesten som flest foreldre har fått tilbud om å være med på. Skolegudstjenesten inngår ikke i trosopplæringen, i likhet med barnehagegudstjenestene og annet kirke- barnehage/skolesamarbeid. På tross av at evalueringen utelukkende skal fokusere på det som inngår i reformen, valgte vi å samle inn data på dette området fordi foreldrene med stor sannsynlighet ikke er klar over denne distinksjonen og anser dette som en naturlig og som vi skal se etter hvert, også som en viktig kontakt med kirken.

Babysang, småbarnsang eller trilletreff har på få år blitt et fast tilbud som mange menigheter gir til foreldre i foreldrepermisjon, og da fortrinnsvis mødre. Velferdssamfunnets permisjonsordning med rett til 12 måneders foreldrepermisjon har ført til at både frivillige organisasjoner, foreninger og kommersielle krefter har utviklet tilbud skreddersydd foreldrepermisjonen, slik som babysvømming, trim med barnepass, babykino, og ikke minst babysang. Den norske kirke er med andre ord ikke alene om å tilby noe foreldre kan gjøre sammen med barnet sitt i permisjonstiden, eller for de som velger å være hjemme med barn ut over den lovbestemte retten til lønnet permisjon fra jobb. Både kulturskoler, andre kirkesamfunn og musikkforeninger arrangerer babysang. Her har kirken

dyktiggjort trosopplæringsmedarbeider og frivillige i babysang. IKO har utviklet materiell (CD og Hefte med sanger og noter til småbarnssang) og holder kurs i babysang.³ Dette kan tolkes som at kirken tar konkurranseforholdet på alvor og er opptatt av at tilbyderne skal ha inngående kjennskap til hva de holder på med, hvordan det kan fungere som et menighetsutviklende tiltak og gi tilbudet kvalitet.

Mange barn deltar på babysang. Tilbudenes karakter vil være litt ulikt fra menighet til menighet, og også hvilken aldersgruppe tilbudet er rettet inn mot. Legger vi tall for døpte i 2010 til grunn, har nesten halvparten av alle døpte tatt del i kirkens tilbud om babysang.

Tabell 14 Oppslutning om kirkens babysang/småbarnssang/trilletteff blant barn 0-5 år 2010. Antall og prosent

	Antall	Prosent
Deltakere 2010	19 152	
Døpte 2010	41 100	47 %
Fødte 2010	61 442	31 %

Kilde: SSB og Medlemsregisteret i Den norske kirke

Blant de andre tilbudene som foreldrene har fått tilbud om og som også en del av barna har benyttet seg av, er det vi kan kalle "de nasjonale trosopplæringstilbudene". Dette er tilbud det har blitt satset spesielt på fra kirken sentralt. Dette gjelder først og fremst Tårnagenthelg for 8-åringer og Lys våken for 11-åringer. Tårnagenthelg er et nasjonalt breddetiltak for 8-åringer utviklet av Kirkerådet i samarbeid med Søndagsskoleforbundet. I 2011 var 620 menigheter med på å arrangere dette. Det er utviklet en egen programpakke for tiltaket som er tenkt å inspirere barna til å utforske og bli kjent med kirkerommet, klokkene, kirketårnet og bibelfortellinger gjennom å løse mysterier og oppdrag. Tårnagenthelg har en egen hjemmeside (www.tarnagentene.no) og har også hatt programserie på NRK Super. Menighetens årsstatistikk som publiseres av SSB har ikke tall for 2010 på oppslutningen om Tårnagenthelgen. Derimot har ressursbanken tall på en del menigheter som har lagt inn opplysninger om Tårnagenthelg som en del av deres trosopplæring. Ut fra de menighetene som har registrert denne virksomheten (670 menigheter) og oppslutningen om tiltakene kan vi se hvordan engasjementet for gutter og jenter fordeler seg. Av deltakerne var det seks av ti jenter og fire av ti gutter som deltok. Noe av den samme fordelingen mellom kjønnene opplyser ressursbanken det er på Lys våken.

Lys våken er et nasjonalt breddetiltak som ble arrangert av rundt 600 menigheter i 2011. Arrangementet foregår natt til 1. søndag i advent, og opplegget er tilpasset 11-åringer. Deltakerne overnatter inne i kirken og har et variert program som blant annet inneholder skattejakt, gudstjenesteverksted og så videre. Oppslutningen om Lys våken er god, tatt i betraktning de få årene tiltak har vært gitt. Hver femte døde 11 åring deltar.

³ IKO tilbyr kurs i Babysang i trosopplæringen. Hensikten med kurset er å inspirere og dyktiggjøre kirkelige ansatte og frivillige medarbeidere til å etablere og videreutvikle babysangtiltak i menighetens trosopplæring. I tillegg til praktisk opplæring, tips til materiell og Cd med aktuell sanger, gir kurset refleksjon over hvordan babysang kan fungere som trosopplæring og menighetsutvikling.

Tabell 15 Oppslutning om Lys våken (11-åringer) 2010. Antall og prosent

	Antall	Prosent
Deltakere	8 980	
Døpte 11- åringer	44 585	20 %
Døpte og tilhørige 11- åringer	50 864	18 %
Antall 11 åringer totalt pr.1. januar 2010	62 493	14 %

Kilde: SSB og Medlemsregisteret i Den norske kirke

Tårnagenthelg for 8-åringer og Lys våken for 11-åringer gis menigheter fra sør til nord og fra øst til vest, på tvers av menighetenes størrelse, geografi og kultur. Etter hvert som de blir allment kjent, og mange vet hva de går ut på, slik som med 4-årsbok, vil det kunne senke terskelen for deltakelse. Kirkerådet har mottatt mange gode tilbakemeldingene på at opplegget har slått an i aldersklassene. Like fullt vet vi av erfaring fra utdelingen av Min kirkebok at det tar tid å bygge opp en fast ordning. De første årene vil tiltakene bære preg av deltakernes entusiasme over å få være med på noe nytt. Skal de bli like godt kjent innarbeidet, slik som Min kirkebok, ville disse oppleggene i mange år framover trenge markedsføring og oppmerksomhet, og kanskje også midler fra sentralt hold til selve gjennomføringen. Like fullt er tilbakemeldingene fra barna på at opplegget fungerer, den aller viktigste reklamen.

4 FORELDRES HOLDNINGER TIL BARNES DELTAKELSE

De foreldrene vi har intervjuet i de studerte menighetene har i likhet med foreldrene fra surveyundersøkelsen ulik tilknytning til kirken. Noen er kirkelig aktive, andre går sjelden eller nesten aldri i kirken. Noen regner seg som troende, andre ikke, men felles for dem alle er at de har valgt å sende sine barn på trosopplæringstiltak og at de stort sett har et positivt forhold til kirken. De som av ulike grunner ikke sender sine barn på slike tiltak vil kunne tenkes å være mer negative eller uinteresserte i kirkelige aktiviteter. Vi har ikke intervjuet disse, så vi kan ikke si noe om denne foreldregruppen og hvorfor de velger ikke å delta på disse arrangementene.

De intervjuede foreldrene kan deles inn i tre hovedgrupper ut fra hvordan de beskriver sitt engasjement i menigheten: de kirkelig aktive, de sporadisk aktive og de passive. De aktive har et tydelig uttalt ønske om at barna skal delta på kristne aktiviteter, derfor blir trosopplæringstilbudene en selvfølge å sende sine barn på. Det gjøres både for at de skal få formidlet den kristne tro, og for at de skal bli kjent med kirken og de andre barna der. For disse foreldrene er dette et bevisst valg. For de mer sporadisk aktive og de passive er det mer sammensatt. Her er det stort sett opp til barnet å bestemme, hvis gode venner av barnet skal er det naturlig for dem å sende barnet, men her er det forbundet med barnets ønsker eller lyst til å være med. Noen fremhever også i denne gruppen at de ønsker at barna skal bli kjent med den kristne tro, og velger derfor bevisst å promotere kirkelige aktiviteter for barna. For også her er det ofte foreldrene som får brev i posten og deretter spør om barnet ønsker å være med på dette. Andre ganger kommer også barnet hjem og spør om det får være med fordi det har venner som skal, og da oppmuntres de til dette av de aktive foreldrene. For de passive og sporadisk aktive er barnets valg i sentrum, og for flere mer tilfeldig om de blir med eller ikke. Andre fremhever at det er greit at barna er med på litt, men vil også prioritere andre aktiviteter. Ei mor fra Sletta menighet sier:

"Sønnen min har jo opplevd at kirken er god, når han var med på tårnagentene. Ikke sant, at det var gøy. At det var spennende. Men det er jo ikke sånn at han løper ned dørene. Men det går jo litt på meg også. Ikke sant."

En undersøkelse om relasjonen mellom menighet og foreldre i trosopplæringen peker på at det for foreldre er en "høyere terskel for å delta på noe i kirken for sin egen del enn at barnet skal delta" (Birkedal 2006:36). En slik holdning ser man også hos flere av foreldrene vi har intervjuet. Her er barnets ønsker i fokus, og foreldrene synes det er fint å delta om barna har lyst til å være med på kirkelige aktiviteter. En far sier: "Nei, jeg syns at de er flinke til å ta imot dem på deres premisser og lage aktiviteter som er morsomme. De trives godt. Det er det viktigste for meg, at de trives." Barnets trivsel og ønsker er i fokus her, gjerne kombinerer med en "passelig" dose forkynnelse. En far beskriver forkynnelsen som "fin, uten å være påtrengende", mens en annen sier: "Syns det er – at de har aktiviteter som de syns er moro, samtidig som at de gjør det moralsk oppbyggende og ikke andre veien."

Ei mor utmeldt av statskirken sier: "Altså, jeg har vel de forventningene at han skal klare å ta sine valg. For nå står ikke jeg i statskirken. Nei. Men pappaen hans gjør det, og storebroren, begge guttene våre er døpt, og storebroren har valgt å konfirmere seg. Så vi synes de må ta sine valg, de skal ikke være påvirket av verken meg eller pappaen. Så derfor synes jeg det er veldig fint at han får den biten her, for da får han enda større grunnlag til å ta valg." På spørsmål om livssyn sier hun smilende at hun kaller seg hedning, men hun er positiv til opplegget sønnen er med på i kirken:

"Det viktigste er jo de faktisk gir barna en god start på sommerferien, og de fyller de med et veldig bra innhold, synes jeg. Med at de tar de til frokost og tar de litt med ord fra Bibelen og lærer de litt sånn. I hvert fall det jeg tror de gjør da. Og at de er i de forskjellige kirkebyggene våre, for de synes jeg jo er praktfulle. Så jeg synes det er veldig fint at de er på de forskjellige stedene og at ungene vet at vi har dem. At det ikke bare er den ene de kjører forbi stadig. Så jeg synes en flott helhet."

Ei passiv mor sier "Jeg er jo ikke så aktiv, men jeg er ikke så veldig kritisk heller. Jeg synes det er OK, det som foregår. Men de kunne sikkert vært med i mye mer, men det har vi liksom ikke prioritert. Hun synes det er ok å være med litt i kirken, men ikke for mye.

Ei aktiv mor sier:

"Jeg synes totalpakken er veldig grei. For du blir jo litt kjent med folk i menigheten, det betyr jo en del. Og for det, en prøver jo å lære, altså at de skal få bibelhistorien i hjemmet på en måte, men du får ikke alltid gjort det. (...) Så jeg tenker de får jo litt i hjemmet, og så er det jo veldig bra at du får litt utenfor hjemmet også. Og at det er fellesskap, ikke minst og at de blir vant med kirken og være med på kristne aktiviteter, det tror jeg er viktig.

Blant foreldrene er det ulike forventninger knyttet til barnas deltakelse. For de passive handler det mer om valg, eller at barna er med på noe de synes er greit, mens de mer aktive ønsker formidling av verdier, fellesskap og det å bli kjent med kirken. Selv om de fleste foreldrene vi har intervjuet er positive til innholdet i materiell de får utdelt og til forkynnelsen i kirken hvor de mener hovedfokuset ligger på verdiformidling, er også noen foreldre kritiske til dette. Ei mor fra Viken menighet sier:

"Jeg vet ikke. Det jeg bare har tenkt litt, er at det er så veldig fokus på sånne fine verdier som å være venner og sånn type ting, og det er kjempeviktig altså, absolutt. Men det lærer barn alle andre steder

også, og derfor så synes jeg når man først kommer til kirka, så må vi holde fram det som er spesifikt for kirka, og det er Jesus altså, synes jeg.”

Kritikken om for mye verdifokusering og for lite fokus på Jesus, kommer hovedsakelig fra foreldre som er aktive i kirken. De ønsker en tydeligere forkynnelse. En far fra Sletta menighet har en liknende holdning:

”Men det som en har pleid å skrive er mer sånn at kirken skal være åpen og inkluderende og plass til alle og snill og grei, og litt mer den romslig og raus og alt. Og det er vel noe med at kanskje en har prøvd å være sånn så lenge, og så ser en at folk ikke nødvendigvis strømmer på allikevel. Så jeg synes jo at det å lage noe som på en måte er enda mer Jesus-sentrert, det synes jeg er et steg i riktig retning. Og det jeg tenker er litt av poenget med trosopplæringsreformen, det er jo ikke å gi først og fremst ungene kunnskap om kristen tro, men det er like mye det å få erfaringer og få være i et fellesskap der de kan få oppleve. Ja, for så vidt få kunnskap, men så de kan ta egne valg og gjøre seg opp egne meninger rundt det.”

Men vi finner også et liknende Jesus- fokus hos flere av foreldrene som ikke er aktive. Men da med positivt fortegn som noe de forventer at barna skal få gjennom forkynnelsen i kirken. Ei mor i Sletta menighet sier:

”Det med Jesus som døde på korset. Ikke sant, det at det skal være godt, da. Jeg tror ikke på en Gud som er, jeg tror ikke Gud er ond, jeg tror ikke det. Det er jo det jeg synes da, ikke sant, og det får jeg jo spørsmål om ”hvorfør kan det skje”, sier han, og så sier jeg ”nei”. Og nå høres det ut som om vi snakker om det jevnt og trutt, men det gjør vi ikke.”

Ulike typer kirketilknytning skaper ulike forventninger til barns deltakelse og til hva trosopplæringen skal handle om. De aktive kristne ønsker å motivere sine barn til deltakelse og ønsker i større grad at de blir kjent med kirken og den kristne tro. De mer passive fokuserer på at barna må velge fritt hva de vil delta på og noen er opptatt av kirken som verdiformidler, mens andre hovedsakelig fokuserer på trivsel og at barna har det gøy. De passive og sporadisk aktive holder en viss avstand til kirken, og holdningen er at det er greit å være med litt, men ikke for mye. I tillegg til disse er det også foreldre som av ulike årsaker ikke deltar på trosopplæringstiltak og som heller ikke ønsker informasjon fra kirken om slike tilbud selv om de står som medlemmer.

Her er det er relevant å trekke inn en artikkel som tematiserer trosopplæring i et familiepedagogisk perspektiv og som ser på hvordan kirken kan støtte foreldrene i oppdragelsen (Hallen 2006). Hallens artikkel bygger på tidligere undersøkelser med dåpsforeldre og foreldre til 4-åringer hvor han videreutvikler en typologi for intensjonstyper som han deler inn i fire ulike kategorier (Hallen 2006: 46-47):

Den trosintegrerende typen. Her ønsker man at troen skal bli en integrert del av barnets hverdag.

Den tradisjonsformidlende typen. Her er fokuset rettet mot formidling av kristen tro og verdier fra ens egen oppvekst eks. søndagsskole og aftenbønn

Den realitetsaksepterende typen. Her er man mer tilbakeholden og kritisk til formidling, og fokuserer på faktapreget kunnskap om kristendommen.

Åpen for alt som er positivt intensjon. Fokus på hva som er bra for barnet, og på kvalitetskriterier ved tilbudet.

Alle disse typene intensjoner finner vi igjen i foreldreintervjuene. De aktive vil fremstå som de tydeligst trosintegrerende, mens de sporadisk aktive er mer opptatt av tradisjonsformidling. De realitetsaksepterende finner vi blant de passive, og åpen for alt som er positivt, er en innstilling man kan finne igjen på tvers av aktivitetsnivå og som er til stede hos mange av informantene. Hallen gir gode råd til hvilke behov og hjelp disse ulike foreldretypene kan trenge fra kirken, men i forhold til denne undersøkelsen mangler det en relativt stor intensjonsgruppe her, nemlig de religiøst uinteresserte. Dette er en gruppe medlemmer som ikke ønsker informasjon og som ikke deltar aktivt i kirken. Denne gruppen mener vi representerer en stor utfordring for kirken knyttet til relasjonsbygging, tillit og samarbeid. Spørsmålet er på den ene siden hva slags krav man skal stille til medlemmene, om man skal akseptere at medlemmer ikke ønsker å motta informasjon, og hvordan man skal forholde seg til trosopplæringsreformens breddeperspektiv i møte med denne gruppen?

Hallens beskrivelse av intensjonstyper kan også ses på som ulike forpliktelsestyper knyttet til medlemskap i kirken. Hvilke forpliktelser føler medlemmene til den norske kirke? I studier som tematiserer forpliktelser og samhold er sosial kapital et sentralt begrep. Den amerikanske sosiologen Robert Putnam definerer sosial kapital som "(...) features of social organisations, such as networks, norms, and trust, that facilitate action and co-operation for mutual benefit" (Putnam1993:35). Sosial kapital handler altså om ressurser man får tilgang til gjennom sosiale relasjoner samtidig som den har et mer strukturerende og hierarkisk funksjon ved at de inkluderer noen og ekskluderer andre. Denne dobbeltheten beskrives av Putnam henholdsvis som bonding (bånd) og bridging (broer). Bonding representerer den innadvendte gruppefokuseringen, som handler om å styrke de indre båndene i en gruppe og skape en felles identitet. Bridging er mer utadrettet og er i større grad egnet til å skape samhold på tvers av kulturelle og religiøse skillelinjer. Putnam sammenlikner de to formene med superlim og smøreolje, og begge kan bidra til ulike former for sosiale kapital (Putnam 2000:22-23).

Putnam med flere har fokusert på sosial kapital som et kollektivt og i stor grad også et offentlig gode som individer kan dra nytte av. Sosial kapital er nyttig i forskning som omhandler fellesskap, trygghet, ansvar, forpliktelser og gjensidighet, og for å forstå hva som holder samfunnet sammen, dette "samfunnslimet" slik Putnam uttrykker det. I forhold til foreldres forpliktelser til kirken og selvsagt også omvendt kan vi si at trosopplæringsreformen i høy grad har en bridging strategi. Her forsøker man å nå bredt ut til alle medlemmene og finne fellestiltak som favner alle. Denne strategien ser ut til å fungere godt i forhold til en del passive medlemmer med barn som har et positivt forhold til kristne verdier. De mer kritiske medlemmene nås ikke på denne måten, og dette er en relativt stor gruppe. I tillegg er det mulig at trosopplæringsens brobyggerstrategi kan gå på bekostning av å styrke de indre båndene, altså å vedlikeholde trosfellesskapet for den aktive menighetskjerne og da spesielt i forhold til barna- og ungdomsarbeidets kontinuerlige tiltak som ofte drives på frivillig basis. Forholdet mellom kontinuerlige og punktuelle tiltak vil også bli tematisert senere i rapporten.

4.1 POSITIVT OVERRASKET I MØTE MED KIRKEN

De foreldrene vi har intervjuet har gjennomgående positive erfaringer i sine møter med kirken. Flere fremhever at kirken har endret seg fra hva de selv opplevde som barn, og da handler det hovedsakelig om en endring fra strenghet til større frihet. Ei mor i Sletta menighet beskriver det som at kirken "(...) er mye mykere, og mye mer for ungene. Mye mer barnevennlig. Hvis du kan kalle det

dét. Ikke sant, enn når vi var små. Så det synes jeg er veldig positivt, at det er liksom litt for alle. Tenker jeg.”

Ei mor i Lien menighet sier:

”Jeg synes de virker proffe på hvordan de gjør det. Nå har de kanskje holdt på noen år, men jeg synes det er veldig bra. Og da kan jeg jo si det at jeg er i utgangspunktet litt kritisk. Det er nok fordi at jeg selv har et litt sånn anstrengt forhold til de religiøse miljøene. Så jeg var nok i utgangspunktet litt kritisk, men jeg ble positivt overraska.”

Disse beskrivelsene av endringer i møte med kristen forkynnelse er i tråd med funn fra et forskningsprosjekt som har studert endringer i Sørlandets religiøse liv. Sørlandet har tradisjonelt vært preget av store pietistiske vekkelser på 1800-tallet, og har ofte blitt kalt ”det mørke fastland”. Denne landsdelen har fortsatt landets høyeste religiøse aktivitet, om lag 2 av 10 sørlendinger går regelmessig til gudstjeneste eller møter, mens mindre enn 1 av 10 på landsbasis gjør det (Repstad og Henriksen 2005). Dette prosjektet viser at kristendommen her har endret seg i en ”mykere” retning hvor fokuset er på en kjærlig Gud, og tradisjonell doms- og syndsforkynnelse er stort sett forlatt både i presters forkynnelse, i kristne ungdomsmiljøer og også i kristen barneoppdragelse (Breistein og Leer Salvesen 2005, Hodne 2005, Sødal 2005, Trysnes 2010).

En annen side ved kirkens trosopplæring som fremheves av foreldrene er at opplegget er oversiktlig, trygt og sikkert. De har tiltro til de ansatte og føler seg trygg på at barna blir tatt godt vare på. Aktivitetene barna er med på karakteriseres også for ”proffe”, tilpasset barnas nivå, barna tas godt i mot og så videre. Kirken er også en lokal aktør de fleste har kjennskap til fra før. Flere foreldre uttrykker positiv overraskelse over det brede aktivitetstilbudet som mange steder finnes for barn.

Hjelp til livsmestring.

Flere foreldre beskriver hvordan materialet de har fått fra kirken, eller samlingene barna har vært på på ulike måter har vært til hjelp i vanskelige situasjoner. Ei mor i Sletta menighet forteller:

”Ja, jeg tror de synes det er veldig spennende. Jeg hadde jo – hun nest yngste, hun – det var vel 6-årsbok det – Om disse tre oppi det treet som hun fikk når hun var 6 år. Nå er hun 7 ... Og da – for 2 år siden så mistet hun mormora si, og var med inn på sykehuset og så – så henne – lå i senga der og – og ... Hun sa – grein, ikke noen ting, og så var det jo mange rundt henne som grein – Så begynte hun bare å grine, og så //: Ja, hvorfor griner du nå? Nei, det bare begynte ... Og så ... hadde vi henne – de var jo med i begravelsen, og vi har snakket veldig mye om mormor og – nå er hun i himmelen, nå har hun det bra og alt dette her. Og så leste vi den boka som da forteller – jeg vet ikke om du har lest den, men -.... Det handler om tre venner som har en hemmelig klubb i et tre, og så møter du familiene, og den ene av disse ungene har en far som er organist, og så får de – kommer de inn i kirka da, og så ... mister den ene farmora si eller noe sånt. Så går det liksom litt igjennom – Altså det er jo en fortelling, så det er ikke noe sånn fakta ... At nå døde hun og ligger i kista – Og når vi leste det, da fikk hun skikkelig sånn tilbakefall, og hun grein – jeg tror – jeg klarte ikke å trøste henne på 2 timer, og snakket om mormor og sånn – Samtidig så tror jeg det var veldig godt for henne, og sånne ting, så –”

Denne mora opplevde at boka fra 6-års klubben gav hjelp til å bearbeide sorgen over mormoren som var død. De leste den sammen og moren var der for å trøste og snakke med henne. På samme måten beskriver ei annen mor fra samme menighet hvordan familien fikk god hjelp og støtte da de opplevde å miste et barn:

”Jeg vil bare si at jeg er veldig glad og takknemlig for at jeg bor i Sletta kommune, altså Sletta menighet. Det har jeg også lyst til å si, i fjor da vi mistet et lite barn så opplevde jeg utrolig god omsorg og varme fra Sletta menighet. Og det var helt fantastisk rørende. Det var Inger Mari som er diakon i Sletta menighet, som ringte til meg, ja rett i etterkant av da det skjedde. Jeg var gravid da, det var sånn i svangerskapet, men ganske langt ut i svangerskapet. Hun kom på besøk her, på hjemmebesøk til meg og min mann når barna var lagt. Hun tilbød seg å komme flere ganger, og jeg kunne ringe henne på mobil når jeg hadde behov for å snakke med henne. Og hun ringte meg nå på ettårsdagen i januar, ringte hun, eller litt etterpå, for hun hadde glemt akkurat datoen, men hun ringte etterpå. Og vi var invitert på sånn allehelgenskveld 1. november i høst i Sletta kirke, hvor alle de som hadde opplevd å miste noen siste året, navnet til babyen da ble lest opp og sånn. Også rørende og fint, så det, og så fikk jeg også telefon fra Sletta menighetskontor den gangen om vi ville ha det annonsert i Sletta menighetsblad at babyen var død, for det var litt dramatiske omstendigheter. Om vi ville ha det i stillhet, eller om vi ville ha det offentliggjort, og det ønsket vi å ha, vi ønsket det offentliggjort. Men det fikk jeg altså ta stilling til selv om vi ønsket, det synes jeg også var veldig fint gjort av Sletta menighetskontor å ringe om det, og det hadde jeg ikke forventet.”

Denne familien opplevde at menigheten stilte opp da de trengte det mest. Samtalene med diakonen, at hun fikk velge om hun ville ha dødsannonser i menighetsbladet eller ikke, gjorde at hun følte seg sett og ivaretatt i en vanskelig livssituasjon. Hun er ikke spesielt aktiv i menigheten, men den tette oppfølgingen fra diakonen har hjulpet henne å bearbeide sorgen. I plan for trosopplæring er også ”kristen livstolkning og livsmestring” sentrale mål. Disse eksemplene viser at relasjonen til kirken kan oppleves som en ressurs som aktiveres i vanskelige situasjoner. Også andre studier peker på at kirken ofte refereres til som hjelp i livskriser (Birkedal 2006:38).

4.2 ET DELT SAMARBEID

Noen foreldre ser på formidlingen av kristen tro og verdier som et delt samarbeid mellom seg og kirken. Samtidig understreker flere av dem vi har intervjuet at de ser på det som hjemmets oppgave å formidle gode grunnverdier til barna, men kirken blir en god støttespiller i så måte. En far i Åsen menighet sier:

”Jeg tror en kombinasjon er ... greit. Du kan si ... jeg tror at som foreldre så.. (15:00) tenker vi mer på ... den grunnleggende etikken i vår tro, og holdninger og tradisjoner og sånt, der vi fokuserer på det i forhold til det. Mens – mens bakgrunnen – bakgrunnsopplæringa, den kommer nok hovedsakelig fra kirka. Jeg syns kombinasjonen er god. Jeg tenker – da tenker jeg mye på sammenhengen med den – de grunnholdningene vi har, og vår religion som er grunnlaget for de holdningene som vi har. De ville ikke jeg kunne klare å formidle på tilsvarende måte... Hvorfor ting er sånn som de er ... Jeg har mi – jeg har mi barnetru, og jeg setter veldig stor pris på de ... tradisjonene og kulturen som er – som kirka har og kirka representerer, samtidig som jeg ikke – jeg har ikke ei tru som er sterk nok til at jeg sjøl vil kunne ... verken forkyne eller – eller ... prøve å påvirke andre til innenfor religion. Det har jeg ikke.”

Flere foreldre ønsker seg en kombinasjon av egen og kirkelig formidling, der hovedvekten ligger på trygghet, barnetro og verdier. Ei mot i Sletta menighet bruker materialet hun har mottatt, selv om hun ikke har en personlig tro. Hun sier: ” Altså jeg er ikke så veldig aktiv, men vi leser i den derre – De har barnebibler, vi har lest i de av og til. Vi har lest fra den derre kirkeboka. Det er liksom på DET nivået. Noe mer enn det er det ikke. Eller hvis de spør så svarer jeg så godt jeg kan. Men det er veldig greit at andre også har den rollen. Jeg trenger ikke å være alene om det.”

Samtidig som foreldrene er positive til at kirken formidler tro og verdier, er de også opptatt av at dette må foregå i en trygg ramme. Press til tro er foreldrene sterkt i mot og noen forteller også om slike negative opplevelser knyttet til deres oppvekst. Dette ønsker de ikke for sine barn. Ei mor fra Viken menighet er kritisk til forkynnelse som ” skal være såpass så strengt at de får beskjed om at sånn og sånn må de ikke gjøre for da kommer helvete og sånne ting fra den gamle”. Det er de positive sidene ved kristendommen de ønsker skal formidles til sine barn. Ei mor fra Sletta menighet sier:

”For meg, jeg tenker at kirken skal være en plass som det er godt, det skal ikke være fordømmende, den skal ta imot alle, og vi skal være tolerante, og hvis ikke kirken kan være tolerant tenker jeg, for de skal være veldig gode, eller Jesus er jo veldig god, ikke sant. Så for meg så er det viktig at vi kan være forskjellige, og alle kan være der, og det gjelder ALLE. På skolen, og overalt, jeg tenker at hvis ikke kirken klarer det, så... for de skal jo framstå som noe godt. Tenker jeg. Det er verdier da, egentlig.”

Erling Birkedal finner liknende holdninger hos foreldrene han intervjuer i forhold til deres forventninger til kirken. ”Det er gjennomgående at barna må oppleve trygghet, både i forhold til gudstro og i mellommenneskelige relasjoner” (Birkedal 2006:43).

5 BARNES ERFARING MED TROSOPPLÆRING

Vi er på padletur og er kommet midt ute på vannet. Trosopplæreren får alle til å legge kanoene ved siden av hverandre. Han skal fortelle en historie. En gutt får være Jesus, og han skal sove i båten. Det blåser opp til en veldig stor, forteller han. Og Jesus sov i båten. Barna får gyngje kanoene, og så må de rope på Jesus. – Jesus du må våkne, vi synker. Gutten som er Jesus reiser seg og står opp i kanoen. Han ber vinden være stille, og bølgene om å roe seg. Dette skjedde for lenge siden, forteller trosopplæreren. Vi kan lese om det i Bibelen. Barna lytter i stillhet. Et lyn flerrer himmelen, det kommer et veldig tordenvær rett over oss, og vi må padle fort inn til bredden og søke ly. Barna er opprømte, dette var spennende (feltnotat Åsen menighet).

Kombinasjonen av naturopplevelser og bibelfortellinger ser ut til å treffe disse barna, og det ”heldige” sammentreffet med tordenværet gir turen en spennende ramme. I flere av tiltakene vi har observert er barna også aktive i dramatiseringen av fortellingene, de får spille ut teksten, bruke kroppen og delta med alle sanser, noe som gir en annen opplevelse enn å være passiv tilhører. Dette fokuset på praktisk deltakelse kombinert med opplevelser er typisk for trosopplæringen i de studerte menighetene, noe som også ble fremhevet i evalueringen av forsøksfasen (Hegstad, Selbekk og Aagedal 2008: 122-124). Vi skal i det følgende se på barns erfaringer med trosopplæringsaktiviteter, med utgangspunkt i foreldreundersøkelsen og de observerte tiltakene.

Kirkens trosopplæringstiltak treffer målgruppen, i alle fall hvis vi skal dømme ut fra foreldrenes observasjoner av deres barns erfaring med det de har vært med på. Spørsmålene (presentert i tabell 3) er ment å fange opp ulike dimensjoner ved trosopplæringstilbudene, sett ut i fra et deltakerperspektiv. Sosialt sett har tiltakene vært vellykket; barn og unges glede over å være sammen med andre barn og unge er stor. Også selve aktivitetene som tilbudet har vært fylt med, ser ut til å falle i smak.

Som vi har sett i intervjuene med foreldre er de opptatt av trygghet. Dette reflekteres også i surveyen. Syv av ti unge følte seg trygge på tilbudet. Trygghet er en helt nødvendig forutsetning for

et sosialt utbytte og for å kunne lære. Hvis ikke eleven føler seg trygg i lærings situasjonen vil en ikke kunne greie å konsentrere seg, og motivasjon er også vanskelig å holde oppe.

Tabell 16 Barnets utbytte av deltakelse. Prosent

	Passer godt
Hadde glede av å være sammen med barn og ung	87
Likte aktivitetene	79
Følte seg trygg	73
Snakket sammen om hva barnet hadde lært	59
Ble bedre kjent med det som foregår i kirken	53
Ble mer opptatt av spørsmål om tro og livssyn	23
Ikke utbytte	8

N= 358-364

Nesten seks av ti foreldre har samtalt med barna sine om hva de har lært i kirken. Foreldres samtaler med barnet om hva vedkommende har gjort i kirken kan være en måte å bearbeidet erfaringer, utbytte og tanker om det som har skjedd. I undersøkelsen har vi ikke gått så generelt ut og spurt foreldrene om barna har meddelt seg om erfaringene i kirken, men innskrenket fokus til hvorvidt de har snakket om kunnskapen som de har fått i kirken. Heller ikke intervjuene er særlig spesifikke på hva barna har lært. Derimot har foreldrene vært opptatt av barnas interesse, reaksjoner på det de har lært og hvorvidt de har trivdes og hatt det gøy i kirken.

Deltakelse gir orientering og oversikt over hva kirken gir av tiltak og tiltakenes karakter. Ca halvparten av foreldre har gjennom barnas deltakelse i kirken blitt kjent med hva som foregår i kirken.

Nesten hvert fjerde barn har blitt mer opptatt av spørsmål og tro og livssyn. Interessen for religiøse spørsmål gjenspeiler foreldres religiøse engasjement. Ser vi på hvem som ha gitt dette svaret finner vi at religiøst aktive er overrepresentert, men at det ikke er bare kirkegjengere eller de foreldrene som kaller seg kristne som mener at deres barn har blitt mer opptatt av religiøse spørsmål, også de andre foreldrene har barn som har blitt mer interessert.

I de seks menighetene vi har studert har vi også vært til stede og observert barn på ulike trosopplæringstiltak. Vi har snakket med dem under og etter oppleggene, spurt dem om hva de har likt og ikke likt ved arrangementene de har vært med på. Vi skal nå se på hvordan barna reflekterer og responderer på undervisningen de får i den kristne tro. Den følgende samtalen er hentet fra et trosopplæringstiltak i Sletta menighet:

Leder starter med å spørre om de vet noe om Jesus. Alle barna rekker opp hendene.

- Jeg vet at noen jegere kom og tok Jesus med til ei hule” sier ei jente.

- Å, sier lederen forskrekket

- Ja, det har jeg også hørt, sier ei annen jente. De tok han inn i ei hule også pisket de han.

Lederen kommenterer det ikke, men går videre.

- Jeg har glemt det, sier nestemann. Jeg også, sier de tre fire deretter.
- Jeg vet at de tok på han tornekrone, sier en gutt
- Jeg vet at Jesus er veldig snill, sier ei jente.
- Han hjelper oss så vi kan bli friske, sier ei annen
- Leder: Jesus er venn med alle. Han er vår usynlige venn. Vi kan be til Jesus.

Barna spør videre om døden. Mange nevner older- og besteforeldre som er døde, og noen snakker om Utøya. Mange har vært i begravelser her og de tenker mye på døden. Lederen prøver å vinkle det positivt, Jesus gir oss et håp etter døden. Evig liv. Plutselig sier en gutt: Jeg gleder meg til å dø, for da kommer jeg til paradiset. Leder: Ja, det er jo et godt håp. To gutter i kor: Vi vil dø. Leder avslutter samlingen og sier de skal leke en lek.

I denne samtalen får barna lov til å si hva de tenker, samtidig som samtalen styres og har et klart formål, nemlig å lære barna at Jesus er vennen deres. Det er den voksne som leder, stiller spørsmål og barna som svarer. Samtalen tar en litt spesiell vending, for barna er svært opptatt av å snakke om døden. Plutselig er rollene snudd og det er barna som stiller spørsmålene. De har mye som de lurer på. Lederen prøver å svare, men når de to guttene plutselig gleder seg til å dø bryter hun av med en lek.

Vi skal se på en annen samtale fra samme menighet, da mellom prest, kateket og en gruppe barn:

Prest: Hvem har hørt om Jesus, og hva har de hørt om ham?

En av guttene fra bakerste benk (er gitt fiktivt navn Alf fordi han kommer til å dominere) svarer: "Jeg har sett når han døde." Alf forteller at han har sett dette på film og i bok.

Annen gutt: "At han har skapt alt som er til."

Alf: "Han ble stengt inne med en stein, så rømte han bare."

Prest: "Ja, han sto opp igjen."

Barna vet at Jesus ble født i Betlehem, i en stall. Prest formidler at Jesus fortalte folk om Gud.

Gutt: "Og så var det noen som ikke trodde."

Prest: "Jesus ville være venner med alle. Han gjorde folk friske. Han ville også være venner med de som ikke hadde noen venner. Kan vi være venner med ham? Hvordan kan vi være det?"

Alf: "Hvorfor kan vi ikke bare hoppe opp på hodet hans? Hvorfor kan vi ikke bare hoppe opp på sola?"

Annen gutt: "Ja, men da brenner vi opp." Alf tar mye taletid.

Prest (overhører): "Det finnes ei bok ..."

Flere av barna svarer: "Bibelen." Det blir en samtale mellom prest, som får frem bibelens fortellinger om Jesus og snakker om hvordan vi kan være sammen med ham, og noen av barnas: "Vi kan be til ham.", "Og så kan vi synge til ham."

Alf: "Hvorfor kan vi ikke heller bare hoppe opp til ham, så kan vi kose litt med ham og hoppe på trampolina – opp til ham."

Prest: "Så du kommer ikke helt opp til ham ... Er det noen som har prøvd å snakke med ham?" Flere svarer bekræftende.

Alf: "Jeg hørte at han sa noe til meg. Jeg kan hoppe opp til ham og spise med ham. Jeg gjør det hver dag."

Prest: Hva kan vi si til Jesus?

Jente: "Hvordan kan han komme inn i kroppen vår?"

Prest: Vi vet ikke hvordan, men han er der. Vi kan snakke med ham når vi er sinte."

Kateket: "Jeg tror han har lyst til å bli kjent med oss på alle måter."

Alf: "Gud er så snill at han gir gaver hele året."

Ei jente tar opp tråden: "Det kommer en gave hele livet."

Prest: "... at han er glad i oss hele tida, ... at vi er kjempebra ..., at vi skal være snille med hverandre."

En gutt: "Nå minner han meg på det. Er han inne i hodet eller magen?"

Alf: "Hva hvis han klatrer ned i beinet? Han er bitte liten, han ramler ned. Akkurat som julenissen. Da ramla julenissen rett ned gjennom pipa ..."

Prest griper inn: "Nå skal jeg si noe viktig. Hvis det er noe som er vanskelig, kan vi snakke med Jesus om det. Vi kan be Jesus om hjelp til å tørre å være modig. ... Om vi ikke klarer det, er han like glad i oss likevel. Det kan dere huske: Jesus har lyst til å være vår usynlig venn." Gutt: Skulle vi ikke lese ei bok om Jesus?

Også i denne samtalen ser vi at den er relativt tradisjonelt lagt opp med voksne som leder og stiller spørsmål til barna. Flere av barna er svært "høflige" og svarer slik man bør og slik de tror er rett. Men også her bobler barna over, spesielt gutten "Alf" skiller seg ut med fantasier om Gud og Jesus. Tråden til barna kan være vanskelig å følge, og de voksne har et tydelig mål også for denne samtalen, derfor overhører de de fleste kommentarene, for også her vil de formidle at Jesus er barnas venn.

Når vi spør barna hva de liker best er det ofte aktivitetene de nevner. En gutt på tårnagenthelg likte best å være oppe i kirketårnet og ringe med klokka. Det han likte minst var "å sitte i samlingen og bare høre på de voksne prate." Men flere barn fremhever at de liker kirkerommet. En gutt synes det er vakkert. Flere liker alvertavlen og husker bildet der. To gutter liker stillheten, og synes det er fredelig der "når presten ikke taler. Og koret ikke synger, og det ikke spiller orgel."

En gutt synes det blir litt mye "being" og at det er kjedelig. Men på tross av at noe er litt kjedelig er barna veldig fornøyd med aktivitetene. De liker å være med, på en av aktivitetene får de lov til å leke

”tikken” i kirka og det er stor stas. Her er presten opptatt av at barna skal lære at det er lov å ”herje” i kirken, noe barna tydelig setter pris på. I de oppleggene hvor man legger opp til mye frilek, som for eksempel i Sletta menighet ser man også at barna leker seg gjennom opplegget de voksne har hatt tidligere på dagen. De spiller roller de voksne har hatt, dramatiserer fortellinger de har hørt på sin egen måte, og de snakker sammen om opplegget. En slik veksling mellom frilek i kirken og felles samlinger ser ut til å være en god måte for barna å bearbeide inntrykkene på, her får de muligheten til å leke det ut i fellesskap. Noen av barna fremhever også at de hadde ønsket seg mer frilek.

5.1.1 BARN OG TRO

Noen av barna vi har snakket med forteller at de ber, og da handler det ofte om bønn for familiemedlemmer som er syke, eller for ting som er vanskelig. Bønn brukes som hjelp i vanskelige situasjoner, som en form for livsmestring, slik vi også finner det hos ungdommene som vi skal se på i kapittel 7. Her er det også tydelige paralleller til foreldreintervjuene hvor flere informanter har opplevd kirken som en ressurs i vanskelige situasjoner. På noen av trosopplæringstiltakene vi har deltatt på praktiseres også bønn hvor man spør barna om de ønsker å be for noe spesielt. Her nevnes spesielt fattige barn, besteforeldre som er syke, og også oldeforeldre og besteforeldre som er døde.

En gutt i Skogen menighet forteller at han ikke ber selv, men at foreldrene hans gjør det, og at de ber aftenbønn hjemme.

Ei jente fra Viken menighet forteller at de skrev bønnelapper da hun var med på Lys våken. Hun skrev flere lapper blant annet : ”la bestemor leve” og jeg skrev, jeg tror det var det jeg skrev, men jeg skrev to-tre bønner, men jeg skrev også ”la bestemor leve”, og ”la familien være friske”. Videre sier hun at når hun tenker på Gud så tenker hun på morgendagen og ”da tenker jeg, da sier jeg, gud kan du la i morgen bli en fin dag og at ja, at det går bra og at ja, forskjellige ting jeg spør om.” Gud representerer for denne jenta en trygghet som sørger for morgendagen, og som hun henvender seg med sine problemer.

Noen foreldre peker også på dette med barnetro som viktig, som noe trygt som barna får del i ved å være med i kirken. Ei mor i Lien menighet sier:

”Barn har jo en veldig klar barnetro og sønnen min ble jo kristen på et øyeblikk etter den fireårsklubben. Det var jo ikke noe tvil det, om at han tror på Jesus, sånn var det jo bare. Og jeg synes jo for så vidt at det er fint. Jeg slipper å snakke om alt det rotet liksom, etter hvert som det kommer.”

Denne moren sier de var et bevisst valg at barna gjennom å bli kjent med kirken skulle få ”muligheten til å velge å tro”. Hun beskriver det som positivt at kirken tar seg av den åndelig biten, at hun slipper å snakke med han om det selv fordi hun har et noe ambivalent forhold til kristendommen.

5.1.2 NYE RITUALISERTE PRAKSISER

Trosopplæringen har ført til nye ritualiserte praksiser, som for eksempel utdeling av 6-års bok i forbindelse med skolestart. Også flere slike tiltak forsøkes innført. Vi skal i det følgende se på ulike forsøk på nye ritualiseringer, samt utvidelse og opplæring i eksisterende som følge av trosopplæringsreformen.

Den norske kirke blir i flere sammenhenger karakterisert som en ritualkirke, hvor man har relativt høy oppslutning rundt ritualer ved store markeringer i livet, som dåp, konfirmasjon, ekteskap og begravelse. For øvrig har man lav oppslutning på ordinære gudstjenester. En trend etter innføringen av trosopplæringsreformen ser ut til å være at det stadig blir færre slike. De ulike trosopplæringstiltakene avsluttes ofte med en gudstjeneste hvor barna er bidragsyttere og får utdelt bok, cd, diplom eller liknende i kirken. Slike utdelinger er med på å trekke foreldre, søsken og kanskje også besteforeldre til kirken, og et eksempel på et godt integrert tiltak er utdeling av 4-årsboka. Utdeling av 6-årsbok i forbindelse med skolestart er eksempel på forsøk på å etablere et nytt overgangsritual (Hauglin, Lorentzen og Mogstad 2008:202).

Flere trosopplæringstiltak tar også utgangspunkt i de kirkelige overgangsritualene, og gjør barna kjent med disse. På 4-årssamling, gjennomgås for eksempel dåpsliturgien flere steder, og barna "leker" dåp ved å bruke dukke som dåpsbarn. På trosopplæringsaktivitet for 10-11 åringer i Skogen menighet gjennomgikk barna et ritual for hver dag. Leiren startet inne i kirken hvor man første dagen hadde dåp, neste dag konfirmasjon, så bryllup og til slutt begravelse. Dette var kjente ritualer som de alle fleste hadde vært med på før, og spesielt bryllup synes barna var artig å dramatisere, selv om den unge brudgommen var noe motstridende i starten.

I tillegg til fokus på ritualer, har man i trosopplæringsreformen valgt å arrangere flere av aktivitetene som leirer, festivaler og events. Her er det fokus på opplevelser, følelser og mange aktiviteter som foregår i en kort og avgrenset periode. Trenden med økt festivalaktivitet er ikke noe som er spesielt for kristne miljøer, de er en del av festivaliserings- og eventkulturen som preger vårt moderne samfunn. Omfanget av festivaler som arrangeres har økt betraktelig i de senere år og lokale kulturbegivenheter har også endret seg til å bli festivaler eller events. I 2009 det ble rapportert inn 822 ulike festivaler og spel i Norge (Aagedal 2009:201). På festivalen opprettes det et eget tidsunivers hvor man ofte snur opp ned på døgnet, lik for eksempel under Lys Våken. Festivalverdenen kan også representere en slags "time out" hvor man entrer et nytt univers hvor "hverdagstiden" er borte og erstattet med en type opplevelsestid. Denne opplevelsestiden skiller seg også fra hverdagstiden ved for eksempel mangel på sosial kontroll hjemmefra.

Spesielt i forbindelse med konfirmasjonstida, og tiltak for eldre ungdommer er festivaler populært, og flere menigheter samarbeider også med større festivalarrangører om egne konfirmantopplegg. Trenden med økt festivalisering fører også til økt konkurranse og spesialisering av de ulike tiltakene. Dette gjelder også for arrangementene som foregår i regi av Den norske kirke. Barn og foreldre har mange tilbud å velge mellom, og de vil ofte velge det som fenger barnet mest, noe som gjør at kvaliteten på informasjonen som sendes ut svært viktig. Utveksling av informasjon mellom hjem og menighet vil bli drøftet ytterligere i kapittel 9.

En slik konsumenttankegang overført på religiøst liv finnes igjen i en teoretisk retning som har fått betegnelsen rational choice theory. Dette er en teori om menneskelige relasjoner som har sitt utspring i økonomisk vitenskap, og har fått en viss tilslutning i sosiologien og også innenfor religionssosiologien (Kelley 1972, Stark og Bainbridge 1987, Iannaccone 1994). Her overfører man økonomiske begreper som tilbud og etterspørsel, og konkurranse på religiøst liv, og tanken er at økt konkurranse er et gode som skjerper kvaliteten på produktene som tilbys. I følge en slik tankegang blir Den norske kirke en av mange tilbydere på det religiøse markedet. Disse teoriene har møtt mye kritikk både for å gi en reduksjonistisk fremstilling av mennesket, for ikke å ta hensyn til det spesielle

ved religiøse aktører og for å fremstille mennesket som for fritt og ubundet og ikke ta hensyn til underliggende strukturer ved samfunnet. Når det er sagt er det mye som tyder på at de studerte menighetene på mange måter forholder seg til en slik konkurransesituasjon og at de er svært opptatt av å tilby kvalitet på tjenestene de tilbyr. Kvaliteten markedsføres ofte i form av trygge og inkluderende familieopplegg, med lav terskel (Preston 2006:61).

Mye av aktivitetenes underholdende og feirende preg kan minne om andre underholdningstilbud i kristelig regi som for eksempel julekonserter. Den norske religionssosiologen Pål Repstad og språkforskeren Anne Løvland (2009) har gjort en studie av ulike typer julekonserter og de peker også på hvordan slike konserter kan være med å vedlikeholde privatreligiøsiteten eller det Grace Davie beskriver som *vicarious religion*. Davie sikter her til en type religiøsitet som utøves av et aktivt mindretall på vegne av en større majoritet (Davie 2007:22). En slik tankegang finner vi også uttalt i foreldreintervjuene hvor man ofte ønsker at kirken skal ta seg av den åndelige delen med forkynnelse, bønn og utøvelse av ritualer, mens man selv kan bidra i form av praktisk organisering. Både julekonserter og trosopplæringstiltak representerer lavterskeltilbud og henvender seg også til mennesker som ikke er religiøst aktive til vanlig. Ved å delta på et slikt årlig arrangement opprettholdes eller vedlikeholdes et slags minimum av religiøsitet og en type minne som kan hentes frem i vanskelige situasjoner. Denne typen tilbud oppleves ikke som for påtrengende, men som akkurat passelig tilpasset hele familien (Preston 2006:60).

5.2 BARN OG NATTVERD

I 1968 ble aldersgrensen for nattverdsdeltakelse satt ned til 12 år. Denne begrensingen ble begrunnet kognitivt ut fra barns evne til å forstå hva nattverden handlet om (Hegstad 2008:88). I 1981 senket man denne til seks år, mens Kirkemøtet i 1993 vedtok å fjerne denne. Det ligger likevel fortsatt et krav om en viss kursing eller forståelse i forhold til mottakelsen av nattverden (Akerø 1995). Noen ganger blir også barna med opp, men ombestemmer seg i siste liten, eller bæres av foreldrene og er for små til å spise brød. Vi har da observert at det rettes et ekstra fokus mot disse barna ved at presten legger hånda si på dem og velsigner dem. Også dette er en måte å vise at de minste barna er inkludert og velkommen i gudstjenesten. Inkluderingen av barna i nattverden indikerer også et endret syn på barnet, hvor man i større grad fokuserer på barnet som fullverdig menneske istedenfor å se på barnet som "en potensiell voksen" (Hegstad 2008:88). "Det er også grunn til å tro at barnenattverd er med på å endre selve opplevelsen og forståelsen av nattverden" (Hegstad, Selbekk og Agedal 2008:147-148).

I trosopplæringsreformen fokuserer man på barnet som subjekt og gir dem en mer aktiv rolle i utformingen av gudstjenesten. Denne endringen i synet på barnet har altså ført til en endring av nattverdspraksisen. Nattverden er et av kirkens viktigste ritualer som barn lenge var stengt ute fra. Det at man har åpnet opp for at barn kan delta i nattverden gjør også at man har endret praksisen for hvordan man organiserer nattverden. Ofte har man da kontinuerlig nattverd, det vil si at man ikke kneler ned ved alterringen. Noen steder hvor det har vært tradisjon med skriftemål i forkant har man utelatt dette. Andre menigheter har jobbet systematisk for å senke terskelen for å gå til nattverd, og bruker også barn som nattverdsutdelere (Malmbekk 2006:87). I evalueringen av reformens forsøksfase ble det også pekt på at en hovedtendens i prosjektene var "vektleggingen på fellesskapsdimensjonen, på gudstjenestens plass og at barn og unge skal inkluderes i menighetens

ordinære gudstjenesteliv. Ikke minst kommer dette til uttrykk ved nattverdens endrede rolle, hvor den tidligere var endepunktet for trosopplæringen, mens den nå er blitt et sentralt virkemiddel i trosopplæringen” (Hauglin 2008:221).

To av de studerte menighetene er svært tydelige på at de praktiserer barnenattverd, og under observasjon av trosopplæringstiltak i Sletta menighet deltok vi på gudstjeneste hvor presten forklarte 6 åringer, som har deltatt på trosopplæringstiltak denne helga, om nattverden:

Når vi spiser dette sier vi at det er Jesu legeme og det betyr kropp og at vinen er Jesu blod. – Lukter det blod av dette? Spør hun. Nei, svarer barna. Nei, det er ikke ordentlig blod, men det betyr at vi kan være sammen med Jesus når vi spiser og drikker dette. Det er for alle. Små og store. Før tenkte man at små barn ikke kunne gå til nattverd, men nå kan alle som vil. Noen tenker at det er bare for dem som tror masse, men det er det ikke. Det er for alle som ønsker å være sammen med Jesus, sier hun. Og alle dere barn skal få lov å smake å få nattverd hvis dere vil. Kirka er nesten fullsatt og de har to stasjoner hvor man først mottar brødet, dypper det i vinen og deretter setter seg. Nesten alle går frem til nattverd. Barn, foreldre, dåpsfolk. De fleste 6-åringene som har deltatt på leiren går frem. Noen med foreldre, men flere alene. Det er lang kø. (feltnotat gudstjeneste 6-årsbok Sletta menighet).

Presten sender rundt vinen og brødet og lar barna lukte og ta på det. Hun forsøker å ”avmystifisere” nattverden og senke terskelen for deltakelse. Dette gjør at en nesten fullsatt kirke går frem og mottar nattverd. Praksisen med kontinuerlig nattverd gir den et mindre høytidelig preg. I tillegg blir den enkelte mer anonym enn når han eller hun går frem og kneler foran alteret. Flere informanter beskriver denne formen som mer lavterskel.

I Sletta menighet er det også vanlig at barna går frem alene uten foreldrene. Ei mor beskriver hvordan sønnene hennes på åtte og ti år har gått til nattverd flere ganger:

”Han gikk til nattverd, for han har en kompis som, de er aktive. Jeg har min barnetro, jeg har gått i kristne miljøer når jeg var ung, men jeg kom liksom vekk fra det igjen. Men for meg er det veldig naturlig å være i en kirke og være der, men vi er kanskje ikke så aktive som mange andre er. Ikke sant. Det er jo de tingene han har hørt av meg, de tingene som han forteller på en måte. Pluss at han har vært på skolen og alt sånn, på en måte. Han har kompis, de er veldig aktive. Når han skulle gå opp der, så selvfølgelig skulle han ha nattverd. Så han har tatt nattverd flere ganger, og han andre sønnen min også, han har en kompis som er, og da tar de nattverd på en måte. Det føler jeg også at jeg har sluppet for, akkurat når jeg var ung, hvis du tok nattverd, så var det veldig alvorlig. Du kan ikke knusle med det, på en måte. Og jeg tror ikke de knusler eller tuller noe mer med det nå. Men jeg føler at det er ikke så strengt og høytidelig.”

På tross av at nattverden nå oppleves som mindre alvorlig og streng nå, føles det som et for stort skritt å ta å delta for denne kvinnen. Hun er glad for at barna får en annen opplevelse av kirken, og synes det er positivt at de går til nattverd.

I Åsen menighet har valgt å flytte nattverden bak i kirken, man har også blandet druejuice i vinen for å gjøre den mer barnevennlig. I tillegg kurses barna i nattverdsfeiring. Dette har ført til økt nattverd deltakelse i menigheten, og da spesielt blant barna. Foreldre fra Åsen menighet som vi har intervjuet er stort sett positive til denne praksisen, selv om de synes det er vanskelig å svare når barna spør om hva nattverd er:

Foreldre1: Datteren min har spurt. Hvorfor, hvorfor liksom. Jeg prøvde å forklare så godt jeg kunne.

Intervjuer: Hva er det du har sagt da?

Foreldre1: Nei, det er jo det med å få forlatelse for syndene og Guds velsignelse. Og... ja, så hun ville nå gå i dag.

Foreldre2: Jeg synes selv det er litt vanskelig. Nå har ikke jeg fått noe informasjon, men...

Foreldre1: Jeg synes også det er veldig vanskelig. "Dette er Jesu legeme. Dette er Jesu blod." Det er liksom, hva er det for noe, hvorfor? Det er ikke så lett for...

Foreldre4: Jeg tror kanskje de er i minste laget til dette, for jeg har hørt på hva de sier, men jeg tror ikke de skjønner.

Foreldre1: Jeg tror det er veldig lurt å begynne tidlig fordi at vi som begynte senere, vi har fått en sperre for å gå til nattverd. Slik at vi tror at vi må, veldig mange tror at de må være perfekte troende og alt sånt for å gå der. Vi har..., slik at er de så små så blir nattverd noe en gjør. Kanskje.

Foreldre3: Det var litt sånn, jeg gikk før jeg var femten. Jeg tror jeg var fjorten og konfirmant. Så det er litt som du sier, at vi tror vi må være perfekte for å gå.

Ei mor er inne på at barna ikke forstår hva nattverden innebærer, at de er for små. En ansatt i menigheten responderer på slik på spørsmålet om hva barna forstår:

"(...) La meg få si deg noen ting – Et døme som pedlæreren min tok da jeg tok utdanninga mi – et barn kan kjøre forbi en låve – og jeg har brukt denne pedagogikken senere – eller jeg kan si: Det er et fjøs. En rød bygning, et fjøs. Men hva er et fjøs? Neste gang kan du se kyr som går utenfor – Ja, det er kyr, og de bor – de hører til i det fjøset. Så melker de kyrne i det fjøset. Et barn vil ikke skjønne fortsatt – hva er å melke kyr for noe – hvis du ikke har vært inne. Og da tenker jeg – filosofien går på det. Du har knagger. Du putter på litt hver gang – første året forstår de litt, andre året forstår de litt mer, tredje gangen forstår de enda litt mer. Så dette her har med å fylle på erfaring og kunnskap og oppleving. Du trenger ikke å forstå – hvorfor skal du forstå – det er vi voksne som skal forstå, som skal forklare. Hva med opplevelsen? Opplever de mystiske – jeg tenker litt på den katolske kirke – få opplevelsen – det er DET jeg syns er viktig – å få opplevelsen. Etter hvert kan forståelsen komme – sånn som jeg ser det. Da kan du fylle på med kunnskap.

I denne menigheten er det barnas opplevelse som er fokuset, kunnskapen vil komme når barnet blir eldre. Det handler om gode opplevelser, å være en aktiv deltaker slik at nattverden fremstår som noe kjent og trygt, at det blir en internalisert praksis hos barna. I denne menigheten går også flere barn til nattverd mens foreldrene blir sittende igjen i benkeradene. En far fra samme menighet går ikke selv til nattverd, men er positiv til at barna går. Han sier:

"Tja – Jeg ... Jeg er av den typen som ikke går til nattverd. For jeg – jeg føler at det er et ganske tydelig steg å ta... Og jeg – men ungene mine gjør det hver gang de er i kirka. Og hvis jeg hadde vært alene i kirka så hadde jeg gått ilag med dem og gjort det samme, sjølsagt. Men jeg tror for deres del så føler jeg at ... det er en fin måte å inkludere og alminneliggjøre de handlingene som er i kirka.. i mye større grad enn det var for meg når – Det var litt fremmedgjort og ... - for meg, når jeg var – Jeg tror jeg har vært med EN gang, og det var i forbindelse med konfirmantopplæringa. (...) Så jeg – jeg tror at det er lurt at de – at det ikke er noen grense for hvor tid du kan gjøre det. Fordi at når du er konfirmert så er det et mye større standpunkt å ta å være med eller ikke være med, når du ikke har fått lov fram til da, og så skal du gjøre det."

Denne faren ville selv gått med barna til nattverd om han hadde vært alene med barna i kirken, selv om han bare har fått nattverd i forbindelse med konfirmasjonen. Andre foreldre i Åsen beskriver hvordan barna går til nattverd mens de selv sitter igjen fordi terskelen fremdeles føles for høy fra deres barndom. Noen følger dem også opp, uten selv å motta. De synes likevel det er positivt at barna kan delta aktivt i dette når de selv ønsker det.

I Viken menighet har man også forsøkt å endre nattverdspraksisen fra kneling rundt alterringen til kontinuerlig med intinksjon i midtgangen. Denne menigheten har en del medlemmer som er læstadianere og disse er svært kritiske til denne praksisen, de ønsker også skriftemål hver gang det er nattverd. Den nye nattverdspraksisen gjør at flere av dem holder seg borte fra kirka. Samtidig har kontinuerlig nattverd ført til at flere deltar. Soknepresten forsøkte seg på en kombinasjon av intinksjon og kneling, men dette fungerte dårlig. En mann med samisk bakgrunn forteller hvordan han reagerte på innføringen av den nye praksisen:

”Jeg har ikke snakket om det, men jeg hørte presten sa det, det var jo en sånn gudstjeneste i vinter hvor det var det her sånn nattverd foran første kirkeradbenken, foran, og jeg så jo hva som ville skje så jeg ble veldig sånn der skuffet i meg selv og urolig og så tenkte jeg når jeg går fra kirka så tenkte jeg at da kan jeg sitte å se hva som skjer og sånt og så tenkte jeg at kanskje hvis man går nå, så er det kanskje å snu ryggen til nattverd og det, jeg fikk ikke til å gå heller, men så ble det nattverd og så gikk jeg nå ikke til nattverd på grunn av at det var der fremme på gulvet, ikke for at det ikke hadde vært skriftemål. Og da hadde jo presten sett at jeg, jeg vet ikke om han så at jeg gikk men han hadde i alle fall spurt hvor jeg ble av på det årsmøtet etterpå. Så ringte han nå etter fjorten dager og vi snakket nå og, mye om det der og hva jeg syns og sånn der, og da nevnte han faktisk at ungdommen, nei konfirmantene de hadde liksom, de hadde savnet skriftemål i kirka. De som er i år. De hadde i alle fall nevnt det at de synes det burde være skriftemål. Så jeg ble nå litt overrasket av det.”

I forbindelse med innføringen av nye nattverdsformer er det en del lokale skikker og tradisjoner som står sterkt. Her står valget mellom å øke nattverdsdeltakelsen, noe som gjør at man mister kirkegjengere som vil holde på det gamle, eller holde på de lokale tradisjonene, noe som fører til færre deltakere ved nattverdsbordet. I dette tilfellet har man valgt en ”middelvei” hvor man veksler mellom ulike nattverdsformer, og å ha skriftemål ved enkelte anledninger.

Tidligere var et argument for ikke å ha nattverd på for eksempel familiegudstjenester at dette virket ekskluderende på kirkefremmede. I dag forsøker man å inkludere alle i nattverdsfellesskapet, men fortsatt oppleves nattverden som noe ”påhengt” eller noe som bidrar til å forlenge en allerede innholdsrik gudstjeneste. Ei mor sier:

”Nei – det kan være blanda litt – for barneforeningen også har jo vært med og bidratt på en gudstjeneste i løpet av høsten, og N var med der. Og da tenker jeg at når det er for barn og det er masse små barn og familier og gjerne – ja, altså mange yngre søsken – så tenker jeg at det er kanskje ikke nødvendig ... å ha nattverd, f.eks., på akkurat de dagene når det er noe ekstra innslag av barn. Det er jo – det er jo koselig at både barneforening og kor og diverse bidrar, det syns jeg er helt OK. Men de kunne kanskje ikke trengt å ha nattverd de gangene der... For da blir det jo veldig lenge å vente. Og selv om ungene løper litt, så er det jo – det er litt sånn stressmoment for foreldrene, for det er jo ikke alltid så gøy å ha ungene løpende over alt. Så jeg tenker at – selv om de sier de liksom. Og der de har – og de – ungene syns sikkert det har vært stas å være med og holde klut og .. alt sånn. Men jeg tenker på – hvis det er sånn barnegudstjeneste så tenker jeg at ... en dåp og det dåpsbarnet og alt det – jeg skjønner ikke hvorfor de alltid må ha det med – alt på en og samme dag. Men jeg tenker at de trenger ikke å ha – Ja,

men jeg vet ikke helt åssen reglene er for sånne ting. Men jeg tenker at nattverden kan de i alle fall legge unna sånn ”

Hun legger litt spøkefullt til at det kan være nok med ”ett underholdningsinnslag hver gang”, noe som indikerer at hun ser på kirken som en fritidsaktør på linje med idrettsforeninger og liknende. Hun er ikke spesielt opptatt av det religiøse innholdet, men barna er med på aktivitetene fordi de ønsker det. Nattverden kan fremstå som uforståelig og annerledes for kirkefremmede foreldre, og som et ekstra ”påheng” som trekker det hele ut.

6 UNGDOMS ERFARING MED KONFIRMASJON

Majoriteten av foreldre (77 %) er meget tilfreds eller tilfreds med deres datter eller sønns konfirmasjonstid. På lik linje med konfirmantenes foreldre er også konfirmantene i Den norske kirke godt fornøyd med konfirmasjonstiden. I 2008 oppga 72 prosent av konfirmantene at de var tilfredse med konfirmasjonstiden (Høeg 2009: 230).

De ungdommene som er intervjuet i de seks menighetene er også positive til konfirmasjonstiden. De fremhever spesielt leirer og turer som det de likte best. Disse ungdommene er eksponenter for en generell trend i Norge og i resten av Norden. Av en rekke sider ved konfirmasjonstiden er leirer og dagsturer det området flest konfirmanter er tilfreds med, bare slått av opplevelsen av fellesskap med andre konfirmanter i konfirmasjonstiden (Høeg & Krupka 2010: 181).

Ungdom som deltar i konfirmasjonsopplegg hvor weekender og leirer over flere dager inngår som en vesentlig del av konfirmasjonsundervisningen har alt i alt et større utbytte av konfirmasjonstiden, både sosialt og religiøst, enn de som har et undervisningsopplegg hvor reiser og overnattinger ikke inngår. Også leirenes varighet har betydning for utbytte av konfirmasjon. Jo flere dager konfirmantene tilbringer på leirer og weekender jo mer tilfredse er de med det sosiale livet i konfirmasjonstiden og konfirmasjonstidens gudstjenester og andakter. Konfirmasjonstid med vekt på leir og weekender har også betydning for de endringene som konfirmanter gjennomgår i løpet av konfirmasjonstiden. Antall overnattinger skaper større religiøs endring i retning kristen tro (Niemelä 2010: 252).

To ungdommer fra Sletta menighet synes det var for mange storsamlinger i løpet av konfirmasjonstida. En gutt sier: ”Vi hadde jo sånne store møter hele tida. Jeg ville heller at vi skulle ha delt det mer opp og vært i mindre grupper. Så vi hadde noen ganger at vi gikk – at vi ble delt opp i små grupper på 5-6 personer, der vi gikk hjem til folk i menigheten i og snakka om kristendommen. Følte jeg fikk veldig mye mer utav det enn de store møtene.” Dette fremheves som positivt fordi noen hadde tid til å lytte til dem, de kunne diskutere tro og snakke sammen.

En litt eldre gutt fra sammen menighet, men som konfirmerte seg et annet sted hadde en negativ erfaring knyttet til konfirmasjonen og bruk av tvang: ”Jeg følte jo mye at jeg – det var noe jeg MÅTTE gjøre da, i de obligatoriske fremmøtene, blant annet. Og ... vi måtte jo sitte og – Eller vi ble tvunget til å lese høyt da. Det husker jeg – det var litt kjedelig, fordi en av mine beste venner, han hadde veldig problemer med at han stammet – og stammet veldig mye, og var sjenert. Jeg var også sjenert – men han hadde en del problemer med uttale da. Så jeg syntes det var ... ganske trist at han måtte sitte foran folk han gikk på skolen med hver dag og måtte gjøre noe som han ikke likte å gjøre.” Denne

gutten opplevde det som svært ubehagelig på kameratens vegne når han slet med å lese og likevel ble tvunget til å lese høyt. Dette var med på å gi han en negativ opplevelse av hele konfirmasjonstiden.

Blant de motivene de fleste konfirmanter i Norge legger størst vekt på er ønsket om å ha en fin markering med familie og venner på konfirmasjonsdagen (58 %), fellesskap med andre konfirmanter i løpet av konfirmasjonstiden (53 %), tradisjon (52 %) og økonomisk gevinst (52 %). Nesten fire av ti ønsker å konfirmere seg for å gjøre seg opp en mening om hva de tror på, og hver tredje legger vekt på å bli velsignet på konfirmasjonsdagen (Høeg 2009: 230). Valgene er ikke så ulike valgene til ungdom i de andre nordiske landene. I Danmark er flere konfirmanter opptatt av markeringen med venner og familie, i Finland og Sverige det sosiale utbyttet; å treffe ungdom og få venner, og i Finland å få penger og gaver (Høeg 2010:238-239).

Ungdom i de seks studerte menighetene framhever tradisjon som en viktig grunn til at de valgte å konfirmere seg. Ei jente sier også: "Jeg syntes det var enkelt og greit, og jeg liker faktisk å gå i kirken. Jeg synes det er så god stemning, jeg liker å synge i kirka, og jeg følte ikke at alternativene var så mye bedre."

Få konfirmanter i Norge mener at foreldre, venner eller besteforeldre i stor grad har påvirket deres beslutning om kirkelig konfirmasjon. Faktisk er det flere som legger vekt på egen forståelse av seg selv som kristen enn andre personer innflytelse på valget (Høeg & Krupka 2010:173):

"Så begynte å få litt venner som jeg skulle konfirmere meg med, og ... alle vennene mine på skolen skulle jo konfirmere seg kristelig. Så jeg fulgte jo litt med strømmen. Men likevel så var jeg jo kristen da – Nei, så det var egentlig mer – du ble liksom ... nesten – du ble bedre kjent med seg sjøl. F.eks. på (nevner en Kristen ungdomsfestival)" (jente Sletta menighet).

I Norge, sammenlignet med våre naboland Finland og Sverige, er det forholdsvis få ungdommer som ønsker å være med i menighetenes ungdomsmiljø etter konfirmasjon (Jouko 2010). Bare hver femte ungdom (22 %) oppgir på slutten av konfirmasjonstiden at de ønsker å fortsette kontakten med kirken på denne måten. At tallet er så pass lavt må forklares at slett ikke alle ungdommer har et reelt tilbud etter konfirmasjon. Ikke alle menigheter i Den norske kirke har noe å tilby ungdom etter konfirmasjon. I 2009 var det bare 52 prosent av menighetene i Den norske kirke som kunne gi et tilbud til denne aldersgruppen. Riktignok har det i løpet av trosopplæringsreformen skjedd en betraktelig økning i antall menigheter med tilbud til ungdom etter konfirmasjon. I 2005 var det bare 44 prosent av menighetene som hadde et tilbud til ungdom etter konfirmasjon. Av alle tilbud menighetene ga til ungdom etter konfirmasjon i 2009 var forekomsten størst av ledertrening (39 %), kor, sang, musikk (20 %) og klubb, kafé og sosiale samlinger (13 %) (Morvik & Høeg 2011).

Det er på trosopplæring for ungdom etter konfirmasjonsalderen at de studerte menighetene sliter mest. Viken, Lien og Åsen menighet har ingen tilbud til ungdom etter konfirmasjonsalder. I Viken har de sponset ungdom på leir, men ellers finnes ingen faste aktiviteter. Alle de seks menighetene har startet med de yngste og tenker å utvide tilbudet etter hvert. Ressursmangel kombinert med at flere ikke har gjennomført hele den lokale planen ennå, gjør at man ofte har tilbud som strekker seg frem til konfirmasjonen, og ofte mest for barn frem til tidlig skolealder. I tillegg har trosopplæringsreformen også ført til at kontinuerlige tiltak som for eksempel ungdomsklubber og foreninger blir nedprioritert og ikke fulgt opp på samme måte som før. Ei mor og leder for et kor i

Sletta menighet, mener de ansatte her bare satser på trosopplæringsaktiviteter og "glemmer" greintilbudet. Hun er oppgitt og føler ingen har tid til å satse på koret som har svært mange medlemmer. En liknende oppgittethet finnes blant ungdommene i menigheten. De beskriver hvordan de mangler ressurser og at ungdomsklubben deres ligger nede. Det er få på møtene, og vanskelig å få i gang ting. Ungdomsarbeideren som driver dette bruker også en del av jobben sin på trosopplæringsaktiviteter og er ikke så ofte til sted på møtene. Ungdommene opplever at de må drive dette selv uten særlig drahjelp fra noen. En av ungdommene her sier:

"Og det syns jeg er veldig dumt, at det ikke er - ... Jeg ser lite til miljøer ... fra Den – eller under Den norske kirke da, som – eller generelt som bygger videre på ... på konfirmasjonen, som bygger videre på noe annet enn det stereotypiske bildet man har av den slitne gamle presten som står i en stor trekirke med gamle damer som sitter og harker lenger baki der (litt latter). For det er jo veldig mye det – Jeg tror det er det bildet veldig mange har – Og det er veldig synd. Men det er jo også igjen veldig bra at det finnes andre menigheter som .. som på en måte tar det mellomstadiet –

I: Ja, du føler det er lite for din aldersgruppe?

M: Ja. Da må jeg til – Jeg må til ... "(han nevner en frikirkelig menighet i området med stort ungdomsarbeid).

Disse ungdommene beskriver hvordan de må ut av Den norske kirke for å finne egnede ungdomsmiljøer de kan gå i. De har valgt å fortsette med å drive denne ungdomsklubben fordi de er de eldste der nå, og de ser på det som en viktig oppgave å ta tak i. De ønsker ikke at tilbudet skal forsvinne, men føler seg litt alene i menigheten. De samarbeider også noe med andre frikirkelige menigheter i området, og går også på møter hos dem for å få "påfyll", som en av dem uttrykker det.

I evalueringsrapporten av forsøksfasen i trosopplæringsreformen ble det også påpekt at man i forsøksfasen hadde lagt mest vekt på å utvikle barneteologien, mens ungdomsteologien hadde fått en begrenset plass i arbeidet (Hegstad 2008:90). I tillegg viser også evalueringen av forsøksfasen at aldersgruppene fra 12-14 år og 15-18 år ble vurdert som vanskeligere å jobbe med enn yngre barn. Det var også flest tiltak som ble satt i gang blant de yngre aldersgruppene i forsøksmenighetene (Hauglin og Lorentzen 2008:122). Kirken skal nå gi en systematisk trosopplæring til alle medlemmer mellom 0 og 18 år. I de seks studerte menighetene ser vi også en tydelig skjevhet i satsingen på de ulike aldersgruppene. Her har man valgt å fokusere på de yngste barna. Vi ser også at det kan være problematisk å sammenholde trosopplæringstiltakenes punktuelle tiltak med de mer kontinuerlige tiltakene i menighetene. Dette handler mye om ressursmangel, og at reformen har ført til at trosopplæringstilbudene (stammetilbudet) er blitt profesjonalisert, mens de frivillige kristne organisasjonens arbeid og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet (greintilbudet) som ikke inngår i menighetens trosopplæring gjøres på frivillig basis. For å løse dette problemet har man i Sletta menighet forsøkt å bruke greintilbud som kor, barneforeninger, speider, ungdomsklubb og så videre inne i de punktuelle tiltakene slik at deltakerne på disse kan sluses inn i menighetens kontinuerlige tilbud. Det som er vanskelig er når menigheten ikke har ressurser eller nok frivillige til å drive begge deler, i Lien menighet er det slik:

"Vi prøver å følge dem opp, men det er litt sånn når vi ikke har noen fast aktivitet å tilby dem, så er det litt dumt. Dessverre. Sånn som disse seksåringene som spør etter kor, og så ble vårt barnekor lagt ned i fjor, det er jo trist. Det er litt sånn dumt å si "nei, nå er det neste som skjer her for deg, det er Lys Våken når du blir ti år" (trosopplærer Lien).

Ei mor i Lien menighet er veldig fornøyd med oppleggene, men synes det blir for lite til at ungene blir kjent. Hun er også usikker på hvor mye de får ut av dette. Hun sier:

”Jeg har bare tenkt litt på det at det er, for det er virkelig gode opplegg. Men så tenker jeg at, hvor fruktbart er det når man på en måte, når det er annethvert år. At man blir liksom sankt inn da, at man skal komme til kirka, eller får invitasjon. Og så blir de, men det blir de små dryppene, men man må vel kanskje tenke at det er veldig verdt det. Og det er det jo, selvfølgelig. Det er bedre enn ikke noe overhodet.”

Ei annen mor i Sletta menighet stiller seg spørsmålet om det ikke er mer trosopplæring i at barna samles hver uke til kor gjennom flere år, enn at de møter til samling en gang i året. I trosopplæringen er selvsagt grein- og stammetilbud tenkt å henge sammen og dra gjensidig nytte av hverandre. På steder hvor det finnes lite greintilbud, blir dette problematisk, og på steder hvor det finnes et stort greintilbud blir det ei utfordring å integrere de ulike delene i hverandre.

De ungdommene som har en personlig tro beskriver også hvordan troen på mange måter fremstår som en ressurs til livsmestring. Livsmestring er et sentralt begrep i trosopplæringsplanen og inngår som en del av hovedmålsettingen om å ”fremme kristen tro, gi kjennskap om den treenige Gud, og gi hjelp til livstolkning og livsmestring” (Gud gir – vi deler 2010: 3). Ungdommene beskriver ei tro hvor det handler om å få hjelp i vanskelige situasjoner, en trygghet, en fred ofte i sammenheng med bønn. Ei jente beskriver hvordan hennes mor hadde en spesiell opplevelse i forbindelse med at hennes far var utsatt for ei trafikkulykke:

”Ellers så hadde – har vi hatt det i familien med – som vi har – det har blitt ... - da kjenner jeg liksom at ... han er her virkelig, liksom... Når faren min var i ei bilulykke ... så merka mora mi at – eller før det da, at ... at noe skulle skje han, liksom, at det kom til å hende noe ... Så hun ba om at det måtte gå bra, at han bare måtte være med han da ... Så ringer han senere at det – at de var – de var i ei ulykke – front til front – og – men i den andre bilen så var det noen som hadde dødd, men alt var greit med han ja, liksom – De var – de kjørte sammen flere da - sånn hjem fra jobben... Men det var egentlig veldig sterkt da – liksom ... at mor fikk rede på at det skulle – om at det skulle skje noe, men at – vi visste ikke hva, liksom.” (ungdom Sletta menighet).

En gutt forteller at han har bedt før eksamener og ”det har gått strålende” (ungdom Sletta menighet). Samtidig er han opptatt av at han ikke må belaste Gud for mye: ”Han som har SÅ mye annet å tenke på.” Ungdoms forhold til gud som ressurs er også beskrevet i en internasjonal studie som tematiserer ”Religion and Life Perspectives of young people” (RaLP-prosjektet) (Ziebertz og Kay 2006:10). Prosjektet fokuserer på ungdom og religiøsitet, og flere europeiske land var med i studien.⁴ Norge var ikke med i undersøkelsen, men det vil være relevant å sammenlikne med funn fra våre naboland Sverige og Finland. Funnene fra disse landene er relativt like. De fleste ungdommene i undersøkelsen er medlemmer av et kirkesamfunn, men svært få av dem er religiøst aktive. Religionen ses på som et privat anliggende og ungdommene i undersøkelsen er gjennomgående kritiske til ”(...) authoritative system of beliefs and practices in the form of church-related religiosity” (Helander 2006:172). Ungdommenes religiøsitet er preget av individualisering og religion forstås i større grad som en ressurs eller en kilde til hjelp til livsmestring i vanskelige situasjoner (Helander 2006:172-173, Pettersson 2006:155-156).

⁴ Tyskland, England, Wales, Polen, Nederland, Sverige, Finland, Irland, Kroatia, Israel og Tyrkia var med i studien.

En studie av unge mennesker på kristne sommerstevner gjør liknende funn. Her fremstilles Gud både i forkynnelsen på stevnene og av ungdommene selv, som en ressurs en hjelp i vanskelig situasjoner, og det fokuseres på hvordan man får et bedre liv ved å bli kristen og at Gud er nær venn og hjelper. Gudsrelasjonen er preget av få krav, det fokuseres på omsorg og kjærlighet. På mange måter er det en terapeutisk gudsrelasjon som presenteres. Gud hjelper og støtter, han gir livet mening og man får det bedre, blir gladere og kan kjenne på gode følelser ved å bli kristen (Trysnes 2010).

Ungdoms erfaring med konfirmasjon og tiden etter konfirmasjon peker på at kirken står overfor store utfordringer. Kombinasjonen stamme- og greintilbud er en krevende oppgave for en menighet eller en trosopplæringsenhet. En slik modell for ungdomsmiljøet i menighetene krever et etablert og ressurssterkt ungdomsarbeid og mye frivillighet. Spørsmålet er om ikke greintilbudet kan trekke synergien av stammetilbudet, og at stammetilbudet sånn sett er viktig for å opprettholde rekrutteringen til greintilbudet. Trolig vil greintilbudene til ungdom fra og med konfirmasjon være helt nødvendige for at menigheten skal kunne være en arena for ungdom, og for at ungdom skal kunne bygge tette og varige relasjoner etter konfirmasjon. I og med at dette ser ut til å være forbeholdt ressurssterke menigheter, er det viktig at konfirmantledere har kjennskap til andre menigheter i området som makter å levere begge deler, og formidler denne informasjonen til ungdom som er ferdig med konfirmasjon. På den andre siden, hvis de punktuelle tiltakene krever så mye ressurser at de tapper menigheten for å kunne danne en arena med greintilbud, er det viktig å spørre om denne modellen med grein og stamme er liv laga, eller om flere av greintilbudene må kunne defineres som stammetilbud for at menighetene skal kunne greie å innfri timekravet til trosopplæring.

6.1 TROSOPPLÆRING AKTIVERER FORELDRES RELIGIØSE PRAKSIS

Trosopplæring aktiverer ikke bare store grupper av barn og unge i kirkens barne- og ungdomsarbeid, men også foreldre. I konfirmasjonstiden skal konfirmantene delta på minst åtte gudstjenester i løpet av konfirmasjonstiden (Gud gir – vi deler 2010: 61). Disse gudstjenestene er det mange av foreldrene som også deltar på. Konfirmantforeldrene oppgir at de deltar på flere gudstjenester i deres barns konfirmasjonstid enn de gjorde før datteren eller sønnen ble konfirmert. Mens to av tre foreldre oppgir at de har gått oftere i kirken enn de gjorde før deres datter eller sønn begynte på konfirmasjonsforberedelsene, sier hver tredje mor eller far at de har deltatt på samme nivå som før.

7 FORELDRES HOLDNING TIL FORMIDLING AV KRISTEN TRO OG VERDIER

Bønnepraksisen i Norge har endret seg. Voksne ber i mindre grad selv og foreldre ber i mindre grad med sine barn. I 2008 oppga 20 prosent av befolkningen å be aftenbønn med barn og 38 prosent av foreldre med barn under 12 år (Høeg 2010:192). I foreldreundersøkelsen oppgir langt flere å be aftenbønn med barn. Blant foreldre som har barn som er født før 2001 svarer nesten halvparten at de ber aftenbønn med barna.

Foreldrene er delt i spørsmålet om å formidle kristen tro til barna. De to største foreldregruppene er de som i stor grad ønsker det (i meget stor grad eller i stor grad) og de som er lunkne i forhold til om de ønsker det. Hver femte mor eller far ønsker i liten grad å formidle kristen tro til barna.

Tabell 17 Foreldres holdning til formidling av kristen tro til barna

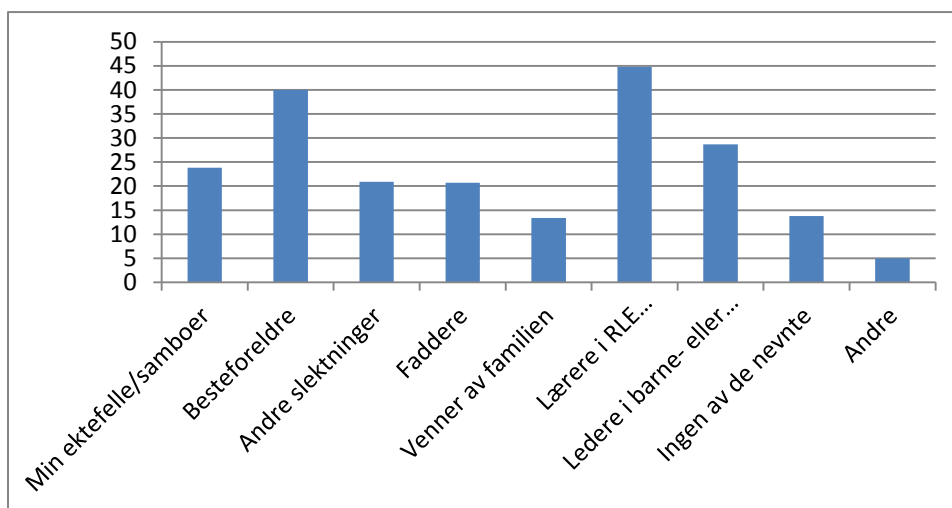
	Prosent
I meget stor grad	10
I stor grad	29
Hverken eller	42
I liten grad	16
Ikke i det hele tatt	3
Total	100

N=514

Kirken har lenge før trosopplæringsreformen ble innført oppfordret foreldre til å markere dåpsdagen. Iko-forlaget har i dåpsklubb til foreldre Tripp tapp produsert materiell til bruk i hjemmet. Trolig har foreldrene blitt kjent med denne ordningen gjennom denne dåpsklubben eller fra dåpssamtalen i kirken. Introduseringen av praksisen har hos en del foreldre appellert til dem og ført til at de har markert dagen. Hver fjerde mor eller far pleier å markere eller markerte dåpsdagen det første året eller de første par årene etter dåpen.

I norsk kultur har alltid skolen vært en viktig formidler av kunnskap om kristendommen (se figur 4). Lenge var også skolen en formidler av kristen tro. Skolen er den institusjonen som flest foreldrene (49%) mener formidler kristen tro til barna. Formidlingen skjer gjennom lærere i skolefaget Religion, livssyn og etikk (RLE). Religion er en kilde til kontinuitet på tvers av generasjoner. Besteforeldre er fortsatt en viktig formidler av religiøs tro. Fire av ti foreldre er av den oppfatning. Andre slektninger (22 %) er på samme nivå som fadderne (22 %) i formidling av kristen tro.

Figur 4 Personer og institusjoners formidling av kristen tro til barna

I barneoppdragelsen står verdien religiøs tro svakt blant medlemmene i Den norske kirke. Omtrent like mange som jevnlig går på gudstjeneste (en gang i måneden eller oftere) mener at religiøs tro er

viktig i barneoppdragelsen. Ser vi også på dem som sier det er *ganske* viktig, vektlegger hvert femte kirkemedlem tro som viktig i barneoppdragelsen.

Tabell 18 Medlemmer i Den norske kirkes syn på verdier i barneoppdragelsen

	Veldig viktig	Ganske viktig	Verken viktig eller uviktig	Ikke viktig	Sum	N
Toleranse og respekt for andre mennesker	81	18	1	0	100	8577
Selvtendig	76	23	1	0	100	8584
Ansvarsfølelse	74	25	2	0	100	8573
Veloppdragen	65	32	3	0	100	8582
Besluttsomhet	36	56	8	0	100	8561
Uselviskhet	35	48	14	2	100	8513
Fantasi/ oppfinnsomhet	34	50	16	1	100	8563
Lydighet	25	45	26	4	100	8576
Hardt arbeid	16	52	28	5	100	8534
Sparsommelighet	16	56	27	1	100	8572
Religiøs tro	5	13	37	46	100	8542

Kilde: LOGG

I foreldreundersøkelsen (se tabell 19) har vi spurt samtlige foreldre hvilke verdier og religiøse trosholdninger som de synes er viktig å formidle til barna sine. De fleste foreldrene er opptatt av å formidle kristen kultur slik som kristne høytider og hva dåp er, og verdier som kristendommen deler med andre religioner og livssyn. Dette gjelder verdier som nestekjærlighet, ansvar for jordkloden og tilgivelse. Også en stor andel foreldre; syv av ti, synes det er viktige å formidle sentrale sider ved kristendommen som de ti bud og sentrale tekster fra Bibelen. Fra den kristne forkynnelsen er mange foreldre opptatt av å formidle troen på en kjærlig omsorgsfull Gud.

Tabell 19 Viktig å formidle til barna. Prosent

	Viktig	Verken viktig eller uviktig	Uviktig	Vet ikke	Sum
Respekt for medmennesker	95	4	1	0	100
Kristne høytider	91	7	1	0	100
Nestekjærlighet	88	10	1	0	100
Ansvar for jordkloden	80	17	3	1	100
Tilgivelse	75	18	5	1	100
Hva dåp er	73	24	3	1	100
De ti bud	71	25	4	1	100
Sentrale tekster fra Bibelen	69	23	6	2	100
At Gud elsker alle mennesker og bryr seg om hver enkelt	65	26	8	2	100
At vi kan be til Gud	63	26	10	2	100
Respekt for det hellig	56	36	6	2	100
Å bli kjent med Jesu	42	40	16	3	100
Trosbekjennelsen	42	43	12	3	100
Gudstjenesten og hva som skjer der	41	47	10	2	100
Gud har skapt verden	39	38	20	3	100
Hva nattverd er	37	45	15	3	100

N= 487-505, Kilde: Foreldreundersøkelsen

To av tre foreldre legger vekt på at barna deres skal vite at Gud elsker alle mennesker og bryr seg om hver enkelt. Ikke på langt nær så mange foreldre er opptatt av å formidle til sine barn troen på Gud som skaper av verdenen. Majoriteten av foreldrene synes enten ikke det er viktig eller de synes at det verken er viktig eller uviktig å bli kjent med Jesus, kjenne innholdet i trosbekjennelsen, gudstjenesten eller nattverden.

8 FORELDRES HOLDNING TIL KIRKENS FORMIDLING TIL BARN

Som vi tidligere har sett, er det få foreldre som synes kristen tro er veldig viktig eller viktig i barneoppdragelsen. Vi vet også at mange foreldre i foreldreundersøkelsen er delte i synes på hvorvidt de ønsker selv å formidle kristen tro til barna. Sentralt i menighetenes samvirke med hjemmet er foreldres vurdering av kirken som formidler av kunnskap om kristendom. Kirken ser på seg selv som en viktig læringsarena som byr på mange muligheter for å lære gjennom å praktisere tro (Gud gir – vi deler 2010: 10). Flere foreldre er mer opptatt av at kirken skal formidle kunnskap om kristendommen enn at de selv skal formidle kristen tro til barna.

Over halvparten av foreldrene i foreldreundersøkelsen er i stor grad opptatt av at kirken skal gi deres barn kunnskap om kristendommen. For fire av ti foreldre er det ikke så viktig, og for hver fjerde mor eller far er det ingen interesse for at kirken skal formidle denne kunnskapen.

Tabell 20 Foreldres holdninger til kirkens formidling av kunnskap om kristendommen

	Prosent
I meget stor grad	12
I stor grad	34
Hverken eller	42
I liten grad	11
Ikke i det hele tatt	1
Total	100

N= 515

Blant foreldre som har barn som er født i 2010 spurte vi om hvordan de forholder seg til kirkens tilbud til barn, og hvilke av de ulike tilbudene kirken gir som de anser som gode tilbud. Vurderinger av de ulike tiltakene på listen kan gi noen indikatorer på foreldres innstilling til trosopplæringstilbud og hvilke utvalg av tilbud de opplever mest attraktive eller passende for deres barn.

Tabell 21 Gode tilbud til barna når de vokser opp

	Prosent
4-årsbok	58
Adventsverksted/juleverksted	56
Kor	49
Speider	42
Barnehage-/skolegudstjeneste	39
Søndagsskole	30
Familiegudstjeneste	28
Besøk av presten eller kateketen i barnehage/skole	26

Barnegruppe med ukentlige samlinger	21
Få tilsendt litteratur, CDer, DVDer til bruk i hjemmet.	18
En årlig samling i kirken for aldersgruppen	18
Kristent barnarbeid i samarbeid med aktivitetsskolen/SFO	13
Ingen av delene	3

N= 194

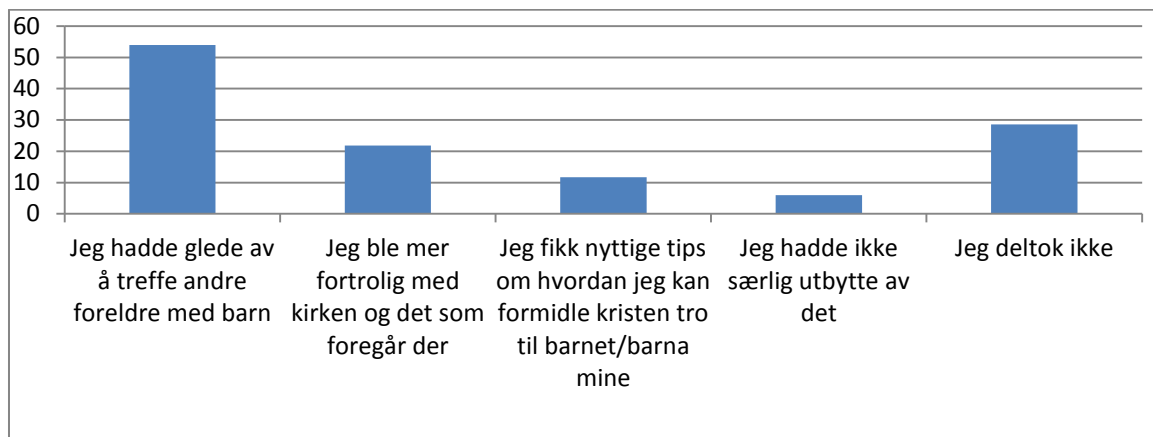
Det er de mest kjente av kirkens innarbeidede ordninger og aktiviteter som flest foreldre synes er ønskelig å sende barna sine på. Min kirkebok har størst appell til foreldrene, dernest kommer de aktivitetene på listen som knytter seg til kulturelle begivenheter og tradisjon i norsk kultur hvor kirken er en viktig leverandør. For rundt halvparten av foreldrene appellerer tilbud som kirkens tradisjoner på å forberede seg til julehøytiden med verksted for barn og kirkens rike kortilbud.

Kirkens invitasjon til skolen om å delta på gudstjeneste eller samarbeide om en gudstjeneste gjelder som oftest julegudstjeneste. Av kirke/skolesamarbeidet er det flere foreldre som synes skolegudstjenester er et godt tilbud enn at prest eller kateket kommer på besøk i barnehagen eller på skolen. Når det gjelder kirkens samarbeid med skolens aktivitetsskole eller skolefritidsordningen (SFO) er dette ikke et tilbud mange foreldre er positive til at barna er med på. Gudstjenestedeltakelse i forbindelse med jul for skole og barnehage føyer seg inn i mønsteret med kirken som en viktig leverandør på tradisjon og høytid, og er trolig forklaringen på at flere foreldre heller ønsker at sitt barn skal delta på en slik tilstelning enn at prest eller kateket besøker skolen. Går vi nærmere inn på hvem som har svart at de ønsker at sitt barn skal delta på skole-/barnehagegudstjeneste, ser vi at det er et flertall som går i kirken på julaften. Det vil si at de som var på gudstjeneste i julen i større grad enn de som ikke var det ønsker at barnet skal ta del i skole- eller barnehagegudstjeneste.

Gjennom trosopplæringsreformen ser man at det er vanskelig å komme i kontakt med foreldre som ikke selv går hyppig i kirken og som heller ikke har barn som deltar på kirkelige arrangementer. Arbeidet med å gi alle menigheter oppdaterte medlemslister, slik at de kan kommunisere med medlemmer per post har vært viktig for kirken. Hovedsakelig i forbindelse med konfirmasjon, men også i forkant av de nasjonale trosopplæringsstiltakene, slik som Min kirkebok, Lys våken og Tårnagentene, kommuniserer kirken sine tilbud til medlemmene. Trosopplæringsreformen har ført til at mange menigheter ikke bare informerer per post om hva de har av tilbud til barn og unge med invitasjon om deltakelse, men sender også ut pedagogisk materiell til bruk og opplæring i hjemmet. Av foreldrene til barn født i 2010 er hver femte interessert i å få tilsendt litteratur, CDer, DVDer til bruk i hjemmet.

Noen foreldre sender barna sine alene på et tiltak i kirken eller sammen med barnets venner, mens andre foreldre blir med. Foreldredeltakelse i tiltakene kan gi foreldrene større kjennskap til hva kirken holder på med, men også inspirere foreldrene til selv å bli mer aktive i formidlingen av kristen tro og kunnskap til barna. De aller fleste foreldre har vært med på tiltak. Bare tre av ti har ikke deltatt. Det er på det sosiale området flest foreldres utbytte av deltakelsen ligger. Over halvparten av foreldrene hadde glede av å treffe andre foreldre med barn. Hver femte mor eller far oppgir at de ble mer fortrolig med hva som skjedde i kirken og hver tiende foreldre mente at de fikk nyttige tips om hvordan de kunne formidle kristen tro til barnet sitt.

Figur 5 Foreldres utbytte av å delta sammen med sitt barn (Kan sette inntil tre kryss)

N= 367

9 MOTATT MATERIELL TIL BRUK I HJEMMET

Bare foreldre som har barn som er født før 2001 som har fått spørsmål om mottatt materiell fra kirken. I denne gruppen har hver tredje foreldre har fått materiell.

Tabell 22 Mottatt materiell til bruk i hjemmet. Prosent

	Prosent
Ja	33
Nei	58
Vet ikke	9
Total	100

N= 436

Blant de som har mottatt materiell er det mange som har anvendt det, men få foreldre som har gjort det i særlig stor utstrekning.

Tabell 23 Anvendt tilsendt materiell. Prosent

	Prosent
Ja, mye	12
Ja, litt	75
Nei	11
Vet ikke	3
Total	100

N= 145

Få foreldre er kritiske til materialet de har fått fra kirken. Langt på vei de fleste har et positivt inntrykk av det. Av de som har svart på spørsmålet har flest foreldre krysset av at de synes det var interessant og dernest lærerikt. Hver tredje foreldre synes det var inspirerende. Utfordringen for kirken er tydeligvis ikke å lage et bedre informasjonsmateriell, men heller å motivere, legge til rette og gjøre det naturlig å bruke materialet. Ut fra tabellen over er det mye som tyder på at det støver ned i hylla eller blir kastet etter en stund.

Tabell 24 Syn på mottatt materiell. Prosent**(Kan sette inntil 3 kryss)**

	Prosent
Interessant	50
Alt for omfattende	3
Overfladisk	10
Inspirerende	23
Lærerikt	39
Vanskelig å forstå	4

N= 125

10 KONFIRMANTFORELDRES HOLDNING TIL KIRKENS FORMIDLING

Konfirmantforeldre er ikke særlig forskjellig fra småbarnsforeldre i synet på hvilke verdier, hvilken kunnskap og hvilke trosholdninger kirken bør formidle til den oppvoksende generasjon. De fleste småbarnsforeldre synes i likhet med de fleste konfirmantforeldre at det er viktig at kirken formidler respekt for andre mennesker. En nærliggende forståelse av respekten for enkeltindividet og hver enkelts integritet i kirkelig sammenheng er den individuelle friheten til å kunne ta stilling i tros- og livssynsspørsmål.

Tabell 25 Konfirmantforeldres oppfatning av hva konfirmanter bør lære. Prosent

	Viktig	Nokså viktig	Uviktig	Total
Respekt for andre mennesker	94	6	1	101
Nestekjærlighet	89	10	2	101
Tilgivelse	81	16	4	100
Kristne høytider og hva de betyr	76	23	2	101
Hva dåp er	72	24	4	100
At Gud elsker alle mennesker og bryr seg om hver enkelt	67	21	13	101
At vi kan be til Gud	64	24	12	100
Hvem Jesus er	57	32	11	100
Miljøspørsmål og vern av skaperverket	55	38	7	100
Respekt for det hellige	55	35	10	100
Kropp og seksualitet	44	46	11	101
Hvordan leve som en kristen	42	39	19	100
Andre religioner	38	48	14	100
Gudstjenestens ledd og betydning	29	52	18	99
Hva nattverd er	18	38	44	100

N= 163-171

Også verdiene nestekjærlighet og tilgivelse er det viktig for de aller fleste konfirmantforeldre at kirken formidler til konfirmanterne. Flere dåpsforeldre enn konfirmantforeldre legger stor vekt på kristne høytider, mens formidling av kunnskap om dåpen har oppslutning fra like stor andel småbarnsforeldre som konfirmantforeldre. På sin side er flere konfirmantforeldre opptatt av at kirken skal formidle tilgivelse og kunnskap om Jesus. Derimot er andelen tilnærmet like stor blant småbarnsforeldre og konfirmantforeldre i synet på viktigheten av å formidle trosholdningen at Gud elsker alle mennesker og bryr seg om hver enkelt, respekten for det hellige og at vi kan be til Gud.

Spørsmålet om miljøengasjement er formulert på noe ulik måte for småbarnsforeldre og foreldre til konfirmanter, men er like fullt ment å fange opp foreldres holdning til at kirken skal legge vekt på miljøspørsmål. Småbarnsforeldre ble spurt om verdien av ansvaret for jordkloden og konfirmantforeldre om miljøspørsmål og vern av skaperverket. Langt flere småbarnsforeldre mener at det er viktig at kirken formidler et miljøengasjement enn konfirmantforeldre.

Temaet nattverd engasjerer mange i kirken. Bruk av nattverd i gudstjenesten og tiltak for å få flere til å gå til nattverd er et aktuelt tema for ansatte og frivillige i menighetene. I to av de studerte menighetene er det ulike oppfatninger om bruken av nattverd. I Viken menighet er det flere som er uenig i at nattverden ikke knyttes til skriftemålet. Åsen menighet har et stort fokus på å gi barn opplæring i nattverd, og legger praktisk til rette for at barn skal delta i nattverdsfeiringen. Noen foreldre synes dette er fremmedartede og lar være å delta i nattverden selv om deres barn gjør det. At nattverd er kontroversielt i mange menigheter er nok årsaken til at forholdsvis få konfirmantforeldre og foreldre til barn er opptatt av at kirken skal vektlegge nattverd i formidlingen.

Det er stort samsvar mellom foreldres oppfatning av hva som er viktig at ungdommen lærer i konfirmasjonsundervisningen og hva konfirmantene faktisk sitter igjen med etter konfirmasjonstiden. I følge konfirmantforeldrene har åtte av ti foreldre (83 %) inntrykk av at barna deres har lært det de som foreldre anser som viktig i konfirmasjonstiden.

Konfirmasjon skaper en forskjell for konfirmantene (Høeg 2009, Niemela 2010). I løpet av konfirmasjonstiden deltar konfirmantene i mange trospraksiser og rituelle handlinger. Også deres forhold til gudstjenester, andakter, bønn og nattverd endrer seg i løpet av konfirmasjonstiden. Et eksempel på det er konfirmantenes holdning til selve konfirmasjonsdagen med konfirmasjonsgudstjeneste og fest i etterkant med familie og venner. Den familiære siden ved konfirmasjon (en høytidelig dag sammen med venner og familie) var for mange konfirmanter et viktig motiv for valg av konfirmasjon, sammen den materielle siden (å få penger og presenter). For ganske få konfirmanter var gudstjenesten med velsignelse et viktig motiv. På slutten av konfirmasjonstiden er alle de tre sidene ved konfirmasjonsdagen (den familiære, gudstjenestelige og den materielle) av betydning for mange konfirmanter. Sett i forhold til hvordan disse sidene ble målt som motiv for konfirmasjon, har økningen i vurderingen av den rituelle dimensjonen (den familiære og den gudstjenestelige) økt mest i verdi (Høeg 2009).

Tabell 26 Motiver for konfirmasjon. Prosent

For å ha en fin markering med familie og venner på konfirmasjonsdagen	58 %
For å få penger og presanger	52 %
For å bli velsignet på konfirmasjonsdagen	35 %

N = 2206-2233

Tabell 27 Holdninger til konfirmasjon (Stilt til konfirmantene på slutten av konfirmasjonstiden). Prosent

Når du tenker på konfirmasjonsdagen hvor viktig er det...	
å ha en fin markering med venner og familie på konfirmasjonsdagen	89 %
å få penger og presanger på konfirmasjonsdagen	75 %
å bli velsignet på konfirmasjonsdagen på konfirmasjonsdagen	62 %

N = 2292-2298

I konfirmasjonstiden er det ungdommen det dreier seg om og ikke foreldrene. Følgelig er det konfirmantene som står i sentrum for kirkens undervisning, kommunikasjon og samhandling. Foreldre lever sammen med konfirmantene i hverdagen og følger konfirmasjonstiden fra sidelinjen. Foreldrene danner seg oppfatninger av barnets konfirmanttid gjennom informasjonsmøter og gudstjenester, men stort sett skjer det på grunnlag av det konfirmanten selv formidler. Ut fra foreldrenes oppfatninger, skaper ikke konfirmasjonstiden stor interesse for kristendommen for mange av konfirmantene. Bare en liten andel ungdom har blitt mye mer interessert i kristendommen enn de var før. Fire av ti foreldre sier at det har vært en forandring mot noe mer interesse og nesten halvparten mener at det verken har skjedd en endring mot mindre eller større interesse. Hver tiende foreldre oppgir at konfirmanten har blitt noe mer interessert.

Fokuset i konfirmasjonstiden skal være på å "gi en helhetlig oversikt over et møte med troens innholds- praksis- og fellesskapsdimensjoner i dialog med konfirmantens livsspørsmål" (Gud gir – vi deler 2010:23). Læring gjennom sosialt samvær og kristne trospraksiser hvor konfirmantenes egne spørsmål og funderinger kommer til uttrykk kan være en dekkende måte å uttrykke innholdet i konfirmasjonstiden på. Tabellen nedenunder forsøker å dekke konfirmasjonstidens ulike dimensjoner ved å spørre foreldrene om hva de mener er det viktigste kirken kan bidra med. Spørsmålene er noe overlappende med tabell 25, da det også her spørres etter innholdet i konfirmasjon og hvilke av de mange sidene ved undervisning og samvær som bør prege konfirmasjonstiden og konfirmantenes utbytte.

Foreldrene er samstemte i synet på at det viktigste kirken kan gi konfirmantene er en fin tid sammen med andre konfirmanter. Foreldrenes vurdering av et godt sosialt miljø blant ungdommen gjennom konfirmasjonstiden er sammenfallende med konfirmantenes egne holdninger til konfirmasjon. Både når det gjelder motiver for konfirmasjon og utbytte av konfirmasjon er de fleste konfirmanter opptatt av den sosiale siden ved konfirmasjonstiden. Tre sider ved den sosiale dimensjonen ble målt hos konfirmantene. Dette gjaldt å oppleve mye action, være sammen med venner og bli kjent med jevnaldrende og oppleve fellesskap med andre konfirmanter. Å oppleve fellesskap med andre konfirmanter var konfirmantene i størst grad var motivert for. Av de sosiale faktorene var det også fellesskapsfaktoren som flest konfirmanter som på slutten av konfirmasjonstiden mente at de hadde fått innfridd.

Bibelkunnskap, hjelp til å velge livssyn, få en kristen tro og finne sin egen vei til Gud er omtrent hver tredje mor eller far opptatt av at kirkens skal gi konfirmantene. Sammenligner vi igjen foreldre og konfirmanter kan vi på grunnlag av konfirmantundersøkelsen fra 2007 se at konfirmantene er mer opptatt av de spesifikt religiøse sidene ved konfirmasjon, både som motiv for konfirmasjon og i holdninger til hva konfirmasjon er enn deres foreldre (Høeg 2009).

Tabell 28 Det viktigste kirken kan gi konfirmantene er... (Kan sette inntil fire kryss). Prosent

	Prosent
En fin tid sammen med andre ungdommer	80
Kjennskap til kirken og kirkens arbeid	67
Større fortrolighet med innholdet i Bibelen	33
Hjelp til å velge livssyn	33
Kristen tro	30
Hjelp til å finne sin egen vei til Gud	31
Hjelp til å bli sosialt moden	30

N= 180

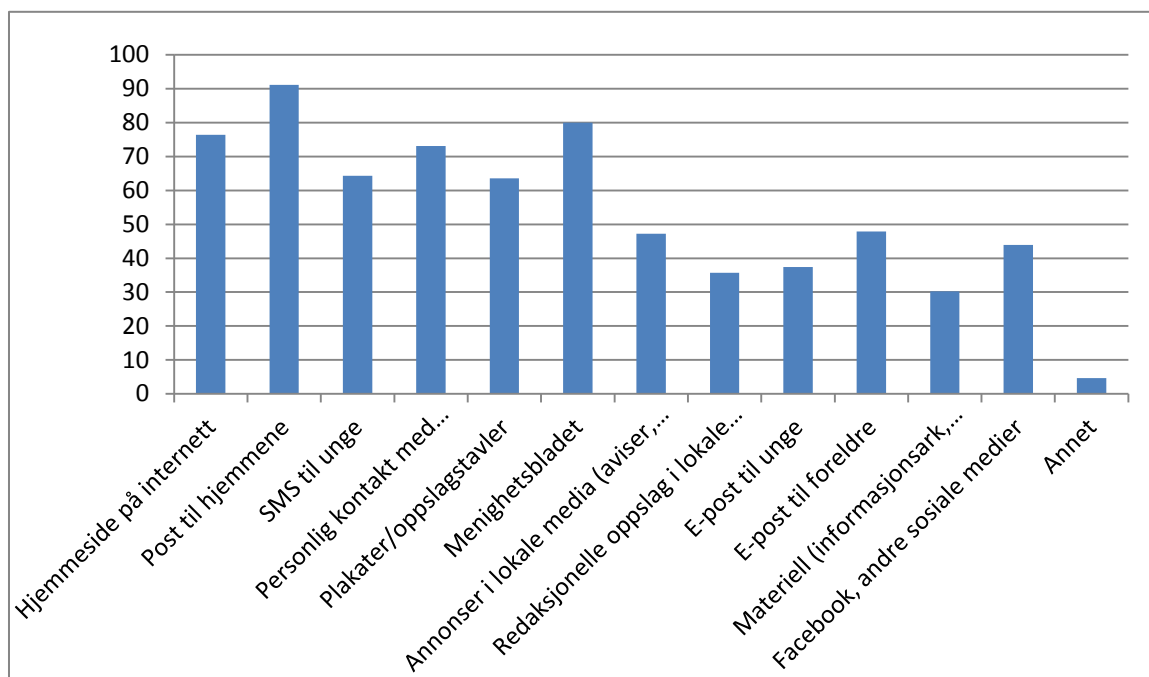
11 INFORMASJON

11.1 ANSATTES BRUK AV INFORMASJONSKANALER

De ansatte tar i bruk mange informasjonskanaler for å informere barn, unge og foreldre om trosopplæringstilbudet, men fortsatt er det de tradisjonelle informasjonskanalene som er de mest brukte. Ut over post til hjemmet og menighetsbladet seiler hjemmesiden opp som den tredje meste brukte informasjonskanalen og personlig kontakt med barn/unge/foreldre som den fjerde mest brukte kanalen.

Når menigheten skal informere foreldre er det vanligere å bruke e-post enn det er i kontakten med ungdom. Menigheten kontakter ungdom i større grad ved hjelp av SMS enn e-post. Nesten to av tre ansatte sier at de kontakter ungdom via SMS. Kirken bruker også sosiale medier i kontakten med foreldrene. Fire av ti menigheter (44 %) bruker Facebook eller andre sosiale medier når de skal informere. Nå har vi ikke spurt spesielt om dette er mer utbredt i kontakten med ungdom enn i kontakten med foreldre, men skal en dømme ut fra den informasjonen mange menigheter har om sitt ungdomsarbeid, ser det ut til at flere og flere bruker Facebook for løpende informasjon om tilbud og arrangementer.

Figur 6 Kanaler menigheten benytter for å informere barn, unge og hjem om trosopplæringstilbudet

N= 231

Muligens vil vi i framtiden se at menighetene i større grad gjør bruk av Facebook for å informere ungdommen, og at Facebook vil supplere eller overta for e-post. Den nasjonale trenden viser at nordmenns brukervaner har forandret seg og forandrer seg fortløpende. I følge Post- og teletilsynets undersøkelse fra andre kvartal 2011 snakker nordmenn mindre i telefonen og sender færre SMS-meldinger enn tidligere, og gjør mer bruk av sosiale medier. Skal Den norske kirke være i takt med tiden, er det derfor viktig å kjenne nordmenns kommunikasjonsvaner og bruke de samme kanaler som de fleste bruker for kontakt og informasjon. Ikke minst gjelder det å intensivere bruken av de sosiale mediene i kontakt med ungdom. Post- og teletilsynets undersøkelse viser at ungdom 15-25 år er den store brukeren av sosiale medier. 88 prosent bruker sosiale medier daglig. På tross av at bruken avtar med alderen, bruker også mange voksne sosiale medier daglig. Henholdsvis 60 prosent av voksne mellom 26 og 35 år og 40 prosent mellom 36 og 45 år gjør det daglig (Befolkningens bruk av elektroniske kommunikasjonstjenester 2011:21-21).⁵ Det vil si at kirken vil gjennom sosiale medier både kunne nå mange ungdom og foreldre som har barn som er aktive i kirken.

Undersøkelsen om nordmenns bruk av elektroniske kommunikasjonstjenester gir også interessante opplysninger om de ulike aldersgruppene vaner, noe som er viktig å legge merke til for de i kirken som er engasjert i trosopplæring. Undersøkelsen viser at det er betydelige forskjeller i hyppighet i bruk av SMS mellom aldersgruppene. Generelt bruker få nordmenn sjeldent eller aldri SMS, med unntak for aldersgruppene fra 66 år og oppover, hvor bare 33 prosent bruker det daglig. 86 prosent av ungdom 15- 25 år sender eller motta SMS daglig, 11 prosent ukentlig, 2 prosent sjelden og 1 prosent vet ikke eller har ikke svart. Den daglige bruken av SMS avtar hurtig med stigende alder. I de tre yngste aldersgruppene (15-25 år, 26-35 år, 36-45 år) er andelen daglige brukere på over 80 prosent. I de eldre aldersgruppene er den andelen betydelig lavere (Befolkningens bruk av elektroniske kommunikasjonstjenester 2011:18).

I de studerte menighetene er det store variasjoner i hvordan man kommuniserer med deltakerne. I Åsen menighet bruker organisten aktivt SMS-meldinger for å informere barn og deres foreldre om koret. Både i forkant av øvelser og opptredener går kontaktene på SMS. Organisten synes at det fungerer bra, og at det er helt påkrevd for at menigheten skal kunne ha kor. Korene i Åsen er små, med ca 10 korister pr kor. Tatt i betraktning de små korene, er det trolig helt nødvendig at korister og foreldre får tett oppfølging. Når mer enn én skulle glemme øvelse eller opptreden vil lett fraværet bli så stort at koret kan gå i oppløsning.

I mindre sammenhenger fungerer SMS godt, men det er ressurskrevende for ansatte å sende ut til over 100 konfirmanter til hver samling. Dette gjøres i Sletta menighet. En ansatt beskriver hvordan alle konfirmantene får:

“en påminnelse før, det er gjerne samme dagen da. Ikke sant, husk sånn og sånn, og så sees vi i kveld. Et eller annet sånn. Og så går det jo ut informasjon på foreldremøtet, og så går det ut informasjon på e-post, med også da påminnelser. Det er kanskje en av de store frustrasjonene da, hvis en kan si det sånn, i jobben, ikke sant, det har vi ikke fått, den har ikke fått den informasjonen, nei vel, og så går vi på e-post da, ikke sant. Så det er på en måte, jeg får jo beskjed på min maskin hvis noe ikke er sendt. Ikke sant.”

⁵ Rapporten fra Post- og teletilsynet (PT) analyserer hvordan befolkningen i Norge benytter de viktigste elektroniske kommunikasjonstjenestene. PT legger to ganger i året fram statistikk som viser hovedtrekk ved utviklingen i markedene for elektroniske kommunikasjonstjenester. Målgruppen for undersøkelsen er forbrukere på ekomarkedet. Undersøkelsen er gjennomført blant personer mellom 15 og 85 år og hadde en oppslutning på 24 %.

I Skogen menighet brukes også SMS i forbindelse med korvirksomhet. Disse korene er relativt store, og også her er de stadige påminningene ressurskrevende. Informasjonsutvekslingen tar tid og oppleves til tider svært frustrerende. Likevel mener en ansatt i Sletta menighet at det er nødvendig med så tett oppfølging av de unge, ellers møter de ikke opp. Ofte bruker de her en kombinasjon av SMS og e-post til foreldre, hvor de bruker SMS til å minne foreldrene på at de har mottatt en e-post.

På mindre steder hvor de fleste kjenner hverandre, er den personlige informasjonen den mest effektive. Slik beskriver organisten i Viken menighet hvordan det er enklest å rekruttere. Det hjelper å bli kjent med folk, og derfor er det også noe frustrasjon blant de ansatte her fordi de mener trosopplæringsreformens punktuelle karakter gjør at de ikke får et personlig forhold til foreldrene slik de gjør det med kontinuerlige tiltak. Samtidig når de flere, men det blir ofte med det ene tiltaket i året. Presten i Viken forteller at han kjenner nesten alle småbarnsforeldrene i menigheten og at "det er klart det betyr noe for når du inviterer til disse større tingene spesielt, når de føler at de kjenner meg så er det på en måte lettere å sende avgårde, ungene sine. Det er ikke bare til en, kan du si, en anonym kirkelig anonym menighet, men det er personer der de kjenner". Denne typen kontakt på mindre steder skaper en type tilhørighet og trygghet i forhold til kirken, og terskelen for å si nei til slike tilbud blir selvsagt også større gjennom personlig kontakt. En slik personlig kontakt brukes også i Åsen menighet, her ringer de ofte for å minne foreldrene på trosopplæringstiltak. Åsen er også ei mindre bygd, hvor mange kjenner hverandre, noe som gjør det mer naturlig med personlig kontakt enn på større steder.

I intervjuene med de ansatte fremgår det blant annet at det i starten har vært vanskelig å vite hvordan man skal informere foreldrene om selve reformen før den faktisk er innført. En ansatt i Sletta menighet beskriver hvordan denne usikkerheten kom til uttrykk hos foreldrene på følgende måte:

"(...) altså vi skulle jo hente ungene i barnehagen, og vi skulle jo liksom ha de i "kjerka", og undervise de der og levere de tilbake. Og da var det litt sånn usikkerhet tror jeg, i foreldregruppen, om hva dette er for noe, ikke sant. Hva er dette? (...)så jeg tror nok informasjonen er god, men det er det å på en måte for foreldrene å se sammenhengen i dette, hva er dette egentlig. Og det er jo ikke så lett, når vi på en måte ikke har denne veggen foran deg, og kan se helt konkret hvordan vi skal jobbe systematisk med trosopplæring i mange år framover."

Informanten beskriver hvordan foreldrene reagerte med tilbakeholdenhet overfor noe de opplevde som nytt i menigheten. Han mener det tar tid å innarbeide nye tiltak, og å få ut tilstrekkelig informasjon om dem. Spesielt er det et dilemma i forhold til hvor mye informasjon som skal sendes ut om selve reformen. Det handler om å tilpasse mengden slik at foreldrene leser den, samtidig som de må få nok informasjon til å se sammenhengen. I Sletta menighet har de også vært opptatt at de ikke ville gi ut for mye informasjon før planen var godkjent, derfor vet ikke foreldrene så mye om selve reformen ennå, fordi det er så nytt. Flere informanter presiserer også at de er opptatt av kvaliteten på informasjonen som sendes ut. Presten i Sletta sier dette handler om:

"(...)kvalitet på den måten at vi har styr på allergier, transport og kontakt med hjemmet ordentlig, og fullmakt til barnehage og skole og tydelig informasjon i brev og at en tilrettelegger for alle, altså at det skal være kvalitet på det da. Det tenker vi er veldig viktig i forhold til å få et godt rykte og at ungene selv og foreldrene har lyst til å være med."

Informasjonen må være ryddig, informativ og inkluderende, samtidig som den også skal fenge barna. Ofte sendes det personlige invitasjoner til barna i posten med utfyllende informasjon til foresatte. Kirken må konkurrere med mange andre tilbud og derfor er det viktig at den informasjonen som kommer holder best mulig kvalitet. En ansatt i Lien menighet sier:

“Skal kirken være relevant, så må det være bra. Og så har begge kirkene tradisjon for å være åpne og inkluderende fellesskap, som ønsker å legge til rette for hele mangfoldet av folk med både sosiale evner og seksuelle legning og kognitive egenskaper. Så dette her med å være inkluderende, når vi inviterer så står det at trosopplæring er for alle og det vil legges til rette for alle behov. Så det er noe som både har blitt fokusert på selvølgelig fra sentralt hold, men som en hadde det meste her fra før også, i kirkene her.

I forhold til utsendelse av brev påpeker flere ansatte at medlemsregistrene er dårlig oppdatert. Dette fører til at det sendes ut en del informasjon til mennesker som er utmeldt av Den norske kirke, og at tilflyttere ikke får den informasjonen de skal ha.

11.2 FORELDRES HOLDNING TIL KIRKENS INFORMASJONSARBEID

De fleste foreldre har mottatt informasjon om kirkens tilbud til barn og unge. Tre av fire foreldre har fått informasjon, mens én av fire har ikke fått det. Bare halvparten av foreldrene er godt fornøyd med informasjonen. Dette er en langt mindre andel enn det som kommer fram i andre sammenhenger, når kirkens medlemmer har blitt spurt om hva de mener om informasjonen fra kirken.

I Innbyggerundersøkelsen fra 2010, som ble utført blant kirkens medlemmer som har hatt erfaring med kirken som pårørende eller som bruker, får kirken generelt gode anmeldelser for sitt informasjonsarbeid. Medlemmene synes det er lett å finne fram til informasjon om kirken og å finne fram til veiledende informasjon om dåp, konfirmasjon osv. De mener også at de ansatte i stor grad gir nødvendig informasjon. Når det gjelder informasjonskanalen kirkens Internettside, og medlemmenes generelle vurdering av den, er 69 prosent av medlemmene bare delvis fornøyd (Difi-rapport 2010).

På spørsmålet i foreldreundersøkelsen om hva foreldrene synes om informasjonen de har fått fra kirkens Internettside er holdningene langt mer positive enn i Innbyggerundersøkelsen. I foreldreundersøkelsen svarer åtte av ti at informasjonen er meget bra eller bra. Den høye andelen som svarer at de er godt fornøyd må sees i lys av at få foreldre har erfaring med kirken på dette området. Bare 22 prosent i foreldreundersøkelsen har søkt eller fått informasjon om kirkens tilbud til barn og unge via hjemmesidene. De aller fleste har med andre ord ikke benyttet seg av denne informasjonskanalen.

Innbyggerundersøkelsen er en representativ undersøkelse blant brukerne av kirken, deriblant den gruppen som foreldreundersøkelsen omfatter. I vårt tilfelle foreldre som har barn i dåpsalder og foreldre som har barn i konfirmasjonsalder, i tillegg til foreldre til 9-åringer. I og med at utvalgene har flere likhetstrekk, er det verdt å merke seg resultatene fra innbyggerundersøkelsen. At syv av ti bare er delvis fornøyd med kirkens hjemmeside, peker på at kirken må intensivere arbeidet med denne informasjonskanalen.

Både de menighetene som driver med informasjonsformidling til andre menighetsmedlemmer og vanlige menighetsmedlemmer som sørger for informasjonsinnhenting om menigheten anvendes tradisjonelle i valg og bruk av informasjonskanaler. Menighetsbladet er en viktig informasjonskanal for foreldrene. Bortsett i fra de som ikke får menighetens menighetsblad i posten (én av ti foreldre), leser nesten alle andre menighetsbladet. Også tidligere undersøkelser, som er representative for kirkens medlemmer, rapporterer om at medlemmene leser menighetsbladet (Folkekirke 2000). Mye taler derfor for at kirkens aktive informering av tilbud til barn og unge gjennom menighetsbladet ikke er formålsløs. Hvis menighetene fortsatt ønsker å nå foreldre med informasjon om trosopplæringen bør de derfor fortsette å legge arbeid i dette informasjonsskrivet.

Menighetens bruk av menighetsbladet til å informere om trosopplæringen og foreldres bruk av menighetsbladet, kan ikke tjene som en støtte til ikke å arbeide med moderne informasjonskanaler, slik som Internett. Det finnes flere gode argumenter for å ha en informativ, appetittvekkende og pedagogisk oppbygd hjemmeside. For det første kan foreldrene finne løpende oppdatert informasjon når på døgnet en måtte ønske det. For det andre kan informasjonsmengden være stor, men ikke nødvendig å forholde seg til hvis søkeverktøyet er godt. Og for det tredje er det foreldrene som søker informasjon fra kirken, og ikke kirken som henvender seg til foreldrene. Det siste argumentet er viktig når vi ser på tabellen nedenunder. Ikke alle foreldre ønsker at kirken skal være for påtrengende i sin informasjon til foreldrene. Det vil si at godt og vel hver fjerde mor eller far vil bare ha informasjon av og til, hver femte en sjelden gang og nesten hver tiende vil ikke motta informasjon.

Tabell 29 Holdninger til å motta informasjon fra kirken om tilbud for barn/unge. Prosent

	Prosent
Jeg ønsker å motta informasjon av og til	37
Jeg ønsker å motta informasjon hver gang kirken har et tilbud	29
Jeg synes det er OK å få informasjon en sjelden gang	20
Jeg ønsker ikke å motta slik informasjon	8
Vet ikke	5
Totalt	99

N=515

Kirkens mål med informasjonen om de ulike trosopplæringstiltakene, er selvsagt at den skal nå ut til alle medlemmene og at de skal få flest mulig deltakere på de ulike oppleggene. For at dette skal skje må man sørge for at informasjonen kommer alle medlemmene i hende. I tillegg må informasjon oppleves som god, ryddig og være noe som trigger barn, unge og deres foreldre til å ønske å delta.

11.3 INFORMASJONSKANALER OG RELASJONSBYGGING

De ulike typene informasjonskanaler som tas i bruk kan plasseres på en skala i forhold til grad av personlig kommunikasjon, samhandling og kontakt mellom menighet og hjem.

Grad av personlig kontakt

Man kan tenke seg plakater og informasjon på hjemmeside som de mest uforpliktende og minst personlige måtene å formidle informasjon på. Disse er nok også de minst tilgjengelige. Avisannonser og menighetsblad kommer hjem i postkassen til de fleste og leses av mange. Her er også informasjonen mer generell og retter seg mer generelt mot et årskull eller liknende. Brev i posten, mail og SMS er personlige henvendelser med navn, og brevene er ofte adressert med barnets navn. Her er det likevel ingen direkte kontakt mellom mottaker og avsender, slik det vil være i en telefonsamtale eller et hjemmebesøk.

De foreldrene vi har intervjuet som har deltatt på trosopplæringstiltak med sine barn er stort sett fornøyd med informasjonen de har mottatt. De fleste fremhever det å få brev i posten fra kirken som noe positivt. Noen er også inne og sjekker aktivitetstilbudet på hjemmesidene. Informasjonen i brevform eller på mail, oppleves som god og informativ og i tillegg synes barna det er gøy om brevet er adressert til dem. Noen menigheter velger å skrive brev tilpasset barna som foreldrene kan lese opp for dem. Dette er en form for personlig kontakt disse foreldrene setter pris på og som nok har ført til at flere har valgt å sende barna sine på trosopplæringstiltak. Flere foreldre fremhever at det var det personlige brevet til barnet som gjorde utslaget for deltakelse på aktiviteten. Ei mor i Sletta menighet beskriver hvordan "de fikk en litt sånn gøy invitasjon, at dette her var spennende, at de skulle være etterforskere i kirken og liksom sånn da. Og det fenget han veldig. Og så agent, og så hadde de et sånn kodeord som de måtte pugge før de kom da" (Intervju med mor til 8-åring på tårnagenthelg). Hun beskriver hvordan denne informasjonen fra menigheten utslagsgivende for at sønnen ønsket å delta på tårnagent, og hvordan de alle opplevde et positivt møte med kirken gjennom dette, selv om de ikke er aktive til vanlig. Ei mor i Lien menighet var også veldig positiv til brevet datteren fikk til 6-års klubb. Det var: "Nydelig sånn bilde liksom, og skrevet til barn også, på en veldig fin måte. Det er jo halve stasen altså, å få brev i posten. Det er rett og slett skikkelig stas, når det bare er til henne. (...) Ja, så henger det på kjøleskapet og så gleder man seg."

Den personlige henvendelsen til foreldre og barn i brevform ser altså ut til å vurderes positivt av foreldre som har deltatt på trosopplæringsaktiviteter. Også de som ikke er aktive i kirken til vanlig liker å få slik informasjon. I en hektisk hverdag blir dette en grei måte å holde seg orientert om hva som skjer i kirken på, og foreldrene har muligheten til å velge fritt om de ønsker å delta eller ikke. I tillegg opplever de seg som inkludert, og noen beskriver også hvordan de etter trosopplæringsreformen har fått mer informasjon om hva som skjer i kirken. Selv om kirkelige aktiviteter ikke er hovedprioriteten for mange foreldre mener flere at det er greit å få muligheten til å velge og å motta slik informasjon. Ei mor sier: "Ja, når man er i statskirken så synes jeg jo ikke det er urimelig i det hele tatt. Jeg synes tvert i mot at det er viktig, for det er jo også, hvis man da ikke ønsker det, så er det kanskje lettere å ta det valget å melde seg ut?" Liknende resonnementer finnes også hos flere foreldre som ikke er kirkelig aktive, men som er positive til å motta informasjon fordi de har valgt å være medlemmer av statskirken. Tre foreldre fra Sletta menighet som ikke er aktive til vanlig, ønsker seg flere aktiviteter og mer informasjon. De mener slike invitasjoner er med på å gi dem et lite "puff" til å delta på aktiviteter i kirkelig sammenheng, og synes det er flott at kirken er blitt mer aktiv på tilbydersiden for barn og unge. Ei annen mor fra samme menighet beskriver en liknende holdning. Hun sier familien ikke er aktive brukere av kirken, men at de stiller opp "når en blir kalt inn." I forhold til innkalling gjelder dette trosopplæringsaktiviteter med begrenset varighet. Ei mor i Lien menighet mener den økte informasjonen fra kirken er med på å aktivisere passive medlemmer:

“Jeg tror det er veldig viktig at kirken er sånn aktiv. Opplegget. Jeg tenker at vi er midt i målgruppen med en sånn aktivitet, nemlig vi som er i statskirken men er passive medlemmer. Eller oppleves som passive medlemmer fordi vi ikke er i de vanlige aktivitetene. Og da tenker jeg at nettopp sånne, en så konkret invitasjon, er veldig viktig og positivt.”

Flere foreldre fremhever at hverdagen er hektisk, og at de holder seg lite oppdatert på hva som skjer i kirkelig sammenheng. Gjennom personlige brev til barna får de et innblikk, og slike brev er i vår tid en sjeldenhet og oppleves derfor som noe positivt. Slike invitasjoner ser altså ut til å kunne bidra til at en del ikke aktive medlemmer melder seg på trosopplæringstiltak, og også ønsker å delta på flere aktiviteter i etterkant.

Informasjon som er god gjør deltakelse på tiltaket betryggende. I Sletta menighet har de lagt en del trosopplæringsaktiviteter i barnehagetida, hvor de har egne sjåfører som henter og bringer barna til kirken. Et foreldrepar beskriver hvordan barna ble presentert for sjåførene på forhånd slik at de kjente navnet og visste hvem de skulle kjøre med. Det ble også vurdert positivt å ha et slikt opplegg på dagtid uten å involvere foreldrene:

“Ja, dette er ganske smart, fordi at her henter, hvis du skal snakke om, nå er ikke vi så opptatt av begrepet tidsklemme, men i hvert fall at det skjer ganske mye i en familie med flere barn, så er det jo utrolig gunstig at noe kan skje i barnehagetiden. Ikke at, altså barnehagetiden er viktig. Men at en kan legge inn sånne økter der, er jo, det er veldig greit for oss som foreldre” (far Sletta).

Ei mor fra Sletta menighet var imidlertid kritisk til dette opplegget og valgte ikke å sende datteren sin på det fordi hun ikke kjente sjåførene og hun ønsket ikke at barnet skulle sitte på med fremmede. Hun forteller også at opplegget var vinterstid, det var snø og glatte veier, og hun ikke fikk informasjon om type bilsete som skulle brukes, eller type bil. Begge disse foreldrene var aktive i menigheten, men hadde altså ulik oppfatning av kvaliteten på informasjonen som ble formidlet.

I forhold til type informasjon sees e-post og SMS på som ok kommunikasjonskanaler, men da etter at kontakten er etablert. SMS brukes som oftest som påminner til aktivitetene som skal foregå, ofte til for eksempel konfirmanter, deltakere på kor osv. Dette fungerer som ”huskelappen” for foreldre, og dersom de ikke blir minnet om aktiviteten kommer det få. Ei mor i Viken forteller hvordan kordirigenten følger opp med slike meldinger: “Han sender jo SMS før hver øving og før hver fremføring i kirka. Så han har jo veldig. Ja. Så det er – det står det respekt av (latter) Så det skal ikke være mulig å glemme – Det var EN tirsdag, da kom den litt sent, og da tror jeg jeg hadde 3-4 meldinger: Er det øving i dag? Er det øving i dag? For de hadde ikke fått melding.”

Av disse formene for kontakt kreves det ingen ansikt til ansikt samhandling. Foreldrene får studere informasjonen i fred og de må kun melde fra hvis de ønsker å delta. Når det gjelder den mer personlige kontakten, oppleves foreldrene som noe mer reserverte, og enkelte har opplevd kirken som påtrengende ved for eksempel telefonkontakt angående givertjeneste. Personlig kontakt ses også på som positivt, men da i forhold til at man får noe, når det gjelder å gi stiller man seg litt annerledes. En informant forteller om kontakt for å engasjere foreldrene i givertjeneste på denne måten:

“Ja, hvis jeg er medlem av Statskirken, så gjør det meg ingen ting at de sender ut ting ikke sant, sånn... Jeg ble nok mer overrasket når jeg fikk den der... de ønsket noen bidrag eller penger, for en stund siden.” Hun forteller at de fikk en giro i posten og glemte den bort, men så ble de oppringt fra

menigheten! ”Og spurte meg igjen om jeg hadde sett og fått den lappen da,” forteller hun. jeg tenkte: ”Det må jeg jo kunne bestemme selv? Påtrengende, ikke sant.”

Kontakten med kirken oppleves som positiv når den er i brevform, på mail og er invitasjon til tiltak, men i forhold til å bli kontaktet personlig for å gi penger er altså responsen fra denne moren mer negativ, hun blir forfjamsset, og synes det er litt frekt samtidig som hun gjerne vil gi, men ikke ut fra press.

Den mest personlige formen for kontakt er ved at noen i menigheten kommer hjem til foreldrene for å levere ut gaver eller informasjon om kirkens arbeid. Dette gjøres flere steder i forbindelse med dåpsdagen. Her er reaksjonene litt blandet. Foreldrene blir glad for gaven, men noe forfjamsset over å få besøk, i alle fall første gangen. Det kan synes som de opplever det som litt for nært, samtidig som de også sier det var ”helt greit”. En mor ble tydelig brydd første gangen fordi hun ikke ante at det var sønnens dåpsdag. Hun beskriver hvordan de etter hvert begynte å huske denne dagen, og hun syntes det var hyggelig å markere den, men da besøkene sluttet ble det glemt. Dersom man får besøk fra menigheten kan det oppleves som mer påtrengende om det er en fremmed som banker på enn en man kjenner litt fra før.

Foreldre forteller også om informasjon i etterkant av tiltak. Noen menigheter sender ut hilsener i posten ved for eksempel skolestart. I Sletta menighet sendte de ut linker til bilder etter tårnagenthelg, noe foreldrene som ble intervjuet var veldig positive til. Ei mor fra Lien menighet som har hatt barn på flere tiltak fremhever at man husker barnets navn fra gang til gang. Dette skaper tillit mellom foreldre og trosopplærere.

Oppsummerende kan vi si at hvordan kirken informerer, innholdet i informasjonen og frekvensen på informasjonen er avgjørende for foreldres ønske om å holde kontakt og samhandle med kirken.

11.4 KONFIRMANTFORELDRES INFORMASJONSBEHOV

Vi stilte to spørsmål til foreldrene om deres holdning til kirkens informasjon. Det ene spørsmålet gjaldt generelt hva de synes om informasjon. På dette spørsmålet har vi sett (se begynnelsen av s. 67) at bare halvparten var fornøyd. Dette spørsmålet ble stilt til alle foreldre. Til konfirmantforeldrene stilt vi også et spørsmål om hvorvidt informasjonen dekket deres informasjonsbehov. Mange foreldre er godt fornøyd med kirkens informasjon. Nesten syv av ti mener at informasjonen fra kirken har fullt ut dekket deres behov.

Tabell 30 Holdninger til kirkens informasjon. Prosent

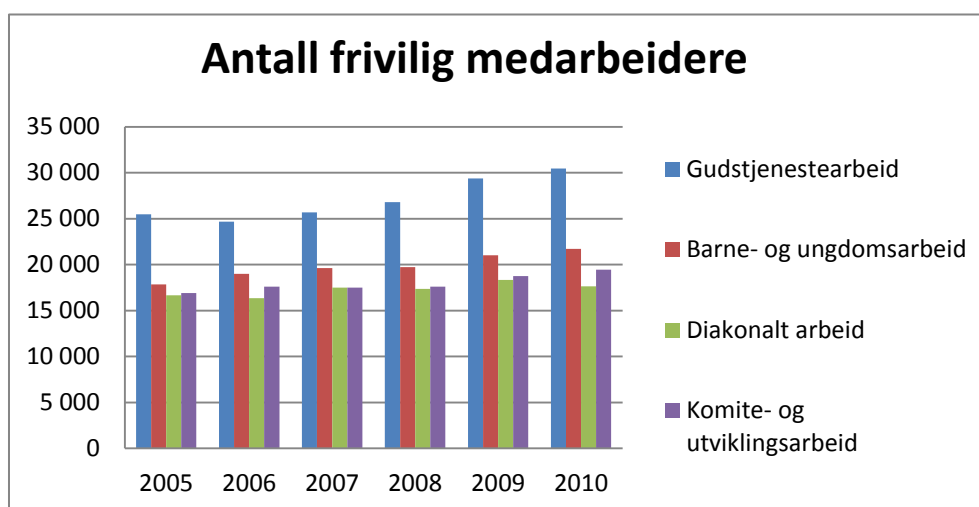
Informasjonen fra kirken har...	Prosent
fullt ut dekket mine behov	68
delvis dekket mine behov	23
ikke dekket mine behov	5
jeg kan ikke huske å ha mottatt informasjon om dette fra kirken	4
Sum	100

N= 171

12 KIRKELIG FRIVILLIG ENGASJEMENT BLANT FORELDRE

Det er en økning i det frivillige engasjementet i Den norske kirke, og spesielt i forhold til på gudstjeneste og trosopplæring. Fra 2005 til 2010 har det vært en vekst i antall frivillig medarbeidere innenfor barne- og ungdomsarbeidet på nesten 18 prosent. Ingen andre av de spesifiserte områdene for frivillighet har hatt den samme økningen som barne- og ungdomsarbeidet. Selv om flere personer er involvert som frivillig i kirkens barne- og ungdomsarbeid vet vi lite om innholdet i frivilligheten. Frivillighetens varighet, mengde eller hvem som utøver frivilligheten har kirken lite kunnskap om. Heller ikke det innsamlede datamaterialet til evaluering av trosopplæringsreformen kan gi oss inngående kunnskap om frivilligheten knyttet til menighetenes trosopplæring.

Figur 7 Antall frivillige medarbeidere etter type frivillig arbeid

Kilde: SSB

Hos foreldre til barn og unge i kirken ligger det et stort potensial til frivillig engasjement i kirkens barne- og ungdomsarbeid. Mange foreldre har bidratt som frivillig i kirkens barn og ungdomsarbeid og mange foreldre stiller seg positive til å bidra. Nesten fire av ti har deltatt som frivillig i kirken de siste tre årene i forbindelse med et arrangement for barn og unge. Av de som ikke har deltatt ønsker fire av ti å delta.

Tabell 31 Andel som kunne tenke seg å delta som frivillig i kirkens arbeid med barn og unge. Prosent

	Prosent
Jeg kunne godt tenke meg å delta	4
Jeg kunne tenke meg å delta, men ikke så mye	36
Jeg kunne ikke tenke meg å delta	60
Total	100

N=312

De aller fleste av foreldrene i foreldreundersøkelsen har som vi vet fått informasjon om kirkens trosopplæring, og mange av dem har barn som på en eller annen måte er engasjert. Det er på bakgrunn av denne kunnskapen om foreldrene vi må fortolke deres holdninger til frivillige engasjement i kirken.

Den store frivillige innsatsen mange foreldre bidrar med i kirkens arbeid for barn og unge gjør det nødvendig å få nærmere kunnskap om hvem de frivillige er og deres utbytte av deltakelsen. Syv av tre foreldre som har bidratt som frivillig i kirkens barne- og ungdomsarbeid i løpet av de tre siste årene er kvinner og de fleste befinner seg i alderen 40 til 49 år med tre barn. Religiøst sett er de mer opptatt av å formidle kristen tro til barna sine enn foreldretutvalget som helhet og de er også mer opptatt av at kirkens skal gi kunnskap om kristendommen til barn. De fleste av foreldrene som har vært frivillig er ikke hyppige kirkegjengere. De fleste går noen ganger i året (39%) eller aldri (33%) i kirken.

Majoriteten av foreldrene synes det har vært meningsfylt å delta som frivillig. Hver tredje forelder har fått mer kjennskap til kirken og kirkens arbeid og hver femte forelder har blitt mer kjent i lokalsamfunnet. Bare seks prosent oppgir at de ikke hadde utbytte av å delta. Seks av ti foreldre mener at deres engasjement har bidratt til at barnet deres fikk delta på noe de hadde lyst til å være med på. Realiseringen av barnets ønske om deltakelse er ikke nødvendigvis bare et utbytte, men kan også være et motiv for frivillig deltakelse.

Tabell 32 Foreldres utbytte av deltakelse. Prosent
(Kan sette inntil tre kryss)

	Prosent
Bidratt til at mitt/mine barn fikk delta på noe de hadde lyst til å være med på	60
Fått mer kjennskap til kirken og kirkens arbeid	36
Bliitt mer kjent i lokalsamfunnet	22
Fått mer kunnskap om kristendommen	7
Ikke har hatt utbytte av å delta	6

N= 196

Terskelen fra å være frivillig deltaker på et tilbud og også være med i utformingen av et tilbud er høy blant foreldre som har unge som er aktive i kirken. Bare 12 prosent av foreldrene har vært med som frivillig har også vært med å utforme et tilbud.

Motivene for deltakelse er ikke de samme for deltakelse i utformingen av tilbudet som generell frivillig deltakelse. De som har vært med å utforme et tilbud til kirken er langt mer opptatt av at deres bidrag har ført til at deres barn har fått et kirkelig tilbud. Flere "utformere" av tilbudene oppgir å ha fått mer kjennskap til kirken og kirkens arbeid og fått mer kunnskap om kristendommen, fått nye venner. Færre i denne gruppen oppgir at deltakelsen har ført til at de har blitt mer kjent i lokalsamfunnet.

Også for denne gruppen frivillige er kvinner over representert og kvinner mellom 40 og 49 år. De er også mer religiøst aktive. De aller flest av foreldrene som har vært frivillig er hyppige kirkegjengere. De fleste går én gang måneden eller oftere (68 %). Resten av foreldrene går noen ganger i året (25%) eller aldri (8%) i kirken.

Tabell 33 Foreldres utbytte av å utforme tilbud til barn og unge. Prosent (Kan sette inntil tre kryss). Prosent

	Prosent
Fått mer kunnskap om kristendommen	14
Bidratt til å gi barn/unge et kirkelig tilbud	80
Fått nye venner/bekjente	52

Fått mer kjennskap til kirken og kirkens arbeid	41
Bidrett til at mitt/mine barn fikk delta på noe de hadde lyst til å være med på	41
Ikke hatt utbytte av å delta	4
Blitt mer kjent i lokalsamfunnet	11
Annet	4

N= 56

I de studerte menighetene kommer det fram at de fleste er svært positive til å bidra med noe praktisk og da spesielt i forhold til matlaging. Kjøring er også ok for de fleste, men når det kommer til å være leder for det religiøse opplegget er man svært reservert. En ansatt forteller hvordan han på hvert eneste foreldremøte for konfirmantene observerer at når det kommer til spørsmål om medvirkning fra foreldre ser at de fleste blir ubekvemme og kikker mest mulig ned i gulvet.

Trosopplæringsreformen har ført til flere markeringer og nye ritualiserte praksiser. Den mest som har fått mest gjennomslag til nå, og som har pågått i flere år er utdeling av 4-årsboka. Markering av dåpsdagen de tre første årene er også innført flere steder. 6-årsbok, tårnagenthelg og Lys Våken er også tiltak som fører til økt aktivitet blant foreldre og barn.

Det er mange som ser på det som en arbeidsdeling at kirken tar seg av den åndelige opplæringsbiten, og at de som foreldre kan hjelpe til med den praktiske organiseringen. Dette gir dem også en følelse av deltakelse og fellesskap. Det ser ut til at foreldrene er svært positive til denne formen for arbeidsdeling. For dem blir det en form for gave- eller tjenesteutveksling hvor kirken tar seg av det åndelige, og de hjelper til med det praktiske. Dette gjør at foreldrene føler seg nyttige, det får en rolle de trives med og de føler de gir noe tilbake til kirken. Dette utvekslings samarbeidet er viktig for foreldrene. Det gir dem en følelse av likeverdighet, og tilhørighet. Foreldrene ønsker altså å bidra, men de vil ha konkrete oppgaver. I forhold til de som ikke er aktive i kirken til vanlig kan det se ut til at de føler seg mer hjemme når de har noe konkret å gjøre eller bidra med under for eksempel gudstjenesten. Noen foreldre vi kom i kontakt med under feltarbeidet, som ikke var vant med å gå på gudstjenester til vanlig følte seg utilpass, og vil helst ikke være i kirken før gudstjenesten startet. Disse hadde ingen oppgaver. Foreldre som hadde bakt, eller skulle hjelpe til med andre ting, fikk en tydelig og klart definert rolle, og disse var veldig positive til opplegget.

13 ANSATTES HOLDNINGER TIL SAMARBEID MED HJEMMET

De ansatte vi har intervjuet har ulike opplevelser knyttet til samarbeidet med hjemmet. Erfaringene er blandet når det gjelder å få foreldre til å stille opp som frivillige på trosopplæringstiltak. I Sletta og Skogen menighet beskrives foreldrene som engasjerte, og det har vært lett å skaffe frivillige til avgrensede tiltak. I Sletta har de vært svært bevisst på å utforme opplegg med tydelige og tidsavgrensede oppgaver, dette mener de er nøkkelen til suksess med å skaffe frivillige. Når det gjelder opplegg for små barn synes det lettere å engasjere foreldre. I forhold til konfirmasjonen opplevelse det som vanskeligere. Kateketen i Sletta menighet sier:

”Noen baker kaker, og noen er med som nattevakter og gruppeledere og altså, så foreldrene blir jo spurt til forskjellige oppgaver, men det er jo ikke alltid så lett å få med seg folk da. Særlig gjelder det vel kanskje i konfirmasjonsarbeidet da. Altså at vi skal ha foreldre til å kjøre for eksempel, eller sånt så er det ”nei, det er travelt”, og det er mange ting som skjer, så det er vanskelig å få det til. Så jeg kunne av og til ønske meg liksom, det er noen foreldre som er veldig engasjerte i barna sine og som følger opp og

som er aktive, ikke sant, i det barnet holder på med. Og så er det noen som ikke er det. Jeg kunne ønske meg at særlig når de kommer til konfirmasjonstiden, at de, når de er fjorten-femten år, at foreldre tok litt mer tak da. Og viste litt mer ansvar, og ikke bare overlot det til sin femtenåring, og liksom huske på samlinger og treff og den type ting, for de er ikke så store. De trenger litt hjelp, og de trenger den tryggheten som en foresatt kan gi da, og hjelpe de med å huske på ting og passe på ting”

Han sier videre at foreldre ofte tror at barna i denne alderen helst ikke vil ha dem med og at det kanskje kan være en årsak til at det er vanskelig å rekruttere foreldre ”(...) og jeg tror for veldig mange av dem så er det fint at foreldrene er engasjerte, og at de bryr seg om hva de holder på med. Jeg tror det er litt en myte at ungdommen på død og liv ikke skal ha med seg foreldrene sine, det tror jeg det ofte er foreldrene som tenker.” Presten i Viken menighet mener også det er en sammenheng mellom foreldrenes engasjement og hvordan de opplever konfirmantgruppen: ”Nei, heheh, med konfirmantene så ser du at det varierer veldig, altså fra kull til kull. Det er en sånn snål opplevelse du har. Og ofte så når du har godt samarbeid med foreldrene, altså hvor du ser at de støtter mye opp under for eksempel foreldremøter og følger opp når det gjelder, så har du de snilleste konfirmantene (ler). Det er noe med den oppfølgingen, altså, som er viktig”.

I de studerte menighetene bærer forholdet mellom foreldre og ansatte er stort sett preg av å være et praktisk samarbeid, men noen foreldre er også engasjert i trosopplæringsutvalg, som har arbeidet med utviklingen av lokal trosopplæringsplan. I Sletta menighet har dette utvalget også gitt råd omkring valg av materiale som skal deles ut i menigheten og man har testet ut ulike bøker på barna til foreldre i dette utvalget. Foreldrene har også vært med på å diskutere praktiske opplegg og trosopplæringsmedarbeider fortalte hvordan de slet litt med å finne et opplegg for barn i 12-års alderen. Da brukte de utvalget og spurte: ”Hva er det barna deres er interessert i, hva er det som fenger din gutt på 12 år? Ja, når du spurte om utfordringer, det var vanskelig. Å finne på ”kult nok” og allikevel ikke for tøft, og innholdsrikt nok til den 12-årsgruppen, som verken er barn eller voksen, altså ”between” eller hva jeg skal kalle de for. Det var ikke så lett å finne på, men vi måtte spørre disse foreldrene, og da hjalp de oss litt. Og så fikk disse den ideen da at – hehehe – ... forsvarskurs. Eller sånn selvforsvarskurs. Og det gikk jo rett i temaet vi hadde om i den aldersgruppen, og ja...”

De ansatte opplever at foreldrene stort sett er positive til tiltakene barna deres er med på. Det er lite negative tilbakemeldinger. En ansatt forteller likevel at de hvert år får negative reaksjoner på en undervisningsdel i konfirmantopplegget knyttet til sorg- og tapsopplevelser:

”Vi har besøk fra begravellesbyrå, og han snakker litt om hva jobben hans innebærer. Og så har han med seg en kiste, og så tenner vi lys, og så får vi se oppi denne kista, og vi snakker om sorg og tapsopplevelser, hvordan dette kan oppleves forskjellig fra person til person. Noen har jo opplevd å miste noen, og de fleste har jo ikke det. Men da er det en del foreldre som på en måte uttaler seg om det som noe negativt, altså dette med hvorfor vi skal pakke dette på de nå? De er jo så unge, dette er jo ganske tøft, ikke sant. Og da må man jo begrunne det, ikke sant, hvorfor man gjør det. Og så handler det jo da om at vi som konfirmantlærere og tilhørende til Den norske kirke, at vi på en måte, en ønsker å snakke sant om livet. Ikke sant. Og det å bli født er jo en ting, og det å dø er noe annet. Sånn er livet. Og så da i tillegg snakke litt om dette håpsperspektivet, ikke sant, som kristne har man et håp i gjennom tro, og som også ligger der, ikke sant, for oss. Men det har vært, vi har gått noen runder på det, med folk som synes det har vært tøft og vanskelig. Ikke nødvendigvis vært konfirmantens synssted, for det som regel kommer de, allikevel, selv om vi har holdt på fram og tilbake på e-post og telefoner. Men jeg tror foreldrene legger en sånn bekymring på barna sine. I forhold til at dette blir nok for tøft. Og så opplever vi noen ganger at folk blir lei seg og må gå ut, kanskje de akkurat har mistet noen eller akkurat opplevd

et tap på en eller annen måte. Da snakker vi med dem, da har vi de inn, vi er jo gjerne to stykker da til stede på denne undervisningen. Hvis noen forsvinner ut, så kan de sette seg bak i sakristiet for eksempel, sammen med en venn eller venninne. Og så sitter det en annen voksenperson der som kan prate litt og høre hva som skjer da.”

På tross av at menigheten hvert år får negative reaksjoner i forkant av dette opplegget velger de å gjennomføre denne delen av konfirmasjonsopplegget. Som vi tidligere har sett både i intervjuer med foreldre- og ungdom fremstår kirken som er ressurs til hjelp i vanskelige livssituasjoner. Denne konfirmantundervisningen er et eksempel på hvordan man velger å gå inn i vanskelig tematikk, som foreldrene opplever som for vanskelig og krevende for ungdommene i forkant. Informanten forteller at disse reaksjonene kommer i forkant. Han mener det oppleves som godt for ungdommene å få snakke åpent om disse tingene, og har ikke fått negative reaksjoner i etterkant.

I intervjuene med de ansatte er det også flere som kommer opp med tanken om egne foreldrekurs i trosopplæringen. En medarbeider i Åsen menighet sier:

”Men der er nok en stor utfordring. Å sette hjemmene i stand til å fullføre det de sier når de kommer til dåp at de vil lære dem. Kristen tro. Så der tenker jeg at det er rart at det ikke er gjort mer forsøk på det altså med voksenopplæring, av foreldrene da. Så det må vi vel jobbe mer med. Men vi har jo noen foreldremøter for konfirmantforeldrene, og de er forholdsvis godt besøkte.”

Tanken om at foreldrene må settes i stand eller læres opp for selv å kunne gi trosopplæring er tydelig i alle de seks studerte menighetene, og selv om man fokuserer på samarbeid med foreldrene legger man hovedvekten på den trosopplæringen som skjer i menigheten. Man ønsker å styrke foreldrenes kompetanse, og engasjere dem, men også her er dette et samarbeid som handler om hjem og menighet ikke om trosopplæring i hjemmet mellom foreldre og barn. Liknende oppfatninger finner man også i en studie av fire forsøksmenigheter i trosopplæringsreformen (Høeg 2006:80).

13.1 ENGASJEMENT, SAMARBEID OG REKRUTTERING

Trosopplæringsreformen er tuftet på frivillighet. Ansatte i hvert et sokn; både trosopplærer, prest, kantor, og eventuelt kateket eller diakon er med på å realisere menighetens trosopplæring. Like fullt er kirken helt avhengig av å ha et stort frivillig korps, større enn før reformen ble innført, nå som alle årsklasser skal få et tilbud. Tilbudene til årsklassene kan sjelden utføres innenfor de stillingene menighetene har til rådighet. Menigheten må hele tiden jobbe for at frivillige er med på å bestemme hva slags trosopplæring menigheten skal gi og hvordan den skal utformes, samtidig som frivillige i stor grad må være med på å realisere tilbudene. De ansatte har ikke entydig positive erfaringer med rekruttering av frivillige i forbindelse med reformen. Hvorvidt reformen har greid å rekruttere flere foreldre til frivillig innsats varierer. Nesten halvparten av de ansatte (46 %) mener kirkens trosopplæringsarbeid bare i *noen* grad har bidratt til å rekruttere foreldre som frivillige. Tallene viser tydelig at erfaringene er forskjellige, og at få ansatte har erfart at trosopplæringsarbeid har rekruttert foreldre i stor grad.

Tabell 34 Rekruttering av frivillige i menighetens arbeid med barn og unge. Prosent

	Prosent
Ja, i stor grad	8

Ja, i noe grad	46
Både og	21
Nei, i liten grad	18
Nei, ikke i det hele tatt	2
Vet ikke	4
Totalt	99

N=301

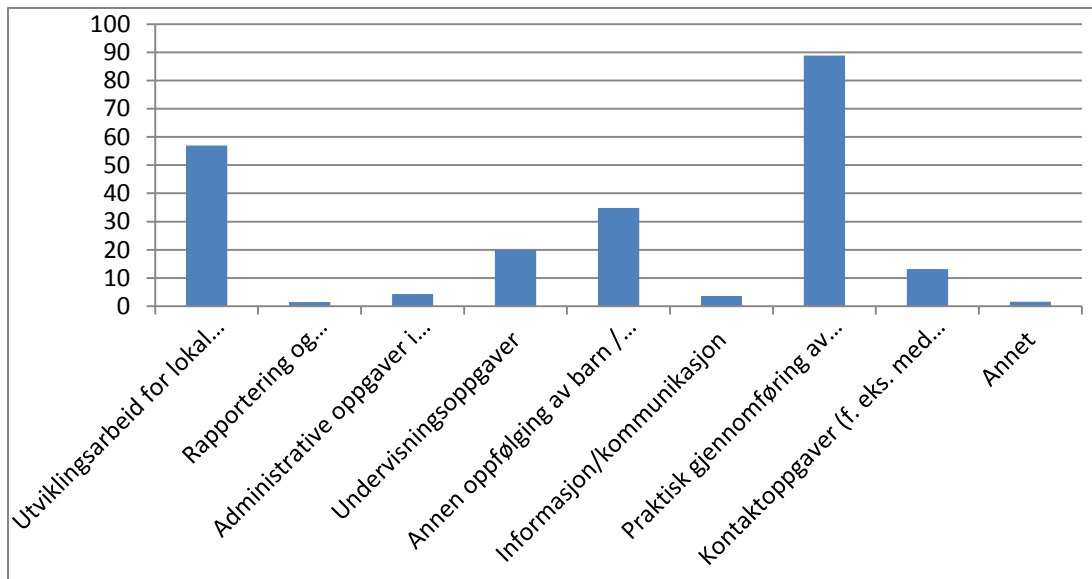
Fordi menighetene er avhengig av frivillige til å bestemme, utforme og utføre tilbudene, er det nødvendig for menigheten å hele tiden "bygge frivillighet". Å bygge frivillighet vil ikke si det samme som at staben har et korps av frivillige den kan delegerer arbeidsoppgaver til. Å bygge frivillighet i en menighet er også et arbeid med å skape gode samarbeidsrelasjoner både mellom frivillige og mellom ansatte og frivillige. Fungerer ikke samarbeidet mellom ansatte og frivillige vil det bare bli en merkostnad for de ansatte å ha med frivillige å gjøre. Mye tyder på at de fleste ansatte har gode erfaringer med samarbeidet. Så mange som to av tre (65 %) opplever samarbeidet mellom ansatte og frivillige som godt.

Trosopplæringsens rammer for frivillig engasjement er bred, og det finnes få oppgaver i trosopplæringsarbeidet som ikke kan utføres ved hjelp av frivillig innsats. Nå er det ikke slik at det først og fremst er foreldre som på den voksne siden er tenkt å delta i trosopplæringen. Foreldre som ikke har barn i tilbudet, eller kanskje ikke barn selv, kan en være en viktig ressurs i utforming og gjennomføring av trosopplæring. Like fullt har det vært en viktig målsetning med reformen å engasjere barn og unges foreldre/foresatte og skape et godt samarbeid mellom arrangører og hjem. Det er derfor viktig å se om foreldre tar del i den store viften av oppgaver knyttet til utforming og gjennomføringen av reformen.

Det er hovedsakelig to områder de ansatte mener at foreldrene har involvert seg i; praktisk gjennomføring av trosopplæringen og utviklingsarbeid for lokal trosopplæring og plan. Reformen legger opp til at mange i menigheten skal kunne delta og ha medbestemmelse i planprosessen fram til utforming av lokal trosopplæringsplan. Dette ansees som viktig for det demokratiske prinsippet som ligger til grunn for reformen, og for å skape et bredt eierskap til trosopplæringsarbeidet (Gud gir – vi deler 2010:38). I følge de ansatte er det et langt stykke igjen til at utviklingsarbeidet med lokal trosopplæring og plan har greid å nå denne målsetningen. Bare seks av ti ansatte (57%) mener at foreldre er involvert på dette området. Her spørres det ikke etter i hvilken grad eller på hvilken måte foreldre er involvert. Uavhengig av foreldres tidsbruk og engasjement i utviklingsarbeidet, ser det ut til at mange staber ikke på en eller annen måte har greid å involvere foreldre i dette arbeidet.

Derimot har menighetene, i følge de ansattes erfaringer, maktet å engasjere foreldrene i den praktiske gjennomføringen av reformen. Nesten ni av ti ansatte rapporterer om at foreldre hjelper til med kjøring, mat, lederoppgaver etc.

Figur 8 Oppgaver innenfor trosopplæringen foreldre først og fremst er involvert i:

N=231

Også andre oppgaver er det en del foreldre som tar del i, slik som undervisning og kontaktoppgaver. Med kontaktoppgaver menes involverende arbeid; å skape kontakter og forbindelser mellom menighetens arbeid og foreldre, andre frivillige, institusjoner og organisasjoner.

13.1.1 FOKUS PÅ SIKKERHET

I de studerte menighetene er det et tydelig fokus på sikkerhet og ryddighet. Flere av aktivitetene vi har deltatt på har egne samlinger for lederne i forkant hvor man gjennomgår sikkerhetsrutiner i forkant. En av aktivitetene vi observerte foregikk inne i kirken med 6-åringene og da gjennomgikk man regler ved brann, fordelte oppgaver ved evakuering og så videre. Det ble også gjennomgått regler for lek inne i kirkerommet, og her var fokus at barna ikke måtte klatre eller balansere på steder de kunne falle ned. Man gjennomgikk alle potensielle farer og det var tydelig at de ansatte hadde vært gjennom disse rutinene flere ganger da de beskrev at vi alle måtte være obs på barn som prøvde å klatre fra talerstolen og opp på galleriet.

To andre aktiviteter var sykkelturn og kanopadling. På sykkelturn brukte man tid i starten på å minne om hjelm, og laget regler for hvordan man skulle sykle. Det skulle være ledere foran og bakerst, og alle skulle vente på hverandre. For kanoturen ble tilsvarende regler laget, vest på alle, ledere i hver kano, ikke lov å reise seg opp i båten og så videre. Barna blir også krysset av på lister, talt opp, får navneskilt og passer på dem helt til foreldrene henter dem.

14 SAMMENFATTENDE VURDERINGER

Flere sider ved samvirket mellom menighet og hjem har blitt studert. I all hovedsak gjelder dette barn, unge og foreldres erfaringer med trosopplæring, hvordan menighetene arbeider med informasjon, kommunikasjon og formidling med hjemmet og hvordan hjemmet er involvert i trosopplæringen. Vi skal oppsummere ved å se på fire ulike former for samhandling mellom menighet og hjem som trosopplæringsreformen har bidratt til.

14.1.1 ET MÅLTIDSSAMARBEID

Vi har pekt på hvordan samarbeidet mellom hjem og kirke preges av å være et måltidssamarbeid. Dette kommer konkret til uttrykk ved at man tilbyr mat på svært mange tiltak, og i mer metaforisk forstand, som et gjensidig bytteforhold i form av tjenesteutveksling.

Foreldrene bidrar i den praktiske organiseringen, mens menighetens ansatte er ansvarlige for den rituelle innrammingen. Måltidet fyller en sosial funksjon, man blir kjent rundt bordet mens man deler maten. Gjennom måltidet er man også med på å bryte ned forestillinger om kirken som et strengt høytidelig rom ved nettopp å la måltidene foregå i kirkerommet. Måltidet er noe trygt, kjent og lite krevende fordi alle kan de sosiale kodene. Måltidet kan på mange måter ses på som den ideelle formen for samarbeid som foreldrene ønsker å forplikte seg på. Her bidrar foreldrene med det praktiske, mens de overlater forkynnelsen til kirkelig ansatte.

Måltidet har en relasjonsbyggende karakter, og bygger på idealer om gjensidighet, ved at man deler, og ved forpliktelser ved at man deltar. Når man i trosopplæringsreformen fokuserer på slike relasjonsbyggende aktiviteter, hvor både ansatte og frivillige bidrar, etablerer kirken et godt samarbeidsklima hvor foreldrene føler at samarbeidet kan foregå på vilkår som de kan akseptere. Når foreldrene samtidig får aksept for at de hører hjemme rundt bordet og at deres innsats verdsettes, bygges tilhørighet og tillit mellom partene.

Om ikke foreldrene alltid selv anser seg som en likeverdig part, eller som en selvfølgelig gjest ved kirkens "bordfelleskap", er de ikke fremmede for å sende sine barn eller støtte sin ungdom til å ta plass rundt bordet. Foreldre til barn som har deltatt på trosopplæringstilbud mener barna hadde glede av å være sammen med andre barn, og hadde stort utbytte av aktivitetene fordi de rett og slett likte dem. Foreldrene til ungdom ser på kirken som et godt miljø, og mener at en fin tid sammen med andre ungdommer er det viktigste kirken kan gi konfirmantene.

En indikator på kirken som et velfungerende sosialt miljø preget av tillit er opplevelse av trygghet. Foreldre rapporterer at barna følte seg trygge på aktivitetene de hadde deltatt på. Trygghet er også viktig for arrangørene, og da ikke bare i sosial forstand, men også i forhold beredskap og sikkerhet rundt aktivitetene. I de studerte menighetene ser man et sterkt fokus på å organisere tiltakene på en måte så det ikke skal skje noe med barna.

14.1.2 ET UTDELINGSSAMARBEID

Mye av samarbeidet med hjemmet har preg av utdeling av diverse materiell fra kirken som er tenkt til opplæring i den kristne tro. Hver tredje foreldre oppgir at de har mottatt materiell fra kirken. Foreldre er positive til slike gaver fra kirken. Blant de foreldrene som har mottatt, har en stor andel gjort bruk av kirkens materiell. Imidlertid er det få foreldre som bruker det mye.

Intervjuene fra de studerte menighetene viser at barna liker materialet, og også de foreldrene som ikke er aktive i kirken leser for barna i Min kirkebok til 4-åringer, eller setter på CD-er fra kirken. Trosopplæringen synes for flere menigheter også å handle om trosopplæring av foreldrene gjennom de utdelingene som foregår. Mange antar at foreldrene vet lite om kristendommen, og mange velger ut bøker som barna kan bla i selv fordi man tror at foreldrene ikke kommer til å lese dem. Foreldreundersøkelsen og intervjuene viser at dette ikke stemmer. Foreldrene er i liten grad kritiske

til å bruke det de får fra kirken. Om lag halvparten av foreldrene mener at materiellet er interessant. Tilbakemeldingen er også at selv om foreldrene ikke er troende eller aktive selv, brukes spesielt bøkene. CD-ene fordi barna liker dem. Bøkene fra kirken har relativt høy status, de vurderes som gode både av barn og foreldre.

14.1.3 ET RITUELT SAMARBEID

Flere foreldre som sjelden går i kirken har pekt på at kirken har endret seg. Noen foreldre har opplevd gudstjenesten som streng da de selv var barn, men deres nye møte med kirken har endret dette innrykket. De forteller at barna får utfolde seg her, noe som gjør at de selv slapper av og får en positiv opplevelse av gudstjenesten. Har trosopplæringsreformen bidratt til disse endringene? Foreldrene som praktiske bidragsyttere i kirken gir dem en rolle og funksjon slik at de føler seg viktige. I trosopplæringsreformen har man et svært vidt læringsbegrep hvor læring ikke bare er begrenset til hodet, men hvor hele det kroppslige sanseapparatet trekkes inn. Mange foreldre har i sin barndom møtt en annen forståelse av læring, mer knyttet til å tilegne seg kognitiv kunnskap der hovedvekten lå på det forkynte ordet. I trosopplæringsreformen fokuserer man på læring gjennom opplevelse, delaktighet og medvirkning. Dette gjør barna til aktive deltakere, og åpner for bruk av alle sanser.

Trosopplæringen har ført til nye markeringer og ritualiserte praksiser. Et eksempel på en ny overgangsrite er skolestartmarkering for 6-åringer med utdeling av bok. Den nye nattverdspraksisen med kontinuerlig barnetilpasset nattverd er eksempel på fornying av en eksisterende rituell praksis. Her møter man en del utfordringer og spenninger knyttet til tradisjoner hos eldre generasjoner. Nattverden oppleves også som fremmed for mange foreldre, og mange synes fortsatt terskelen er for høy til å delta selv. Mange har tidligere opplevelser av nattverden som noe strengt bekjennende, men opplever at dette har endret seg. Gjennom trosopplæringen har mange barn lært om nattverd og går også selv, med eller uten foreldre. Foreldrene er positive til at barna får bestemme selv om de vil ta nattverd, de ønsker å støtte deres valg og foreldre som selv ikke er aktive sier de ville blitt med barna til nattverd om de ønsket det.

Trosopplærings karakter av årlige happenings, slik som Min Kirkebok, Tårnagentene og Lys våken kan sees på som en syklisk minnebagasje hvor religionen hentes frem i et gitt tidsrom. Samtidig ser vi at både foreldre, barn og unge har mange gode opplevelser knyttet til arrangementene i kirken. Disse opplevelsene kan bli tatt med videre i livet som en type positiv minnebagasje og bli hentet frem i krisesituasjoner.

14.1.4 ET TRADISJONS- OG VERDISAMARBEID

Foreldrene har også positive erfaringer med dåp og konfirmasjon til sine barn. Foreldrene har gode opplevelser knyttet til estetiske praksiser og symbolhandlinger i kirken. Disse åpner for mangetydige fortolkninger. Foreldrene er mindre opptatt av det teologiske innholdet i trosopplæringen, og vektlegger for eksempel i liten grad ønsket om at konfirmasjon skal føre til religiøs forandring eller verdien av religiøs tro i barneoppdragelsen. Derimot er så å si alle foreldre opptatt av kristen verdiformidling til barna som nestekjærlighet, tilgivelse og Guds omsorg. I foreldreintervjuene ser vi også en spenning her mellom de foreldrene som ønsker et sterkere Jesus-fokus og flere kontinuerlige

tiltak for barna, og de foreldrene som synes det er fint å være med litt i kirken så lenge det ikke krever for mye ressurser eller personlig engasjement.

I intervjuene legger foreldrene vekt på å formidle til barna det de forstår som kristne verdier. En utbredt holdning hos disse foreldrene er at de ser på kirken som en medhjelper eller støttespiller i verdi- og trygghetsformidlingen. På dette området ønsker de et delt samarbeid med kirken. Også i foreldreundersøkelsen er dette viktig. Majoriteten av foreldrene ønsker at kirken skal bidra med verdier som respekt for andre mennesker, nestekjærlighet, tilgivelse, men også trosholdninger som at Gud elsker alle mennesker og bryr seg om hver enkelt.

I intervjuene med foreldrene er det tydelig at foreldrene også ønsker at kirken skal formidle trygghet, og av noen konkretiseres dette som et viktig element i barnetroen. De som nevner dette opplevde troen på Gud som noe godt da de var små, noe de fikk fra kirken. Denne barnetroen er ofte vanskelig for foreldrene å beskrive. Det handler om å ivareta det man mener er de viktigste elementene i kristendommen, noe som er avhengi av deres subjektive oppfatning, og kan beskrives som å tro på sin egen måte. Denne troen har flere foreldre fortsatt, men ofte som en "ordløs" tro, som en følelse av trygghet.

Den kristne kulturtradisjonen står sterkt som verdi hos foreldrene til barn og unge. I foreldreundersøkelsen er det tydelig at foreldrene anser kirken som en viktig tradisjonsformidler som både foreldre, barn og ungdom knytter positive forventinger og erfaringer til. Foreldrene legger stor vekt på at kirken skal lære barn og unge om de kristne høytidene, og om de ulike kirkelige ritualene som for eksempel dåp. At foreldre anser kirken som en viktig tradisjonsbærer kommer også tydelig til uttrykk når vi spør foreldre om hva de mener er gode tilbud til barn når de vokser opp. Her er advents- og juleverksted blant noe av de mest attraktive tilbud foreldrene mener kirken gir.

Kirken er ikke bare symbolet på historie, tradisjon og kristen kultur. Kirken er også en viktig ressurs til livsmestring i livskriser for både barn, ungdom og foreldre. Dette er særlig tydelig for familier som gjennomgår en krise.

14.1.5 ET SAMARBEID PÅ BARNETS PREMISSE

Trosopplæringen gjenspeiler vår tids syn på barn og barndom. Kirke og hjem forholder seg til barn som selvstendige individer. Barnas egen dømmekraft og preferanser lyttes til. Å gi barn og ungdom gode vilkår for å ta selvstendige valg og beslutninger er et viktig premiss i oppvekst og oppdragelse. Dette preger foreldres motiver for valg av dåp og ungdoms syn på valg av kirkelig konfirmasjon. Også barnas egne erfaringer med de kirkelige aktivitetene er viktig for foreldrene å lytte til og samtale omkring, ikke minst hva de faktisk har lært i kirken.

Trosopplæringsreformen gjennomføres av at barn og unge er selvstendige individer som i stor grad avgjør hvorvidt de vil delta eller ikke. Et uttrykk for dette er måten kirken henvender seg til barn og unge. Flere av de studerte menighetene henvendte seg direkte til barn og unge med attraktive innbydelser til arrangementer. Dette er ikke bare noe som appellerer til barna selv, men også til foreldrene. Barnas positive reaksjoner var viktig for dem og de anså det som sin oppgave og følge opp den positive responsen fra barna på henvendelsen fra kirken.

Trosopplæringsreformen har ført til økt foreldremedvirkning. Foreldre ser ut til å mene at det er viktig å medvirke, så lenge barnet ønsker å ta del i kirkens trosopplæring og ikke motsatt. I stedet for at det er foreldre som går foran og skyver barnet etter seg, er det heller barn som trekker voksne med seg til kirken. Er kirkens tilbud noe som appellerer til barn, ja så anser foreldrene det som sin oppgave å bidra.

I foreldreundersøkelsen har noen foreldre en løs relasjon til kirken. Denne gruppen foreldre ønsker ikke å motta verken informasjon eller materiell om kirkens barne- og ungdomsarbeid. De inngår heller ikke i andre samarbeidsformer, som å delta i trosopplæringsaktiviteter med sine barn eller delta som frivillig i kirkens arbeid med barn og unge. Disse foreldre er i liten grad opptatt av religion. De er uinteressert i formidling av kristen tro til sine barn og synes heller ikke at det er viktig at kirken skal være en formidler av verken tro, religiøs trospraksis som nattverd eller kunnskap om kristendommen. Likefullt deltar deres barn eller ungdom i trosopplæringstiltak. Det er deres barn som har valgt å være med i kirkens tilbud og det er nettopp deres preferanser som er det avgjørende for disse foreldrene. I intervjuene ser vi at de religiøst uinteresserte er opptatt av å støtte sine barn i deres beslutning om å delta.

15 KONKLUSJON

I det foreliggende har vi gjennomgått, presentert og analysert funn fra undersøkelsene. Vi har presentert hovedtrekk ved data og oppsummert hovedtendenser i casemenighetene. Materialet vi har samlet inn er omfattende og det vi her har presentert vil på mange måter være en pekepinn på hva som er verdt å analysere videre. Likevel vil vi helt til slutt kort oppsummere hva reformen har lyktes med, og der man har videre utfordringer for å nå målsettingen om å bidra til et godt samvirke mellom kirke, hjem og familie:

- Trosopplæringsreformen når relativt bredt ut, og samler mange på enkelttiltak, som for eksempel kirkebok for 4-åringene og Lys våken. Hvordan oppslutningen er om de kontinuerlige tiltakene er høyst usikkert.
- Kirken evner å etablere tillitskapende arenaer for foreldre, barn og ungdom. Gjennomgående er foreldrene godt fornøyd med sitt møte med kirken. De uttrykker positiv overraskelse over kirkens åpenhet. De har gode erfaringer med gudstjenester, deres barns konfirmasjonstid og andre tilbud som barna er med på.
- Det er hovedsakelig barna som trekker foreldrene til kirken gjennom sin deltakelse i kirkens trosopplæring, ikke omvendt. Barnas preferanser veier tungt for foreldres engasjement og deltakelse. Spesielt gjelder det barn som har foreldre med liten interesse for kirken og med løse relasjoner til kirken.
- I kommunikasjonen med foreldre, barn og unge er tradisjonelle kommunikasjonskanaler mye brukt, slik som personlig brev og menighetsblad. Foreldrene leser menighetsbladet og foreldrene i studiene av menighetene er spesielt positive til brev direkte adressert til barna.
- Trosopplæringstiltakene makter å bygge frivillighet på gjennomføringssiden, men i mindre grad på innholdssiden. I løpet av trosopplæringsperioden har antall frivillige medarbeidere i kirkens barne- og ungdomsarbeid økt. Involveringen og gjensidigheten i bidragene ligger mye på det praktiske området. Mange foreldre er positive til å bidra med kjøring, baking og liknende, mens kirken tar seg av trosspørsmål og forkynnelse.

- Foreldre har kommet med viktige bidrag på utformingen av planene for trosopplæringstiltak. De ansatte er av den formening at foreldrene har involvert seg i; praktisk gjennomføring av trosopplæringen og utviklingsarbeid for lokal trosopplæring og plan.
- Foreldre som har mottatt materiell fra kirken bruker dette, men i liten grad mye. Kirken må vurdere tiltak som kan øke bruken av det utsendte materialet.
- Blant foreldre og ungdom i kirken er det bred oppslutning om kirken som formidler av verdier og tradisjon. Dette kulturelle fellesskapet setter foreldre og unge høyt og mange opptatt av at kirken skal fylle funksjon som bevarer og formidler av tradisjon og verdiene som respekt for andre mennesker, nestekjærlighet og tilgivelse.
- Majoriteten av foreldre er ikke opptatt av kirken som en religiøs ressurs til hjelp i kristen livstolkning. Godt og vel under halvparten av foreldrene legger vekt på kirken som formidler av kristen tro og religiøse trospraksiser.
- Kirken er en viktig sosial arena som foreldre og ungdom har store forventninger til og positive erfaringer fra. Kirken ansees som en institusjon som skaper gode og trygge sosiale samlinger som barn og unge kan trives i, være trygge og få gode sosiale opplevelser.
- Intervjuene peker på at kirken kan oppleves som en ressurs og hjelp til livsmestring i vanskelige situasjoner. Dette gjelder både barn, unge og voksne.
- Trosopplæringen har ført til nye ritualiserte praksiser hvor barna er aktive deltakere i for eksempel nattverdsfeiring.
- Trosopplæringsreformen har et tydelig barnefokus, og det er gjort stor innsats i mange menigheter med å integrere barn i gudstjenesten og i andre rituelle praksiser. I de studerte menighetene er det imidlertid lite fokus på ungdomsteologi og tilbud for ungdommer.
- Det trengs mer kunnskap om den foreldregruppen som ikke ønsker å delta på trosopplæringstiltak og som heller ikke ønsker informasjon fra kirken.
- Foreldre er positive til at barna får kulturell kompetanse og kunnskap om kristendommen, men er lite opptatt av at barna skal utvikle en personlig tro. Deltakelse i kirken anser også foreldrene som en ressurs som kan hjelpe barnet til å ta et selvstendig trosvalg.

16 LITTERATURLISTE:

Alminnelige bestemmelser for dåp. Fra Gudstjenestebok for Den norske kirke, del II. Oslo: Kirkerådet.

Befolkningens bruk av elektroniske kommunikasjonstjenester 2011. 31. oktober 2011. Oslo: Post og teletilsynet.

Bjørshol, Einar, Maria Høstmark og Bengt Oscar Lagerstrøm 2010. *Livsløp, generasjon og kjønn. LOGG 2007. Dokumentasjonsrapport.* Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Botvar, Pål Ketil 2009: "Fail, retry, delete...? Kirkevalget medførte betydelige endringer i Den norske kirkes medlemsregister". I: Høeg, Ida Marie (red) 2009: *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2009.* Tema: Medlemskap. KIFO notat 7 2009, 53-63.

Botvar, Pål Ketil 2010. Mot en alternativreligiøs revolusjon? I: Pål Ketil & Schmidt, Ulla (red) *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering* Oslo: Universitetsforlaget, 60-80.

- Botvar, Pål Ketil & Sivert Urstad 2011. *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2010*. Oslo: KIFO. (KIFO NOTAT nr.3 2011).
- Botvar, Pål Ketil & Ulla Schmidt 2012. *Menighetsrådsvalget*. Oslo: KIFO.
- Birkedal, Erling 2006. Læringsmiljø og deltakelse. En undersøkelse av relasjonen mellom menighet og foreldre i krikens trosopplæring. Trondheim: Tapir. (KIFO Rapport 29)
- Breistein, Ingunn Folkestad og Leer-Salvesen Paul 2005. Moderne prester og pastorer. I: Repstad Pål og Henriksen Jan-Olav (red.): *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring* Bergen: Fagbokforlaget, 151-170.
- Bromander, Jonas 2005. *Medlem i Svenska kyrkan. En studie kring samtid och framtid*. Malmö: Verbum.
- Brønn, Peggy Simcic 2007. Relationship outcomes as determinants of reputation i *Corporate Communications: An International Journal*. 12, (4): 376-393.
- Day, Abby 2009. Believing in belonging: An ethnography of young people's constructions of belief. I: *Culture and religion* Vol 10:3 263-278
- Den norske kirke. Omdømmeundersøkelse*. Desember 2010. Oslo: Mindshare.
- Gud gir – vi deler. *Plan for trosopplæring i Den norske kirke 2010*. Oslo: Kirkerådet, Den norske kirke.
- Evenshaug, Oddbjørn & Dag Hallen 1997. *Barne- og ungdomspsykologi*. 4. reviderte utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fyrand, Live 2005. *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne 1996. *Hverdagsfilosofer: Verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hallen, Dag 2006. Trosopplæring I familiepedagogisk perspektiv. Hva kan kirken gjøre for å støtte foreldrene I oppdragelsesoppgaven? I: Lannem Turid Skorpe og Stifoss-Hanssen Hans *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæring*. Kifo Perspektiv nr. 17, 43-55.
- Hegstad, Harald 2008. Teologien i reformen. I: Hauglin Otto, Lorentzen Håkon og Mogstad Sverre Dag (red.) *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget, 73-92.
- Helander, Eila 2006. Finland: Individualistic Religiosity within tradition. I: Ziebertz Hans-Georg og Kay William K. (red.): *Youth in Europe II. An international empirical study about religiosity*. Berlin: Lit Verlag, 159-173.
- Hemsedal 4-årsbok: <http://www.kirken.no/storstavalt/prosjekt/?event=effort&effortID=17787> 26. okt. 2011.
- Hauge, Trond Eiliv Hauge 1983. *Ungdom, religion og identitet. En undersøkelse blant 15-åringar i ulike oppvekstmiljø*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hauglin, Otto og Lorentzen Håkon 2008. Lokale tiltak, oppslutning og erfaringer. I: Hauglin Otto, Lorentzen Håkon og Mogstad Sverre Dag (red.) *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget, 93-122.

Hauglin, Otto, Lorentzen Håkon og Mogstad Sverre Dag 2008. Hovedkonklusjoner. I: Hauglin Otto, Lorentzen Håkon og Mogstad Sverre Dag (red.) *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget, 193-217.

Hauglin, Otto 2008. Sammendrag. I: Hauglin Otto, Lorentzen Håkon og Mogstad Sverre Dag (red.) *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Bergen: Fagbokforlaget, 219-234.

Hegstad, Harald, Selbekk Anne Schancke og Agedal Olaf 2008. *Når tro skal læres. Sju fortellinger om trosopplæring*. Trondheim: Tapir.

Hodne, Hans 2005. ... og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere. Endringer i barneoppdragelse blant sørlandskristne. I: Repstad Pål og Henriksen Jan-Olav (red.): *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring* Bergen: Fagbokforlaget, 151-170.

Holdø, Cecilie 2009. Et hellig øyeblikk. Dåpssamtalen som døråpner for trosopplæringen. I: *Prismet* nr. 2: 101-112.

Høeg, Ida Marie 2001. Hvorfor være medlem av Den norske kirke? I: *Norsk Teologisk Tidsskrift* nr. 102 2001, 87-100.

Høeg, Ida Marie 2004. I baptise you in the name of the Father, the Son and the Holy Spirit. Baptism and tradition in the church of Norway. I: Winsnes Ole Gunnar (red.) *Contemporary religion and church. A Nordic perspective*. Trondheim: Tapir. (KIFO rapport 26)

Høeg, Ida Marie 2006. Familien som kunde. Familiene i trosopplæringen og trosopplæringens markedstenking. I: Lannem Turid Skorpe og Stifoss-Hanssen Hans *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæring*. Trondheim: Tapir, 71-84. (KIFO Perspektiv nr. 17)

Høeg, Ida Marie 2009a. Konfirmasjonstiden har vært bra. Jeg har fått litt mer kunnskap og hatt det fint sammen med de andre konfirmantene" I: Stig Lægdene (red.) *Samfunnet i gudstjenesten* Tromsø: Kirkelig utdanningscenter i nord. Tromsø: KUN, 221-236.

Høeg, Ida Marie 2009b: Medlemskap i Den norske kirke. I: Ida Marie Høeg (red) *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2009. Tema: Medlemskap*. KIFO notat 7 2009, 23-52.

Høeg, Ida Marie 2010. Motivation and Experiences of the Confirmands. I: Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg & Henrik Simojoki (reds) *Confirmation Work in Europe: Empirical results, Experiences and Challenges. A Comparative Study on Seven Countries*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 235-243.

Høeg, Ida Marie & Bernd Krupka 2010. Confirmation Work in Norway. I: Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg & Henrik Simojoki (reds) *Confirmation Work in Europe: Empirical results, Experiences and Challenges. A Comparative Study on Seven Countries*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 162-184.

Inst. S. nr. 200 (2002-2003). Innstilling til Stortinget fra kirke,- utdannings- og forskningskomiteen. Oslo. Statens informasjonstjeneste.

Kurs i småbarnssang ved IKO: <http://www.iko.no/iko/vedlegg/6Kurs-og-konferansebrochure.pdf>, 26. okt. 2011.

Iannaccone, Laurence (1994) Why strict churches are strong. I: *American Journal of Sociology*, 99 (5), 1180-1211.

Kelley, Dean (1972). *Why conservative churches are growing*. San Francisco: Harper and Row.

Kurs i småbarnssang ved IKO: <http://www.iko.no/iko/vedlegg/6Kurs-og-konferansebrochure.pdf>, 26. okt. 2011.

Løvland, Anne og Repstad Pål 2008. *Julekonserter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Malmbekk, Sølvi 2006. "Det er et barn her som har fem byggbrød og to fisker..." I: Lannem Turid Skorpe og Stifoss Hansen Hans (red.) *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*. Trondheim: Tapir, 87-96.

Morvik, Eigil & Ida Marie Høeg 2011. *Ung og aktiv? Ungdom 15–18 år i Den norske kirke*. (Under utgivelse).

Nielsen, Marit Løhre 2003. Barnet som forhandlingspartner. I: Sturla Sageberg og Kjetil Steinsholt (red.) *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom* i Oslo: Universitetsforlaget, 81-100.

Niemelä, Kati 2007. Alienated or disappointed? Reasons for leaving the church in Finland. I: *Nordic Journal of Religion and Society*, no. 2, vol. 20.

Niemelä, Kati 2010. Religious Change during Confirmation Time. I: Friedrich Schweitzer, Wolfgang Ilg & Henrik Simojoki (reds) *Confirmation Work in Europe: Empirical results, Experiences and Challenges. A Comparative Study on Seven Countries*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 244-253.

Pettersson, Per 2006. Sweden: Religious belonging and life rites within confession and regular practice. I: Ziebertz Hans-Georg og Kay William K. (red.) *Youth in Europe II. An international empirical study about religiosity*. Berlin: Lit Verlag, 139-158.

Porkka, Jouka 2010. Av dine egne ska du höra det... Unge frivilliga ledare i konfirmandarbeidet. I: Bernd Krupka & Ingrid Reite (red.) *Mellom pietisme og pluralitet. Konfirmasjonsarbeidet i fire nordiske land*. Oslo: IKO-forlaget. Prismebok, 72-89.

Preston, Nora Stene 2006. "Ikke noen sånn påtrengende greie". Et religionshistorisk blick på nye familietilbud tilknyttet trosopplæringsreformen i Den norske kirke. I: Lannem Turid Skorpe og Stifoss-Hanssen Hans Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæring. Kifo Perspektiv nr. 17, Trondheim: Tapir, 56-68.

Putnam, Roger 2001. *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.

Repstad, Pål 2005. Fra forskjellsreligion til humanitetsreligion. En introduksjon. I: Repstad Pål og Henriksen Jan Olav (red.): *Mykere kristendom. Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Fagbokforlaget, 9-33.

Riis, Ole & Woodhead Linda 2010. *A sociology of religious emotions* Oxford: Oxford University Press.

Schiefloe, Per Moten 1992. Sosiale nettverk. I: Live Fyrand (red.) *Perspektiver på sosialt nettverk*. Oslo. Universitetsforlaget, 17-47.

Schmidt, Ulla 2010. Religion i dagens Norge: Pluralisering, privatisering og politisering? I: Pål Ketil & Schmidt, Ulla (red) *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering* Oslo: Universitetsforlaget, 196-204.

Smith, Lucy & Peter Lødrup 1993. *Barn og foreldre. Forholdet mellom barn og foreldre etter barneloven av 1981*. 4. utgave. Oslo: Lødrup og Smith.

Stark, Rodney and Bainbridge William Sims (1987) *A theory of religion*. New York: Peter Lang

Sødal, Helje (2005) Forandring fryder? Endringer i tre kristne ungdomsgrupper i Kristiansand 1984-2004. I: Repstad Pål og Henriksen Jan-Olav (red.): *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Fagbokforlaget, 66-90.

Trysnes, Irene 2010. *Å campe med Gud. En studie av kristne sommerstevner på Sørlandet*. Avhandling Ph.d. Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Visjonsdokument for Den norske kirke 2009-2014. Kirkerådet: Oslo.

Winsnes, Ole Gunnar 2006. Mellom kontinuitet og endring: Den norske kirke i det norske samfunnet. I: Ulla Schmidt (red.) *Statskirkespørsmål i perspektiv*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Agedal, Olaf 2009: Oppbrot frå statskyrkja. Kollektiv utmelding 1960-1994. I: Ida Marie Høeg (red) *Tilstandsrapport for Den norske kirke 2009*. Tema: Medlemskap. KIFO notat 7 2009.

Agedal, Olaf 2009. *Lokalt kulturliv i endring*. Oslo: Utgitt av Norsk Kulturråd i kommisjon hos Fagbokforlaget.